

Møteinnkalling

Utval:	Fylkeseldrerådet i Hordaland
Møtestad:	Fylkesutvalsalen, 3. etasje, Fylkeshuset, Agnes Mowinckels gate 5
Dato:	11.04.2019
Tid:	09:30

Tentativt program:

- 09:30 – 10:15 Evt. orientering frå opplæringsavdelinga om blant anna helsefaga, og særskild aktivtørfaget
- 10:15 – 10:30 Pause
- 10:30 – 12:00 Sakshandsaming
- 12:00 – 12:30 Lunsj
- 12:30 – 15:00 Sakshandsaming

Til dette møtet har Inger Lingjerde meldt forfall. Kari Solberg stiller som vara.

Dersom nokon av utvalet sine medlemmer ikkje kan møta og må melda forfall, vert dei bedne om å gjere dette snarast ved å fylle ut skjemaet på www.hordaland.no/forfall.

Innkallinga gjeld valde medlemer i Fylkeseldrerådet i Hordaland. Ved eventuelt forfall frå faste medlemer vil varamedlemer bli kalla inn særskilt.

Gunda Falao Sparre
utvalsleiar

Sakliste

Utvals- saknr	Innhald	Arkiv- saknr	U.Off.
PS 32/19	Godkjenning av møteinnkalling		
PS 33/19	Godkjenning av møtebok forrige møte		
PS 34/19	Godkjenning av sakliste		
PS 35/19	Referatsak (meldingar)		
RS 10/19	Høyringsssvar - Eit eldrevennleg Bergen - Seniorplan for Bergen kommune 2019 - 2024	2018/16480	
RS 11/19	Høyringsssvar - Felles anleggs- og tildelingspolitikk for spelemidlar til fysisk aktivitet, idrett og friluftsliv for Vestland fylkeskommune 2020-2024	2018/16480	
RS 12/19	Brev frå FYEL om aktivitørfaget som fagskuleutdanning	2018/16480	
RS 13/19	Større saker til politisk behandling første halvår 2019	2018/16480	
RS 14/19	Arbeidet med nytt reglement for medverknadsorgana	2018/16480	
PS 36/19	Ymse		
PS 37/19	Høyringsssvar - NOU 2018:16 - det viktigaste først - prioriteringar i tannhelse-, helse-, og omsorgstenestane	2018/16480	
PS 38/19	Høyringsssvar - Forslag til endring av forskrift om stønad til dekking av utgifter til fysioterapi m.m.	2018/16480	
PS 39/19	Forslag til uttalar frå den nasjonale eldrerådskonferansen	2018/16480	
PS 40/19	Økonomisk støtte til medisinsk fotterapi	2018/16480	
PS 41/19	Avklaring rundt middagen under Vestlandskonferansen	2018/16480	
PS 42/19	Tema for orienteringar i møtet 19.06.19	2018/16480	

PS 32/19 Godkjenning av møteinnkalling

PS 33/19 Godkjenning av møtebok forrige møte

PS 34/19 Godkjenning av sakliste

PS 35/19 Referatsak (meldingar)

Notat

Dato: 26.03.2019
Arkivsak: 2018/16480-76
Saksbehandlar: marsolh

Til: Fylkeseldrerådet

Frå: Fylkesrådmann

Høyrings svar - Eit eldrevennleg Bergen - Seniorplan for Bergen kommune 2019 - 2024

Byrådet har sendt utkast til kommunens seniorplan 2019-2024 - «Et eldrevennlig Bergen» på høyring. Fylkeseldrerådet fekk høyringsbrev og høyringsutkast tilsendt på e-post 15.03.19. Høyringsfristen er 05.04.19.

På grunn av den korte høyringsfristen har det vore naudsynt å utarbeide og handsame fylkeseldrerådet sitt høyrings svar via e-post. Forslag til høyrings svar, utforma av arbeidsutvalet, vart sendt ut til alle rådsmedlemane på e-post. Alle rådsmedlemane fekk mogleiken til å kome med kommentarar og innspel til endringar. Det kom ingen motsegner på innhaldet i høyrings svaret.

Høyrings svaret ligg vedlagt til orientering, saman med høyringsbrevet og høyringsutkastet.

Høringsinstanser

Vår referanse: 2017/03803-32
Saksbehandler: Annette Kathinka Servan
Dato: 15. mars 2019
Deres ref.:

Høringsbrev - Et eldrevennlig Bergen. Seniorplan for Bergen kommune 2019-2024

Byrådet sender med dette utkast til kommunens seniorplan 2019-2024 - «Et eldrevennlig Bergen» på høring.

Med denne planen vil byrådet arbeide for å fremme god livskvalitet inn i alderdommen. «Et eldrevennlig Bergen» handler om hvordan Bergen kommune skal bidra til en bærekraftig samfunnsutvikling som legger til rette for en aktiv aldring for alle. Planen legger vekt på ressursene i samfunnet og hos eldre, og tiltakene i planen er hovedsakelig universelle tiltak rettet mot hele seniorbefolkningen.

Byrådet mener det i alt for stor grad blir satt likhetstegn mellom eldre og helse- og omsorgstjenester. Eldrepolitikk handler like mye om inkluderende arbeidsliv, frivillighet, boligbygging, transport, og tilrettelegging for en sosial og aktiv alderdom. Dette er en viktig del av kommunen sitt systematiske folkehelsearbeid der kommunen tar i bruk alle sine virkemidler for fremme god helse og livskvalitet i befolkningen.

Byrådet ønsker et samfunn som inkluderer eldre i det sosiale, profesjonelle og politiske liv. På den måten vil vi også i fremtiden ha kapasitet til å ivareta de som trenger hjelp og omsorg når de trenger det. Målet er å gjøre det vi kan for å forebygge funksjonssvikt og sykdom, og tilrettelegge for gode og selvstendige liv så lenge som mulig.

Planen viser hvordan Bergen kommune skal arbeide for å bli en mer eldrevennlig kommune gjennom 38 nye tiltak under følgende syv innsatsområder:

1. Kunnskap og teknologi
2. Arbeids- og næringsliv
3. Frivillighet, tros-, kultur- og idrettstilbud
4. Bolig og nærmiljø
5. Transport og mobilitet
6. Utendørs- og naturområder
7. Kommunikasjon og medvirkning

Byrådet ser fram til å få mange gode innspill i høringsperioden, som kan gjøre planen enda bedre.

Høringsfristen er satt til 5. april 2019.

Høringsinnspill sendes på e-post til postmottak.helse.sosial@bergen.kommune.no
Skriv «Høringssvar fra + navnet på organisasjonen» i emnefeltet i mailen og gi samme navn til filen hvis det sendes som vedlegg.

Høringsdokumentet foreligger kun i elektronisk format, som vedlegg til denne mailen eller på Bergen kommunes nettsider: <https://www.bergen.kommune.no/politikere-utvalg/api/fil/1582614/Horingsutkast-Et-eldrevennlig-Bergen-Seniorplan-for-Bergen-kommune-2019-2024>

Høringsinnspillene vil bli vurdert innarbeidet i planen. Av hensyn til den videre behandling av høringsuttalelsene, vil det være en fordel om hørings svarene kommer byrådsavdelingen i hende så snart som mulig. Angitt høringsfrist må derfor anses som absolutt.

Vi ber høringsinstansene vurdere om saken også bør forelegges underordnede organer som ikke er nevnt på adresselisten.

Med hilsen
BHO - Kommunaldirektørens stab

Benedicte Løseth - seksjonssjef
Kjell A. Wolff - kommunaldirektør

Dokumentet er godkjent elektronisk.

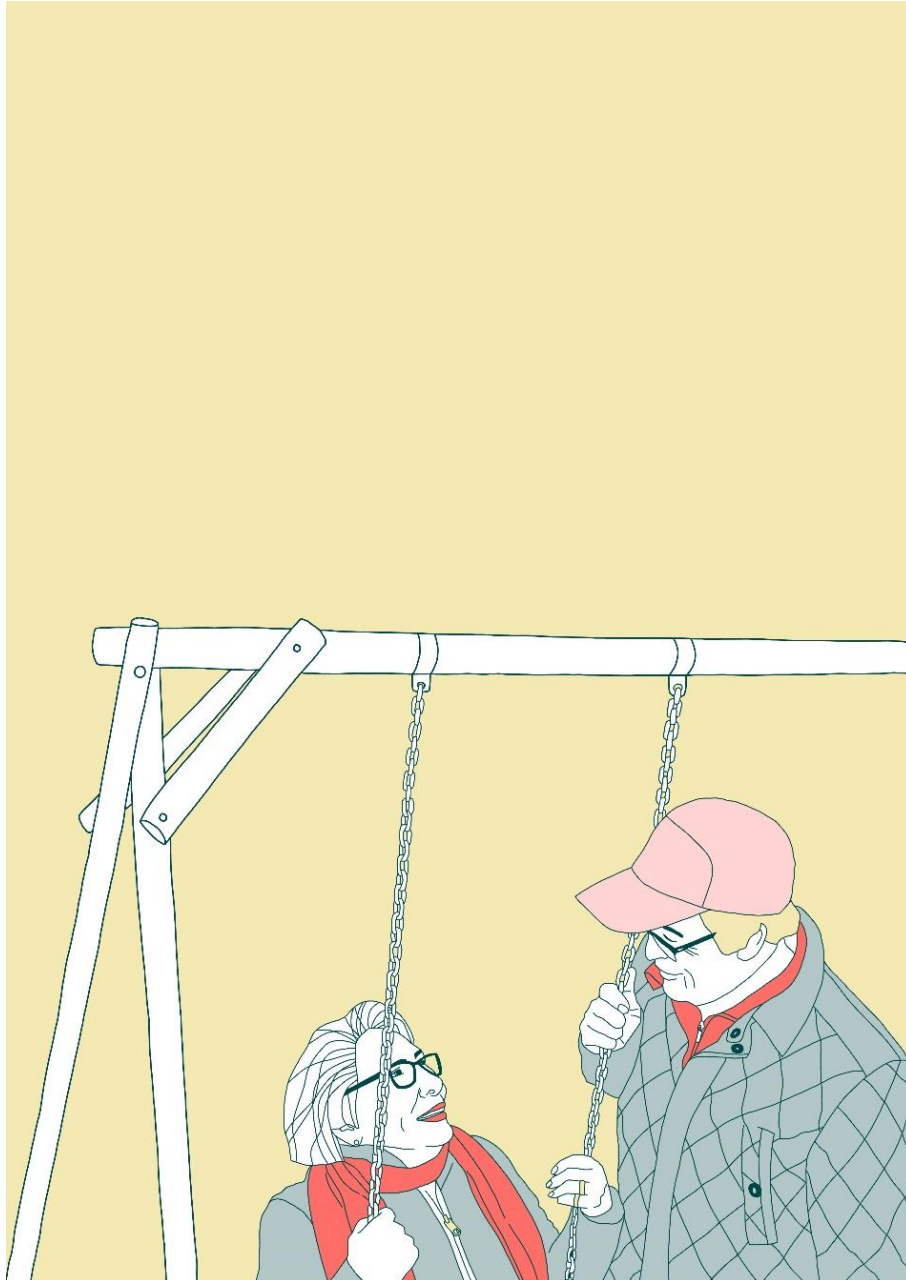
Høringsinstanser:

Arbeidstilsynet, Bergen
Bergen og Hordaland Turlag
Bergen Næringsråd
Bergen pensjonistforening
Bergen røde kors
Delta
Det felles innvandrerråd Hordaland
Fagforbundet
Frivillighet Norge
Frivillighetssentralene (private)
Fylkeseldrerådet i Hordaland
Fylkesmannen i Vestland
Hemil-senteret, UiB
Hordaland fylkeskommune
Husbanken
Kirkens bymisjon Bergen
KS
LO Hordaland
NAV Vestland
Nasjonalforeningen for folkehelsen
NHO Vestlandet
Samarbeidsrådet for tros- og livssynssamfunn Bergen
Senioruniversitetene
Senter for omsorgsforskning
Senter for seniorpolitikk
Skyss
Unio
Uni Research

Verdighetscenteret
YS

Et eldrevennlig Bergen

Seniorplan for Bergen kommune 2019-2024

BERGEN
KOMMUNE

Forord

I Bergen lever stadig flere lenger, men de som er eldre i dag er også sprekere og friskere enn de som var eldre for 30 år siden. Som kommune må vi bli flinkere til å se de eldre sine ressurser, enten det er i arbeidslivet, i frivilligheten eller andre sammenhenger. Disse må bli ivaretatt og løftet frem. Bergen kommune ønsker også at eldre som ønsker det, skal ha muligheten til å stå i jobb lengst mulig. Like fullt har seniorenne verdifull erfaring og kunnskap som samfunnet trenger.

Det blir i alt for stor grad satt likhetstegn mellom eldre og helse- og omsorgstjenester. Byrådet har satset stort på pleie og omsorgstjenester de siste årene både i hjemmebaserte tjenester og på sykehjem, men ønsker med denne planen å utvide seniorfeltet til at det forebyggende arbeidet skal bli en enda viktigere del av kommunens arbeid.

Eldrepolitikk er mye mer enn helse- og omsorgspolitik. Byrådet mener at eldrepolitikk handler like mye om inkluderende arbeidsliv, frivillig sektor, boligbygging og transport. Mange av dagens og morgendagens eldre lever lenger, og mange har både 20 og 30 år som pensjonister foran seg. De fleste lever aktive liv med god helse og livskvalitet, deltar aktivt i lokalsamfunnet, i familie, organisasjoner, trossamfunn, arbeidsliv og kulturliv. Likevel er de eldre som gruppe mer utsatt enn yngre innbyggere på en rekke områder. Det er flere eldre med psykiske lidelser enn andre aldersgrupper, særlig lidelsene depresjon og angst. Det samme gjelder bruk av alkohol. Mange oppgir ensomhet som årsak. Her må vi gjøre det vi kan for å forebygge og behandle raskt.

Framtidens utfordringsbilde fordrer nye ideer, og morgendagens samfunn stiller kommunen overfor nye helseutfordringer som krever mer helhetlige løsninger på et lokalt, nasjonalt og globalt plan. Skal disse utfordringene håndteres på en økonomisk bærekraftig måte, må det legges større vekt på forebygging.. Det må også dyrkes fram nye og smartere måter å samhandle på – som setter hele mennesket i fokus. Ikke minst spiller forskning en viktig rolle. Bergen kommune vil være en viktig bidragsyter og aktør i Alrek helseklynge der ulike miljøer sammen skal skape et internasjonalt kraftsenter som utvikler helse og omsorgsløsninger ved hjelp av fremragende forskning, utdanning og innovasjon. I denne planen har alle byrådsavdelinger i kommunen bidratt, og for å lykkes med planen er det en forutsetning at kommunen jobber sammen på tvers. Jeg gleder meg til å se Bergens nye seniorpolitikk gjøre Bergen mer inkluderende, varmere og mer tilgjengelig og sikre alle eldre en aktiv aldring i Norges vakreste og mest attraktive by.

Rebekka Ljosland
Byråd for Helse og omsorg

Innhold

1.0	Innledning.....	4
1.1	Hvem er senioren? - Den tredje og fjerde alderen	6
1.2	Medvirkning til planen	7
1.3	Planens avgrensning.....	7
2.0	Aktiv aldring.....	10
2.1	God Helse	12
2.2	Deltakelse	18
2.3	Trygghet.....	20
	Mål og tiltak for et eldrevennlig Bergen	22
3.0	Kunnskap og ny teknologi	22
3.1	Teknologi	22
3.2	Kunnskap	23
4.0	Arbeids- og næringsliv	25
4.1	Arbeidslivet.....	25
4.2	Næring.....	27
5.0	Frivillighet, tros, kultur- og idrettstilbud	28
5.1	Frivillig arbeid	29
5.2	Kulturaktiviteter	31
5.3	Idrettslag og treningstilbud	33
6.0	Bolig og nærmiljø.....	34
7.0	Transport og mobilitet.....	37
8.0	Utendørs- og naturområder	40
9.0	Kommunikasjon og medvirkning	41
9.1	Medvirkning.....	41
9.2	Kommunikasjon.....	41
10.0	Iverksetting av planen og økonomiske konsekvenser.....	43
	Referanser	46

1.0 Innledning

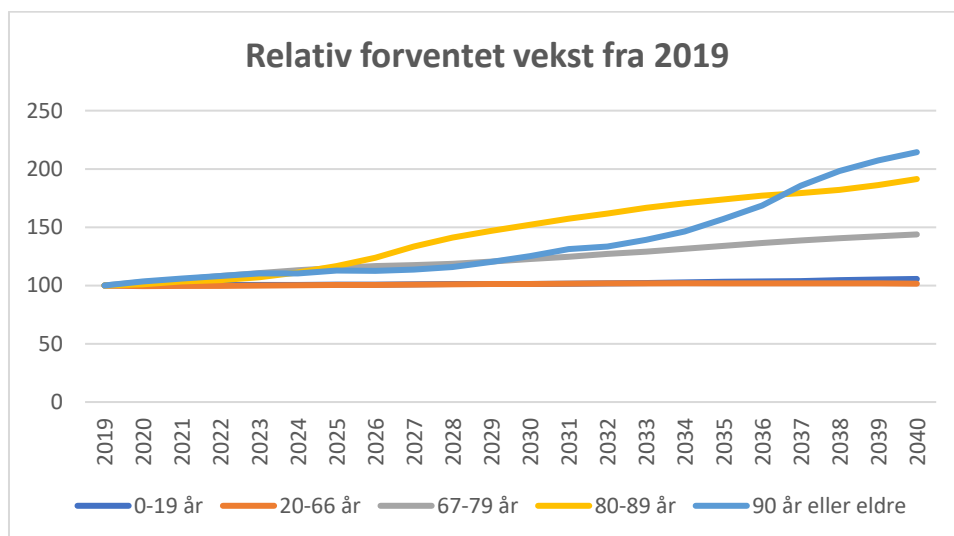
Bergen skal være en god by å bo i for alle. Med en stadig eldre befolkning, ønsker Bergen kommune å være en god kommune å bli gammel i, og arbeider for å bli et enda mer aldersvennlig samfunn. I et eldrevennlig samfunn støtter politikk, tjenester, møteplasser og infrastruktur opp under, og tilrettelegger for, en aktiv aldring. Aktiv aldring innebærer god helse, deltakelse og trygghet så lenge som mulig, og avhenger av en rekke forhold - både materielle og sosiale (1). Med denne temaplanen vil Bergen kommune imøtekomme noe av fremtidens utfordringsbilde med at vi blir stadig flere og flere eldre, mens vi får reduserte inntekter og færre yrkesaktive per innbygger over 67 år. Planen vil innledningsvis beskrive seniorene som målgruppe og hva som bidrar til en god og aktiv aldring. Deretter følger mål og tiltak for aktiv aldring i Bergen kommune.

Levealderen har økt og vil fortsette å øke. Vi blir eldre, og vi blir stadig flere eldre i forhold til voksne i yrkesaktiv alder. I Bergen utgjør befolkningen over 65 år rundt 43 600 personer. Dette er rundt 15 % av befolkningen. Ca. 11 900 (4,2 %) i Bergen er over 80 år (2). Det er i de eldste aldersgruppene vi forventer den største økningen, med nesten en dobling i antallet innbyggere over 80 år fra 2020 til 2040.

At vi blir eldre er gledelige nyheter og et resultat av en stadig bedre folkehelse. Dette betyr også at flere vil leve lengre med bedre helse og funksjonsevne enn tidligere generasjoner (3). Flere eldre med god helse representerer viktige ressurser som samfunnet må verdsette og benytte seg av. Likevel vil aldersutviklingen med flere av de eldste eldre også innebære en økning i andelen eldre med sykdom, som fører til økt behov for helse- og omsorgstjenester. Vi bør derfor gjøre det vi kan for å forebygge funksjonssvikt og sykdom, og tilrettelegge for gode og selvstendige liv så lenge som mulig. Vi må være et samfunn som inkluderer eldre i det sosiale, profesjonelle og politiske liv. På den måten vil vi også i fremtiden ha kapasitet til å ivareta de som trenger hjelp og omsorg når de trenger det.

Bergen vil måtte tenke nytt og ha en tydelig strategi for å holde oss friske og aktive lengre. Like viktig er det å tilrettelegge for, og informere om hvordan, den enkeltes alderdom kan bli så god som mulig. Vi skal gjøre mer av det som er helsefremmende og gir økt livskvalitet. På den måten kan vi fremme mening og trivsel i alderdommen, samtidig som vi forebygger uhelse og utsetter hjelpebehov.

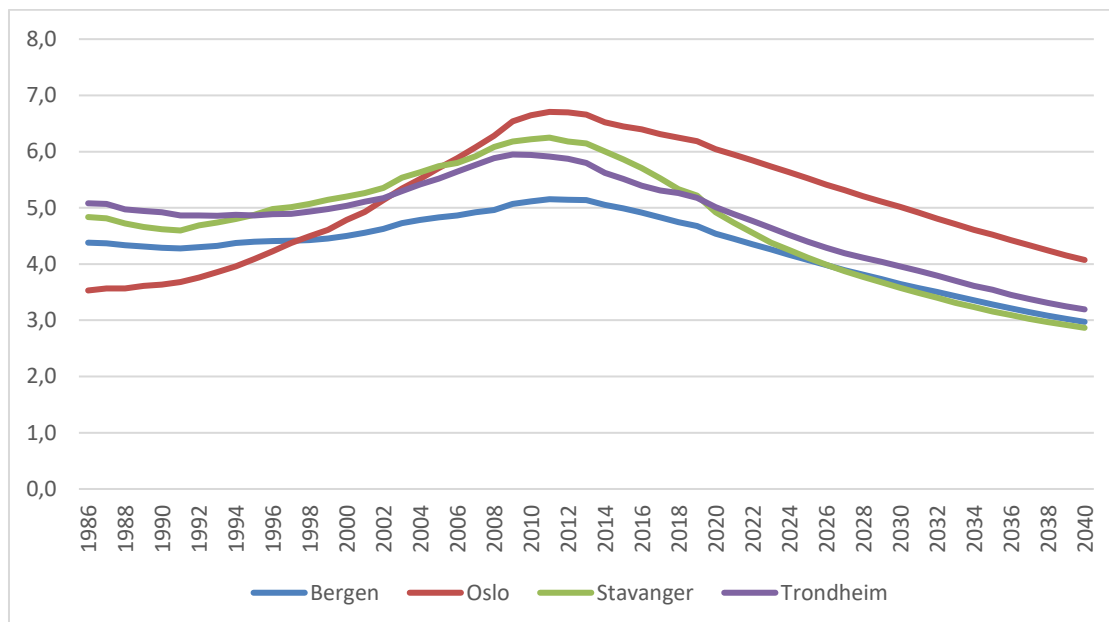
Figur: Relativ forventet vekst fra 2019

Kilde: SSB¹. Utregninger: Bergen kommune.

Figuren ovenfor viser den forventede veksten i ulike aldersgrupper frem mot 2040 sammenlignet med 2019. Figuren bygger på befolkningsframskrivninger fra SSB og viser at man forventer en tydelig større økning blant eldre aldersgrupper, og nær doubling av de aller eldste. Den forventede økingen i antall eldre innbyggere og tiltakende press på omsorgstjenestene beskrives i flere rapporter og meldinger. Både St. Meld. nr. 26 (2014-15) om fremtidens primærhelsetjeneste (4) og FNs rapport World Population Ageing 2013 (5) beskriver dette som en stor global samfunnsutfordring knyttet til konsekvenser av en stadig økende eldrebefolkning parallelt med en synkende andel yrkesaktive. Den store demografiutfordringen forventes å legge press på hele helsevesenets bærekraft. Og i Meld. St. 29 (2012-2013) Morgendagens omsorg (6), ber man særskilt kommunene om mer satsing på forebygging, etablering av lokale lavterskeltilbud og rehabilitering med tanke på egenmestring. I tillegg til satsing på innovasjon og økt bruk av teknologi.

Figur: Arbeidsbefolkningen (20-66) ift. eldrebefolkningen (67+)

Kilde: SSB². Utregning: Bergen kommune

Grafen ovenfor viser at andelen personer i yrkesaktiv alder (20-66) i forhold til personer over 67 år i Bergen forventes å reduseres fra rundt 5 % i 2018 til rundt 3 % i 2040. Et økt press på de offentlige helse- og velferdstjenestene betyr at vi må prioritere annerledes i fremtiden. Vi må være enda flinkere til å ta i bruk folk sine ressurser, og den enkelte må i større grad planlegge for sin egen fremtid slik at vi kan prioritere de som trenger hjelp, pleie og tilrettelegging.

En annen av våre største utfordringer i tiden fremover er menneskeskapte klimaendringer. Et bærekraftig samfunn er et samfunn som både tar vare på miljøet og menneskene. Det grønne skiftet forutsetter store investeringer i infrastruktur, fornybar energi, miljøvennlig byutvikling og energieffektivisering (7). Bergen kommune ønsker en grønn byutvikling. Dette har betydning både for hvordan vi bygger og lever. Vi må planlegge på måter som både ivaretar en aldrende befolkning og kommende generasjoner. Samtidig må vi satse på forebyggende og helsefremmende tiltak. Vi må

¹ Jf. [tabell 11668](#) (hovedalternativet/MMMM).

² Jf. [tabell 11668](#) (hovedalternativet/MMMM).

legge til rette for at de sunne og bærekraftige valgene er de enkle valgene, at flest mulig har gode levekår og kan delta i arbeidsliv og på sosiale arenaer. Planen vil både vise hva som kjennetegner alderdommen, hva man selv kan gjøre for å få en god alderdom, og hva kommunen vil gjøre for å tilrettelegge for en god og aktiv alderdom.

1.1 Hvem er seniorenene? - Den tredje og fjerde alderen

Med *eldre* mener vi ofte mennesker over 65 år (8). I Bergen bor det 31 110 personer i alderen 65-79 år, og 14 032 personer i alderen 80-99 år. 54 personer er over 100 år. Dette betyr at alderdommen for mange er veldig lang, og ofte rundt 20-25 år. Forskeren Laslett beskrev menneskets livsløp gjennom fire faser. Den tredje alderen faller ofte sammen med pensjonisttilværelsen og er for mange preget av frihet og mulighet for å utfolde seg, mens den fjerde alderen i større grad innebærer svekkelse og store omsorgsbehov (9).

Eldre, eller seniorer, kan og skal ikke forstås som en ensartet gruppe. Selv om man er over en viss alder er man like forskjellige som andre aldersgrupper, med ulike forutsetninger, behov, ønsker, personligheter, interesser og preferanser.

«Framskrivningene viser at flere blir eldre, og at morgendagens eldre ofte er fornøyde med livet og helsen, de lever aktive og meningsfylte liv, de har god kontakt med venner og familie, de verdsetter å være alene og trives i eget selskap, og de klarer seg godt med lite eller moderat hjelp høyt opp i alder» (10).

Seniorenene blir stadig friskere og mer aktive. Likevel er det fortsatt slik at man med alderen har større sannsynlighet for funksjonssvikt og sykdom. Helsen er heller ikke jevnt fordelt i befolkningen. Alle lever ikke «aktive og meningsfylte liv». Vi må derfor vurdere hvordan vi kan tilrettelegge for en god alderdom for alle, til tross for utfordringene som kan komme med alderen. Vi må også se på hvilke holdninger samfunnet har til aldring og eldre, slik at det å bli eldre kan oppleves som noe positivt og at eldre ses på som en ressurs, uten at det settes urealistiske forventninger eller krav.

Ifølge Statistisk sentralbyrå (SSB) vil framtidens eldre ha et høyere utdanningsnivå og trolig høyere inntekt gjennom livet enn dagens eldre. Det høye utdanningsnivået vil antakelig bidra til å bedre helsen blant eldre framover. Samtidig vil noen flere av framtidens eldre motta lavere pensjonsutbetalinger, være innvandrere eller leve alene. Andelen barnløse menn vil øke, og flere eldre vil bo lenger unna sine voksne barn, som følge av at unge flytter til sentrale strøk. Dette kan ha konsekvenser for tilgjengelighet på sosial kontakt og uformell omsorg. Videre er det en utfordring framover at ulikhetene i helse og muligheter kan tenkes å øke fordi ressursene vil være ulikt fordelt blant eldre med og uten familie, høy utdanning og god økonomi (11).

Vi må ikke tegne opp et bilde av alle eldre som skrøpelige og hjelpetrengende. Vi må heller ikke tegne opp et bilde av alle eldre som ressurssterke og aktive. Til det er gruppen alt for stor og variert. Elisabeth Svensen viser til uttrykket «Suksessfull aldring i Klassekampen 5. mai 2018 og påpeker at *«det er paradoksalt at man i kampen mot aldersdiskriminering» introduserer et aldersideal som fornekter og bortforklarer denne fasens mest iøynefallende kjennetegn»*. Vi må anerkjenne mangfoldet i eldrebefolkningen og legge til rette for den. Det betyr at vi både må forvente at de med mye ressurser bidrar, samtidig som vi tilrettelegger for og hjelper de som trenger det. De fleste vil uansett befinne seg et sted midt mellom. For eksempel kan man kanskje ha funksjonsnedsettelse som gjør det vanskeligere å komme seg rundt, men samtidig mye erfaring og kunnskap som man ønsker å dele med andre.

Dette er Bente og Gerd. De er to aktive søstre fra Bergen på 73 og 79 år. De har etter hvert mange års erfaring som seniorer og pensjonister! De holder seg friske og raske, og er opptatt av at kommunen må legge til rette for en aktiv alderdom.

1.2 Medvirkning til planen

Det har vært flere prosesser for å samle innspill fra innbyggere og organisasjoner i arbeidet med seniorplanen. I september hadde vi et åpent folkemøte med over 100 deltakere og vi har mottatt skriftlige innspill fra innbyggere, eldrerådet, kommunalt råd for funksjonshemmede og pensjonistforeningen. Psykologistudenter har intervjuet eldre ved et seniorsenter i byen som en del av sitt praksisarbeid. Vi har også sett på innspillene som er kommet i forbindelse med Plan for helse- og omsorgstjenester til hjemmeboende eldre og kommunikasjonsprosjektet i Smart omsorg. Det har blitt arbeidet med planen på tvers av byrådsavdelingene i kommunen.

1.3 Planens avgrensning

Kommunen har en rekke planer for å styre kommunens virksomhet. Kommuneplanen er kommunens overordnede styringsdokument og består av en samfunnsdel og en arealdel. Ulike temaplaner utdyper kommuneplanens samfunnsdel innenfor mer avgrensede områder og tema, mens handlings- og økonomiplanen fordeler de økonomiske ressursene.

«Et eldrevennlig Bergen» er en temaplan som handler om hvordan Bergen kommune skal bidra til et samfunn som legger til rette for en aktiv aldring for alle. Planen legger vekt på ressursene i samfunnet og hos eldre, og tiltakene er hovedsakelig universelle - altså tiltak rettet mot hele befolkningen, eller grupper i befolkningen (som alle seniorer). *«Et eldrevennlig Bergen»* går ikke inn på helse- og omsorgstjenester til eldre. I den forbindelse vises det til to foregående temaplaner om henholdsvis helse- og omsorgstjenester til hjemmeboende eldre, og helseinstitusjoner og heldøgnsbemanning. Disse planene utdyper ytterligere helseutfordringene blant eldre og tjenester som er tilgjengelig for de som trenger det.

«En alderdom med mening, mestring og trygghet - Plan for helse- og omsorgstjenester til hjemmeboende eldre» ble sendt ut på offentlig høring 1. januar 2019. Høringsutkastet gir strategier og tiltak for individrettede tjenester til eldre som bor hjemme. Dette inkluderer forebyggende tiltak, helsetjenester og tiltak for å fremme mestring hos den enkelte. Planen bygger på en visjon om at eldre som bor i egne hjem skal føle seg trygge, mestre hverdagen og oppleve livet som meningsfullt.

«Omsorg med kunnskap – Plan for helseinstitusjoner og heldøgnsbemanning i Bergen kommune 2016-2030» er en annen plan som har stor betydning for den eldre i Bergen. Planen omhandler heldøgnsbemannede botilbud for eldre, som sykehjem, aldershjem og Omsorg Pluss boliger. Planen legger til grunn at sykehjemmet skal være et godt og tilgjengelig alternativ når hjelpebehovet er blitt så stort at heldøgnsomsorg og pleie er nødvendig. Samtidig skal sykehjemmene fungere som en inkluderingsarena og sosial møteplass for beboere, pårørende, frivillige og nærmiljø.

Disse tre planene kan man se for seg i en omsorgsstige, der målgruppene for planene har ulike grader av helse- og omsorgsbehov. Samtidig vil det være andre temaplaner i kommunen som omhandler ulike sektorer og som vil ha stor betydning også for den eldre befolkningen (se listen nedenfor).

Andre relevante planer i kommunen:

- [Kommuneplanens samfunnsdel - Bergen 2030](#)
- [Folkehelseplan for Bergen 2015-2025](#)
- [En alderdom med mening, mestring og trygghet – Plan for hjemmeboende eldre \(høringsutkast\)](#)
- [Idrettsbyen Bergen – aktiv og attraktiv for alle 2017-2027](#)
- [Verden i Bergen – Plan for inkludering og mangfold 2018-2022](#)
- [Trafikksikkerhetsplan for Bergen 2019-2021](#)
- [Handlingsplan for trafiksikkerhet 2019-2021](#)
- [Grønn strategi – Klima- og energihandlingsplan for Bergen](#)
- [IKT strategi 2014-2017](#)
- [Vedlikehold av kommunale bygg](#)
- [Handlingsplan mot vold i nære relasjoner 2014-2017](#)
- [Fremtidens arbeidsplass. Handlingsplan for likestilling, inkludering og mangfold for Bergen kommune som arbeidsgiver 2013-2016](#)
- [Plan for frivillighet](#)
- [Amatørkulturplan for Bergen 2018-2027](#)
- [Kulturarenplan for Bergen kommune 2019-2030](#)

- [Bergen kommunes kunstplan for det profesjonelle feltet 2018-2027](#)
- [Kulturstrategi for 2015-2025 for Bergen](#)
- [Boligmeldingen 2014-2020](#)
- [Handlingsplan mot fattigdom med særlig vekt på barnefamiliers situasjon](#)
- [Regnbuebyen Bergen – Plan for kjønns og seksualitetsmangfold 2017-2021](#)
- [Mestring og medvirkning. Handlingsplan for habilitering og rehabilitering i Bergen kommune, 2018-2021](#)
- [Handlingsplan for næringsutvikling i Bergen 2017-2018](#)
- [Gode liv i et inkluderende samfunn - Plan for psykisk helse 2016 – 2020](#)
- [Handlingsplan for selvmordsforebygging 2018 – 2022](#)
- [Samarbeid, mestring og verdighet – Plan for rusfeltet 2018 – 2022](#)
- [Vedlikeholdsmelding kommunale veger 2018-2027](#)

Føringer for planen

Aktiv og attraktiv by

Hovedvisjonen til Kommuneplanens samfunnsdel Bergen 2030 om en aktiv og attraktiv by skal også gjelde for kommunens eldre innbyggere.

Aktiv, frisk og trygg aldring

Kommunene har et ansvar for å fremme helse og trivsel, og forebygge sykdom og skade i befolkningen (jf. Folkehelseloven). For å nå disse målene må kommunen ha oversikt over hvordan helsetilstanden er i befolkningen, og hvordan kommunen kan tilrettelegge for god livskvalitet for alle. I Folkehelseplan for Bergen kommune 2015-2025 Aktiv by – Friske Bergensere er «aktiv, frisk og trygg» aldring ett av fem satsingsområder. Satsingsområdet har flere tiltak som inkluderer bomiljø preget av mangfold, fallforebyggende arbeid og sikre at flere kan leve lengst mulig hjemme med god livskvalitet.

Et aldersvennlig samfunn

I 2017 la regjeringen frem en egen strategi for et aldersvennlig samfunn (Flere år – flere muligheter). Det er også utarbeidet en serie med forskningsrapporter i forbindelse med strategien for å bidra til kommunenes planlegging og tilrettelegging for et aldersvennlig lokalsamfunn. Strategien legger vekt på at samfunnet skal legge til rette for Eldres deltakelse, mestring og muligheter. Strategien bygger på konseptet Age-friendly society som er satt i system av Verdens helseorganisasjon (WHO). Strategien ble også fulgt opp gjennom stortingsmeldingen Leve hele livet (Meld. St. 15) fra 2018. Meldingen legger frem et nasjonalt program for et aldersvennlig Norge med oppstart i 2019. Et aldersvennlig samfunn, lokalsamfunn eller by beskrives som et inkluderende og tilgjengelig miljø som fremmer aktiv aldring.

FNs bærekraftsmål

FNs bærekraftsmål er verdens felles arbeidsplan for å utrydde fattigdom, bekjempe ulikhet og stoppe klimaendringene innen 2030. God helse for alle - uansett alder, mindre ulikhet og bærekraftige byer og samfunn er tre av de 17 bærekraftsmålene. Alle disse er relevante føringer for Bergen kommune sin seniorpolitikk.

2.0 Aktiv aldring

Bergen kommune vil legge til rette for en **aktiv aldring**. Det betyr at vi skal styrke mulighetene for god helse, deltakelse og trygghet for å fremme god livskvalitet inn i alderdommen (12).

Verdens helseorganisasjon (WHO) sin strategi for aktiv aldring tar utgangspunkt i tre hovedpilarer som defineres som de viktigste for en aktiv aldring: God helse, deltakelse og trygghet (12). Naturlige aldringsprosesser påvirker disse livsområdene og gjør at helsefremmende og forebyggende innsats er viktig. Dette gjelder både i politikk og samfunnsutvikling, og i den enkeltes innsats for å fremme egen helse. WHO viser til at en aktiv aldring bestemmes av en rekke forhold. Individuelle faktorer som kjønn, gener, alder, livsstil og mestring kan ha mye å si for vår helse og livskvalitet. I tillegg har det stor betydning i hvilken grad vi opplever sosial støtte og har et godt sosialt nettverk, hvilket miljø vi lever i, og tilgang på ulike ressurser og tjenester. Disse forholdene påvirker også hverandre, slik at utdanning og arbeid for eksempel kan ha betydning for den enkeltes livsstil og sosiale nettverk.

Aktiv aldring gjelder på både individ- og befolkningsnivå. Det handler om å legge til rette for at folk kan ha god fysisk, sosial og mental livskvalitet gjennom hele livet og delta i samfunnet i tråd med ens behov, ønsker og evner. Samtidig som man sørger for tilstrekkelig beskyttelse, sikkerhet og hjelp når man trenger det (12).

Aktiv aldring må ikke forstås som en forventning om at alle skal være like aktive, friske, eller holde et like høyt aktivitetsnivå hele livet. Vi har alle ulike forutsetninger, behov og ønsker. Aktiv aldring er heller ikke utelukkende den enkeltes ansvar eller kun bestemt av individuelle valg. Selv om vi kan gjøre mye selv for å ta vare på vår egen helse, og tilrettelegge for vår egen alderdom er vi også avhengige av samfunnet og

Norge er best for eldre

Et amerikansk prosjekt som sammenlignet 18 land rangerte Norge som det landet som var best rustet til å ta vare på eldre i fremtiden. Prosjektet sammenlignet landene basert på statistikk innen fem områder:

1. Produktivitet og deltakelse: deltakelse i arbeidsliv og frivillighet
2. Velvære: helse og opplevd livskvalitet
3. Rettfærdighet: Forskjeller i levekår og økonomi mellom ulike grupper i samfunnet
4. Tilhørighet: sosiale nettverk, tillit og tilhørighet på tvers av generasjoner
5. Trygghet: økonomisk og fysisk sikkerhet

<https://www.oecd.org/health/health-systems/COPE-PAU-Workshop-Presentation-Jack-Rowe.pdf>

miljøet rundt oss. Med denne planen ønsker Bergen kommune å bidra til et samfunn som i større grad legger til rette for at flere kan oppleve god helse, deltakelse og trygghet. Dette skal vi gjøre gjennom tiltak under syv innsatsområder:

- Kunnskap og teknologi
- Arbeids- og næringsliv
- Frivillighet, tros-, kultur- og idrettstilbud
- Bolig og nærmiljø
- Transport og mobilitet
- Utendørs- og naturområder
- Kommunikasjon og medvirkning

Modellen under viser hvordan de syv områdene kan påvirke den eldre befolkningens helse, deltakelse og trygghet – og slik bidra til mer aktiv aldring. Den enkeltes levevaner og sosiale nettverk har stor betydning for alderdommen, og kan påvirkes av de syv innsatsområdene gjennom for eksempel tilrettelegging for fysisk aktivitet og gode sosiale møteplasser, informasjon om livsstil og et transporttilbud som gjør det enklere for flere å delta i hverdagen.

Figur: Områder som påvirker aktiv aldring.

Bergen kommune sin videreutvikling av Dahlgren og Whitehead sin sosiale helsemodell fra 1991.

2.1 God Helse

God helse er en ressurs i hverdagen og inkluderer både fysisk, psykisk og sosial helse. For å kunne ha god helse så lenge som mulig må vi gjøre mer av det som er helsefremmende, forebygge sykdom og funksjonsfall, få muligheten til å ta vare på egen helse og ha tilgang til gode helsetjenester når det er behov for det.

Helse er mer enn fraværet av sykdom. Mange vil kanskje forbinde god helse med en følelse av overskudd, velvære, eller muligheten til å gjøre de tingene man ønsker i hverdagen. Helse kan tenkes på som evnen til å fungere eller mestre, i møte med de varierende livsbetingelser som mennesker utsettes for. På den måten kan helse være en ressurs som gir mennesker styrke til å fungere og motstandskraft til å stå imot påkjenningene man utsettes for i livet (13). God helse hjelper oss til å leve de livene vi ønsker. Det betyr også at hvordan vi vurderer vår egen helse, ikke bare har med oss selv å gjøre, men også hvordan samfunnet rundt oss er tilrettelagt for at vi skal kunne leve et godt liv.

Høyere alder forbindes ofte med dårligere helse, men det er ikke slik at man nødvendigvis har dårligere helse eller funksjonsnivå så snart man er over 67 år. Flere studier viser at det er en forskjell på seniorer over og under 80 år, der den tidligere alderdommen (frem til 75-80) for mange er preget av god psykisk (8) og fysisk helse, og liten grad av ensomhet. Tre av fire i alderen 65-79 år har god eller meget god helse.

Tilfredsheten med livet er nær uendret i alle aldersgrupper. Faktisk er den høyest i aldersgruppen 65-74 år. Den tidlige alderdommen (inntil ca. 75-80 år) oppleves altså av de fleste som god, og eldre sier seg like tilfreds med tilværelsen som yngre. Etter 75 år øker imidlertid forekomsten av depresjon og ensomhet (14). Sjansene for kroniske sykdommer øker også med alderen, og en rekke sykdommer er vanligst blant eldre over 70 år. Ifølge folkehelseinstituttet er det muskel- og skjelettsykdommer, smerter, sykdommer i sanseorganer, demens og helsetap som følge av hjerte- og karsykdommer som er de viktigste. I tillegg har eldre også oftere flere sykdommer samtidig. Dette påvirker både funksjonsevne, livskvalitet og psykisk helse (15). Hjerte- og karsykdom, diabetes og kreft er vanlige sykdommer blant eldre. Nedsatt muskel- og skjeletthelse er samlet sett mer vanlig hos middelaldrende og eldre enn hos yngre. Spesielt hoftebrudd rammer mange eldre og svært mange eldre bruker legemidler som gir økt risiko for fall. To av tre legemiddelbrukere over 65 år bruker fem eller flere legemidler samtidig (15).

Tall fra SSB³ viser at det i Hordaland er 1562 personer over 67 år som har innvandret fra andre land i Europa, 510 som har innvandret fra Asia (med Tyrkia), 206 fra Nord-Amerika, 177 fra Sør- og Mellom-Amerika og 116 fra Afrika. Det forventes at det vil være en økning fremover i innvandrerbefolkningen i Bergen (16). En undersøkelse (17) har vist at innvandrere gjennomgående er mer ensomme enn den øvrige befolkningen, og at den egevaluerte helsen blir dårligere med alderen blant innvandrere enn resten av befolkningen. Her er det selvfølgelig store individuelle forskjeller, samt forskjeller avhengig av hvilke land man kommer fra.

2.1.1 Livskvalitet

Ifølge Folkehelseinstituttet (18) handler livskvalitet om «å oppleve glede og mening, vitalitet og tilfredshet, trygghet og tilhørighet, om å bruke personlige styrker, føle interesse, mestring og engasjement.» Å jobbe for å fremme livskvalitet er derfor viktig i seg selv. I tillegg har livskvalitet

³ 07111: Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre, etter region, alder, landbakgrunn, statistikkvariabel og år

sammenheng med fysisk og psykisk helse, og andre faktorer som påvirker helsen, som livsstilsvalg, sosial støtte og motstandskraft i møte med belastninger (18).

Tilfredshet med livet er stabil gjennom hele livet, og høyest i aldersgruppen 65-74 år (14). Ifølge en rapport fra Helsedirektoratet (14) avtar tendensen til sterke følelser, både positive og negative, med alderen. Det er imidlertid en liten økning i negative følelser hos de aller eldste. Forekomst av depresjon faller således gjennom livet, men øker litt hos de eldste. Det samme gjelder ensomhet.

Selvaktelse og opplevelse av kontroll er også viktige elementer i livskvalitet. Opplevd kontroll faller etter 75 år, kanskje på grunn av tap av ressurser, mens selvaktelsen er stabil (14). For mange er troen en viktig del av livet, og for å ha god livskvalitet kan det for mange bety mye å være aktiv i et trossamfunn. Ikke bare for den åndelige dimensjonen, men mange har også et stort nettverk tilknyttet trossamfunnet.

Helsedirektoratets fem råd for økt livskvalitet og sterkere psykisk helse

Kilde: Helsedirektoratet (20)

Helsedirektoratet kom i 2018

med fem råd for økt livskvalitet og sterkere psykisk helse. Ifølge Helsedirektoratet kan du styrke den psykiske helsen med små grep, på samme måten som du kan styrke den fysiske helsen. De fem rådene er å knytte bånd, være aktiv, være oppmerksom, fortsette å lære og å gi til andre (19).

2.1.2 Depresjon og ensomhet

Som nevnt over øker forekomsten av depresjon og ensomhet etter 75 år (14). Depresjon og ensomhet er vanligst blant de yngste og de eldste i befolkningen. En helseundersøkelse i Nord-Trøndelag (HUNT) viste at forekomsten av depresjonssymptomer var 12 prosent i aldersgruppen 60-64 år, og 21 prosent blant 86-90 åringene (11). Høyest forekomst av ensomhet finner man i aldersgruppen 75-84 år, der 30 prosent angir at de av og til eller ofte føler seg ensomme. Forekomst av ensomhet og depresjon er likevel svært lav i Norge i forhold til andre land i Europa. Dette kan skyldes at den norske velferdsstaten i stor grad kompenserer for disse to negative faktorene (10).

Ensomhet kan defineres som den vonde og uønskede opplevelse av å ikke ha tilstrekkelig eller tilfredsstillende sosial kontakt (20). Ensomhet er ikke det samme som å være alene, ha få venner eller lite sosial omgang. Ensomhet er en subjektiv opplevelse av å savne ønsket kontakt med andre. Ensomhet blant de eldste eldre kan skyldes tap av nære pårørende og venner, samtidig som helsetilstand og mobilitet svekkes. Ensomhet og manglende sosial støtte er en risikofaktor for både fysiske og psykiske lidelser, og til svekkelse av livskvaliteten. En rekke studier viser at det å bo alene, miste ektefellen, ha dårlig helse og funksjonsnedsettelse, lite sosialt nettverk og få fortrolige – øker risikoen for å oppleve ensomhet (20). Forebyggende tiltak kan rettes mot personer eller grupper som står i belastende livssituasjoner, som dødsfall i nær familie, skilsmisse, eller overgang til pensjonisttilværelse. Forebyggende tiltak kan rettes mot nærmiljøene eller være individuelle tiltak for å bedre en persons evne til sosial kontakt.

Handlingsplan for selvmordsforebygging i Bergen 2018-2022 viser til at eldre er en av gruppene med høyest selvmordsrate i Norge. Dette forklares blant annet med at mange eldre går gjennom perioder med tap og sorg knyttet til tap av partnere, venner, funksjon og sosiale arenaer. Et av tiltakene i planen er et årlig kurs for ansatte i Bergen kommune som arbeider med eldre. Målet er at ansatte skal bli bedre i stand til å identifisere og følge opp selvmordsrisiko blant hjemmeboende eldre.

2.1.3 Demens

Mellom 80 000 og 100 000 lever med demens i Norge i dag. Demens er fellesbetegnelsen på flere hjernesykdommer som medfører kognitiv svikt og andre funksjonstap (15). Økende alder er den viktigste risikofaktoren for demens, som sjeldent forekommer før 65-årsalder. (8) Fordi antallet eldre i befolkningen øker, øker derfor også antallet personer med demens. Andelen med demens øker kraftig med alderen, fra 1-2 % i alderen 60-64 år til 43 % hos 90-åring. Dersom dette ikke endrer seg, vil økningen i forventet levealder føre til at antallet personer med demens mer enn dobles fra 2015-2050. (15) Demens fører med seg sviktende funksjonsevne på flere områder, som hukommelse, orienteringsevne, evne til planlegging og gjennomføring. Dette kan igjen føre til for eksempel sosial isolasjon, dårlig kosthold og hygiene og påvirket døgnrytme. Å ha en ektefelle med demens kan i tillegg være stor belastning og stressfaktor. En studie ved Folkehelseinstituttet viser at personer som har en partner med demens rapporterte lavere nivå av livstilfredshet og flere symptomer på angst og depresjon enn resten av den gifte befolkningen (21).

Ifølge folkehelseinstituttet er beskyttende faktorer mot demens for en stor del de samme som for hjerte- og karsykdommer: sunt kosthold, fysisk aktivitet, ikke-røyking og god kontroll av høyt blodtrykk og kolesterol. Et stimulerende miljø har også betydning, og diabetes er en viktig risikofaktor (15). En amerikansk kunnskapsoppsummering fra 2017 viste en sammenheng mellom hørselstap og utviklingen av demens (22). Sosiale forhold har imidlertid også mye å si. Ved King's College i London har de gjort en omfattende gjennomgang av den kunnskapen som foreligger i dag

Kan demens forebygges?

Forskere har funnet ut at man kan forebygge **en tredel** av alle nye demens-tilfeller. En helsefremmende livstil kan se ut til å være mer effektivt enn noe kjent medisin. Hukommelsestrening, kontrollert blodtrykk og økt fysisk aktivitet viser seg særlig effektivt for å forebygge demens.

Kilde: NRK

<https://www.nrk.no/livsstil/sunnere-livsstil-kan-stanse-1-av-3-demens-tilfeller-1.13609624>

“Den glade pensjonist” - I oktober 2015 kunne vi lese om Åsane Seniorteater i Bergens tidende. Her får de nok kombinert både fysisk aktivitet og hukommelsestrening.

om demens. Resultatene viser at på befolkningsnivå er det sammenhenger mellom demens og lav utdanning fra tidlig i livet (23).

2.1.4 Funksjonsnedsettelse

Nedsatt funksjonsevne eller funksjonsnedsettelse viser til tap av, skade på eller avvik i en kroppsdel eller i en av kroppens psykologiske, fysiologiske eller biologiske funksjoner. Dette kan eksempelvis dreie seg om nedsatt bevegelses-, syns- eller hørselsfunksjon, nedsatt kognitiv funksjon eller ulike funksjonsnedsettelse pga. allergi, hjerte- eller lungesykdommer (24). Betegnelsen funksjonshemmet brukes om personer som får sin praktiske livsførsel vesentlig begrenset på grunn av gapet eller misforholdet mellom personens nedsatte funksjonsevne og miljøets/samfunnets krav (24).

Noen lever med funksjonsnedsettelse hele, eller store deler av livet. Det er altså ikke noe som utelukkende preger den sene alderdommen. Etter hvert som vi blir eldre øker imidlertid sannsynligheten for en rekke sykdommer og funksjonsnedsettelse, og gjerne kombinasjonen av flere samtidig. Sansene våre svekkes også med alderen og de fleste opplever at både syn og hørsel blir redusert med årene. Nedsatt syn og hørsel kan redusere sosial kontakt og muligheten til å fungere godt i hverdagen. Tre av fire over 74 år har problem med kommunikasjon på grunn av nedsatt hørsel, og en av ti over 66 år har problem med synet, selv med briller (15).

Det foreligger en rekke studier som viser en klar sammenheng mellom funksjonshemming og depresjon (20). En studie gjennomført ved OsloMet viser også at funksjonshemmede er mer ensomme enn andre. Studien viser at sosial integrasjon og deltakelse som motvirker ensomhetsopplevelse, vil kunne ha betydning for å redusere opplevelsen av depresjon blant personer med funksjonshemming. Tiltak i og utenfor arbeidslivet som fremmer sosiale deltakelse og forebygger ensomhet kan, ifølge forskerne, bedre den mentale helsen og gi økt livskvalitet blant personer med funksjonshemming (20).

2.1.5 Sosiale helseforskjeller

Økonomiske ulikheter er tett forbundet med ulikheter i helse, og høyere inntekt gir statistisk sett bedre helse. Økonomien til eldre i Norge er blitt bedre de siste årene. Likevel er det en betydelig økonomisk ulikhet også blant norske seniorer. Eldre med økonomisk handlingsrom kan i større grad tilrettelegge egen bolig, bytte bolig etter behov, eller kjøpe tjenester som gjør hverdagen enklere (25). Undersøkelser fra Statistisk sentralbyrå (SSB) tyder også på at de med høyere sosioøkonomisk status i større grad benytter seg av forebyggende helsetjenester og er mer tilfreds med de helsetjenestene de mottar (26).

Eldre med lav sosioøkonomisk status har statistisk sett flere sykdommer og helseplager sammenlignet med eldre med høy sosioøkonomisk status. I tillegg har de færre ressurser til å ta hånd om sin egen helse. Sosioøkonomiske forskjeller slår også ut i forventet levealder - 65-åring med lang utdanning kan forvente å leve fire år lenger enn de med kort utdanning (15). I Bergen er det 5,6 år forskjell i forventet levealder mellom de med grunnskoleutdanning og de med videregående eller høyere utdanning. Sosiale helseforskjeller er størst midt i livet og blir noe mindre i de eldre aldersgruppene. Analyser viser imidlertid at dette i stor grad skyldes høyere dødelighet blant personer med lavere sosioøkonomisk status, og at det «ikke er tilfeldig hvem som lever lenge nok til å bli gamle» (27). Det er viktig med tiltak også midt i livet for å redusere sosiale helseforskjeller i levealder og i eldre år og forleng levetiden med god helse.

2.1.6 Levevaner

Grunnlaget for god helse i alderdommen blir lagt gjennom hele livet. Det er mye vi kan gjøre selv for å øke sjansene for en aktiv aldring. Samtidig kan det være lurt å planlegge for at vi en dag ikke har de samme forutsetningene, mulighetene eller ønskene som vi har når vi er unge. Godt kosthold og fysisk aktivitet kan øke motstandskraften mot sykdom, ulykker og funksjonssvikt. Sosial samhandling og gode møteplasser i lokalsamfunnet har en positiv effekt på den psykiske helsen (15).

I Folkehelseinstituttet sin folkehelse rapport for 2014 ble det gitt følgende anbefalinger for god helse i eldre år: Høy fysisk, sosial og kognitiv aktivitet, og et sunt kosthold (28).

Fysisk aktivitet

Faktorer som arvelighet og sykdommer er med å påvirke hvordan vi eldes, men regelmessig fysisk aktivitet og trening vil kunne forebygge og redusere ulike aldersrelaterte fysiske og psykiske forandringer (29). Regelmessig fysisk aktivitet forebygger plager og fremmer helse. Videre er fysisk aktivitet en viktig kilde for livskvalitet, overskudd, selvhjelpenhet og god funksjonsevne gjennom hele livet. For eldre er fysisk aktivitet særlig viktig for å bremse det naturlige tapet av muskulatur som skjer i økende grad med alderen. Variert aktivitet, med vekt på både styrke, balanse og utholdenhet, vil kunne redusere naturlig funksjonstap, bidra til å forebygge hjerte- karsykdom og diabetes, og også redusere risiko for fall og fallskader. Eldre har stor nytte av trening, og spesielt styrketrening, både for økt styrke og redusert tap av muskelfibre. Helsedirektoratet anbefaler at voksne og eldre bør være fysisk aktive med minimum 150 minutter moderat intensitet per uke (30). Rundt en tredjedel av alle over 65 år følger disse anbefalingene (31). Dette er omtrent som øvrige aldersgrupper. Fysisk inaktivitet er en risikofaktor som blant annet fører til tap av muskelmasse. Stillesitting i seg selv kan antagelig påskynde aldringsprosessen på flere måter.

Kosthold

Det du spiser og drikker påvirker helsen din. Kostholdet kan ha påvirkning på risiko for blant annet hjerte- og karsykdommer, benskjørhet og demens. Helsedirektoratets kostråd går blant annet ut på at vi bør spise mer frukt, grønt og fisk, og mindre kjøtt, sukker og salt (32). Folkehelseundersøkelsen i Hordaland 2018 viste at de over 70 år hadde et sunt kosthold i forhold til resten av befolkningen (33). Dette gjelder både frukt og grønnsaker, fisk og bær. Risikoen i eldre år er oftere knyttet til underernæring, særlig blant de med kroniske sykdommer eller demens. Underernæring har helsemessige konsekvenser, kan fremskynde skrøpeligheit og funksjonssvikt, og øke dødeligheten (15).

Fordeler med fysisk aktivitet:

- du får bedre humør
- du får færre fall og brudd
- du får mindre risiko for diabetes type 2
- du får mindre risiko for tykktarm- og brystkreft
- du får bedre hukommelse og andre kognitive funksjoner
- du blir i stand til å oppleve mer og være sosial lenger

<https://helsenorge.no/trening-og-fysisk-aktivitet/fysisk-aktivitet-og-eldre>

Brosjyre fra Helsedirektoratet med tips til fysisk aktivitet for deg over 65 år:

<https://helsedirektoratet.no/Lists/Publikasjoner/Attachments/21/65-ovelser-som-holder-deg-i-form-IS-1732.pdf>

Sosial aktivitet

Forskning har vist at det sosiale nettverket kan være av særlig stor betydning for en aktiv og god alderdom. Det foreligger god dokumentasjon på sammenhengen mellom grad av sosial støtte, og helseutfall, både psykisk og fysisk (34). Grant studien viser at gode, nære relasjoner til andre gir lengre og lykkeligere liv. Hvor fornøyd du er med dine nære relasjoner i 50-årene kan bedre forutsi hvor god fysisk helse du får i 80-årene, enn kolesterolnivået ditt. På samme måte er ensomhet like skadelig for helsen som røyking eller høyt alkoholforbruk (35). Sosial støtte fungerer som motstandskraft mot sykdommer og dårlig helse, og god sosial støtte gir god prognose ved en rekke sykdommer (36) (37). Å være sosialt aktivt kan derfor være viktig for å ha god helse inn i alderdommen. Mennesker har imidlertid ulike sosiale behov og preferanser. Noen ønsker å være mer sosialt aktive enn andre, og terskelen for å oppleve ensomhet kan variere. Det er derfor også viktig

med forståelse og aksept for at noen ønsker å være alene og ikke delta på like mye som andre.

Kommuneoverlegens 10 råd for en god alderdom

1. Se frem til alderdommen som en mulighet for vekst, utvikling og frihet
2. Tenk over hva du vil bruke dagene og årene til
3. Aksepter at kroppen blir eldre, men husk at du kan gjøre mye for å holde den i form
4. Husk at hjernen også trenger å brukes aktivt
5. Andre trenger deg, og du trenger andre – vær sosialt aktiv
6. Lær deg å bruke data og annen nymotens elektronikk
7. Lek med barnebarn og andre barn
8. Lær å mestre motgang uten piller og alkohol
9. Bidra til et godt nærmiljø der du bor
10. Tenk over om boligen er egnet for fremtiden

Kognitiv aktivitet

Høy kognitiv aktivitet påvirker hjernefunksjonen og kan, på samme måte som høy fysisk aktivitet, gi reserver og overskudd og kan også gi bedre funksjonsevne. Også eldre kan lære nye ting, endre vaner, og utfordre seg selv på mange områder. Deltakelse i kognitivt stimulerende aktiviteter kan være nyttig for kognisjon og redusere risikoen for demens (22).

Tobakk, alkohol og rusmidler

Andel røykere har falt betydelig de siste 10-årene, og det er nå personer 50 + som har høyest andel røykere (15). Også pensjonister kan ha nytte av å slutte å røyke, og kan oppnå både bedre funksjonsevne og livskvalitet, og redusere risiko for framtidig sykdomsutvikling.

Det er flere eldre som drikker alkohol nå, sammenlignet med tidligere, og eldre drikker oftere, men i mindre mengder, enn yngre (15). HUNT-undersøkelsen viste at 28 % av eldre (65 + år) drakk regelmessig – det vil si en dag i

uken eller oftere. Flere menn enn kvinner drakk regelmessig (38). Alkoholbruken hos dagens 60-åringer er doblet de siste tiårene (39). Kombinasjonen av alkohol og vanedannende legemidler er uheldig og kan få alvorlige helsekonsekvenser for de eldre. Eldre er storforbrukere av vanedannende legemidler, og står for omtrent halvparten av forbruket i Norge (38). Samtidig skjer det biologiske endringer i kroppen ved aldring som gjør at eldre tåler alkohol dårligere sammenlignet med da de var yngre (38).

Alkoholkonsum har for alle aldersgrupper sammenheng med blant annet vennekontakt, ensomhet, helse og livskvalitet, men det er ikke funnet bevis på at denne sammenhengen er sterkere hos eldre (40). Gode sosiale arenaer, et bredt og tilgjengelig aktivitetstilbud, samt at alkohol er et tema som tas opp i helsetjenestene, kan likevel være viktige forebyggende tiltak også blant eldre. Samfunnets holdninger til alkohol og alkoholbruk i eldre år, kan også ha betydning for alkoholkonsumet.

Plan for rusfeltet 2018-2022 «Samarbeid, mestring og verdighet» viser til utfordringene med rus- og medikamentbruk blant eldre. Planen gir konkrete målsettinger for å bedre kartlegge og følge opp bekymringer rundt bruk av alkohol og andre rusmidler i helse- og omsorgstjenestene. Planen legger spesielt vekt på behovet for kunnskap om rus og rusrelaterte problemer i tjenestene.

2.2 Deltakelse

Deltakelse i samfunnet er både å bidra gjennom arbeid og frivillighet, men også å være en del av et sosialt miljø, kunne medvirke i politiske prosesser, og være med på ulike aktiviteter. Deltakelse gir mening i hverdagen og gjør det mulig å selv være en ressurs for andre.

Deltakelse på forskjellige arenaer er en forutsetning for å opprette relasjoner og nettverk, for eksempel deltakelse i lag og organisasjoner eller i nærmiljøet. Ifølge Folkehelseundersøkelsen i Hordaland 2018 (33) opplever de fleste pensjonister å ha sosial støtte, og ca. en tredjedel deltar ukentlig i organisert aktivitet. Færre enn halvparten av respondentene over 70 år deltok i ikke-organisert aktivitet. Det er kanskje derfor muligheter og potensiale for at flere pensjonister kan både delta og bidra i samfunnslivet mer enn i dag.

2.2.1 Medvirkning

Å kunne påvirke i lokale utviklings- og beslutningsprosesser er en viktig måte å delta i samfunnet på. By- og regionsforskningsinstituttet (NIBR) ved Høgskolen i Oslo og Akershus gjennomførte en studie for å prøve ut en medvirkningsmodell for aldersvennlige lokalsamfunn (41). Gjennom prosjektet kartla de hvilke forhold i lokalmiljøet som var viktigst for de eldre. Dette ble gjort gjennom spørreundersøkelse, seniortråkk og seniorverksted. Prosjektet ble gjennomført i Eidskog, Sarpsborg og Oslo, men funnene gjenspeiler i stor grad innspillene som er kommet inn i forbindelse med denne planen og kan derfor være overførbare til Bergen. Funnene gir også et bilde av hvilken kunnskap vi kan få ved å gjennomføre kartlegginger som involverer eldre på lokalt nivå.

Tabellen nedenfor gir en oppsummering fra studien.

Tabell: Oppsummering av kunnskap fra de eldre – hentet fra NIBR-rapport (side 86) (42)

	Fysiske steder	Sosiale møteplasser:	Tilbud og tjenester
Pluss-sider	<ul style="list-style-type: none"> Naturområder, parker og grønne lunger Turveier- og traséer både i skog og mark og tilrettelagte i tettbygd strøk Badeplasser 	<ul style="list-style-type: none"> Seniorsentre og frivilligsentraler, eldres hus, grendehus o.l. Bibliotek Lag og foreninger Kulturelle og sosiale arrangementer og lokale tilstelninger Kaféer Kirker Aktiviteter som også fungerer som sosiale møteplasser, trim, eldredans, strikkekafé, hobby-, kafé, matkurs 	<ul style="list-style-type: none"> Helsetilbud- og tjenester Butikker Post i butikk og bank Kommunikasjon og transport Datakurs og seniornett Bibliotek Eldreuniversitet Kulturtilbud Frivillige organisasjoner
Minus-sider	<ul style="list-style-type: none"> Vedlikehold av bygninger, uteområder og veger Fysiske hindringer, framkommelighet 	<ul style="list-style-type: none"> Ulike hindringer så mange eldre ikke deltar Dårlig informasjon som ikke når ut til alle (bare på nett holder ikke) 	<ul style="list-style-type: none"> Nedlagte butikker Service og rådgivning mobil/datateknologi Transport og hente- og bringetjenester når ikke tilstrekkelig kapasitet og nivå
Mangler	<ul style="list-style-type: none"> Benker, krakker, rekkverk Toalettmuligheter i parker og turområder Gatelys og belysning på turveier og i parker 	<ul style="list-style-type: none"> Tur- og friluftsgupper Småturer, sight-seing og dagsutflukter til fine steder og kultur-institusjoner 	<ul style="list-style-type: none"> Flere informasjonskanaler om offentlig service, hjelpeapparat, kulturtilbud, sosiale arrangementer Bedre kapasitet på helsetilbud, fysioterapi, friskvern m.m. Bad/vantrim for eldre

2.2.2 Universell utforming

Redusert funksjonsevne følger ofte med økt alder. I løpet av et liv kan imidlertid de fleste av oss oppleve en funksjonsnedsettelse enten ved at man må bruke krykker en periode eller får redusert hørsel. Noen lever med funksjonsnedsettelser hele livet, også inn i alderdommen. Målet med universell utforming er å gjøre samfunnet enklere å orientere og bevege seg i for så mange som mulig. Det er en menneskerett å få delta i samfunnet. Universell utforming er en måte å oppnå dette på (43).

Gap-modellen blir ofte brukt for å vise at en funksjonsnedsettelse ikke alltid vil føre til en funksjonshemming. En funksjonshemming oppstår derimot når det er et gap mellom en persons funksjonsevne og samfunnets utforming eller tilrettelegging (44). Universell utforming innebærer å utforme omgivelsene på en måte som ivaretar hele befolkningens variasjon i funksjonsevne. På denne måten kan flest mulig delta aktivt i samfunnet (43). Dette skal bidra til at alle, også eldre, kan delta og være aktive i samfunnet på lik linje – uavhengig av fysiske og mentale forutsetninger.

Gjennom likestillings- og diskrimineringsloven (§ 17 Universell utforming) har alle offentlige og private virksomheter rettet mot allmenheten plikt til universell utforming av virksomhetens alminnelige funksjoner. Offentlige virksomheter har også plikt til å arbeide aktivt for å fremme universell utforming.

I enkelte tilfeller kan det være utfordrende å tilrettelegge for alle. Bergen har for eksempel mange bratte bakker, som kan være vanskelige for rullestolbrukere eller eldre som er dårlige til beins. Noen bygninger og områder er også verneverdige og lar seg derfor ikke utforme universelt. Det er likevel mye man kan gjøre for å øke tilgjengeligheten så mye som mulig, for eksempel ved å installere trappeheis, sikre god nok belysning eller rydde bratte bakker for snø og is om vinteren.

2.3 Trygghet

Trygghet handler om å være trygg på at man klarer seg gjennom hverdagen, både økonomisk, sosialt og fysisk, men samtidig vet at man får hjelp når man trenger det. Å oppleve det som trygt å være i eget hjem, komme seg dit man skal, og oppholde seg på de arenaene man ønsker er avgjørende for en aktiv alderdom

2.3.1 Nære relasjoner

Gode nære relasjoner kan være viktig for praktisk hjelp i hverdagen, opplevelse av trygghet og reduserer sannsynligheten for å motta helse- og omsorgstjenester (45). Den norske befolkningen har i gjennomsnitt gode sosiale nettverk, men sannsynligheten for et svakere sosialt nettverk er større for de som bor alene, spesielt etter hvert som man blir eldre. Andelen som har noen de kan spørre om hjelp og råd, er mindre i eldre aldersgrupper sammenliknet med yngre. Likevel viser undersøkelser at over 80 prosent av befolkningen over 66 år har noen de kan spørre om råd eller hjelp (46). Mange har et inntrykk av storbyene som fremmedgjørende og med svakere sosiale relasjoner. Statistisk sentralbyrå har imidlertid funnet at det er liten forskjell mellom store og små kommuner i andelen som er ensomme eller synes det er vanskelig å få hjelp fra naboene (47).

2.3.2 Bolig og bosituasjon

En rekke forhold ved boligen og bomiljøet kan påvirke helsen, som inneklime, trangboddhet, støy, støv, fysisk utforming, og nærhet til tjenester. Tilgang på boliger og boligenes beliggenhet kan slik ha betydning for sosiale ulikheter i helse (18). For mange eldre er forhold i boligen og i nærmiljøet svært viktig for opplevelsen av trygghet. Ved å legge til rette for gode nærmiljø legger vi til rette for trygghet, aktivitet og sosial omgang

Boliger og lokalsamfunn som legger til rette for selvstendighet og en aktiv hverdag kan bidra til å redusere etterspørselen etter omsorgstjenester og hjelpemidler (3). For noen kan det være aktuelt å bytte bolig etter hvert som man blir eldre, andre ønsker gjerne å bli boende der man er, men ser

behov for å gjøre endringer ved boligen slik at den er mer tilpasset alderdommens utfordringer. For andre igjen vil det være nok med boligtilpasninger og tekniske hjelpemidler.

2.3.1 Økonomi

Privatøkonomien har betydning for den enkeltes kontroll over egen velferd og livssituasjon. Økonomisk sikkerhet kan slik være en viktig kilde til trygghet for mange eldre. Dårlig økonomi kan på den andre siden være en belastning og føre til avmakt og dårlige levekår. For eldre kan den økonomiske situasjonen påvirke hvilken mulighet de har til å tilrettelegge for en best mulig alderdom. Dette gjelder både hvor og hvordan de bor, hvilke tjenester de kan kjøpe seg og hvilke aktiviteter de kan delta på. Samtidig har Eldres økonomi betydning for hvilket ansvar det offentlige må ta, blant annet ved at det kan påvirke behovet for kommunale pleie- og omsorgstjenester (11).

Mange eldre i dag eier egen bolig og har derfor betydelige verdier knyttet til boligen. Mange har også oppsparte midler og andre eiendeler av verdi. I Hordaland har de eldste aldersgruppene både høyest formue, og lavest gjeld, sammenlignet med de lavere aldersgruppene (11). Den eldre befolkningen har også hatt en sterkere økning i kjøpekraft enn den yngre befolkningen i perioden 2006-2016. Den sterke veksten for de eldre skyldes blant annet økt yrkesaktivitet, men spesielt for dem over 66 år er også økt pensjonsopptjening en viktig årsak (48). SSB viser til at fremtidens eldre vil ha et høyere utdanningsnivå og trolig en høyere livsløpsinntekt enn dagens eldre. Noen flere av fremtidens eldre vil imidlertid motta lavere pensjonsutbetalinger enn dagens pensjonister. Selv om Eldres økonomi gjennomsnittlig er god, er det likevel mange som ikke har formue, eller som sitter på stor gjeld (11). 11. februar 2019 kunne vi for eksempel lese på NRK.no om 82 år gamle Margit som er en av 65.000 enslige minstepensjonister i Norge som lever under fattigdomsgrensen til EU (49).

2.3.2 Helse- og omsorgstjenester

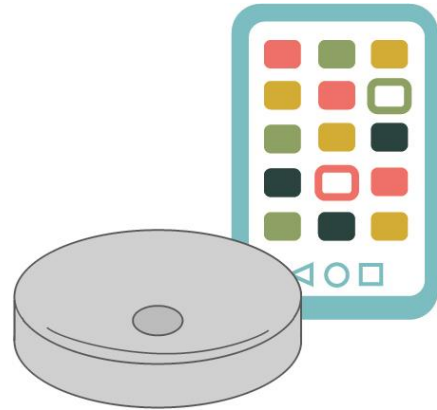
En viktig forutsetning for trygghet gjennom hele livet, og spesielt i alderdommen, er tilgangen på gode helse- og velferdstjenester. Nok sykehjemsplasser, omsorgsboliger og gode hjemmebaserte tjenester er sentralt i et samfunn som tar vare på sine eldre innbyggere. Å vite at det er hjelp å få den dagen man trenger det, gir trygghet til den enkelte og de pårørende.

Planene «Omsorg med kunnskap» og «En alderdom med mening, mestring og trygghet (høringsutkast)» viser hvordan Bergen kommune skal jobbe for å sikre gode og helhetlige helse- og omsorgstjenester til eldre.

Mål og tiltak for et eldrevennlig Bergen

3.0 Kunnskap og ny teknologi

Mål: Eldre innbyggere skal ha tilgang til opplæring i og informasjon om ny teknologi og digitale løsninger. Bergen kommune skal være en pådriver for ny kunnskap og kunnskapsbaserte løsninger.

3.1 Teknologi

Teknologi kan gjøre livet enklere, helsen bedre og gi mer mestring og trygghet i hverdagen. Teknologi kan være et verktøy for den enkelte til å mestre eget liv og helse bedre, tross nedsatt funksjonsnivå. For eldre åpner ny teknologi muligheter til å arbeide lengre, til mer aktivitet og til å klare seg selv lengre utenfor institusjon (3).

Nye trender innen den teknologiske utviklingen, som mobilt internett, automatisering av kunnskapsarbeid, tingenes internett, sky-tjenester, roboter og autonome kjøretøy vil ha stor betydning for samfunnet og økonomien i årene fremover. Disse trendene vil påvirke oss i alle ulike faser av livet, både i arbeids- og hverdagsliv. I stortingsmeldingen «Leve hele livet» viser regjeringen til at det er viktig å sikre at eldre kan utvikle og videreutvikle teknologisk og digital kompetanse for å utnytte alle mulighetene som kommer, og holde tritt med utviklingen i samfunnet» (3).

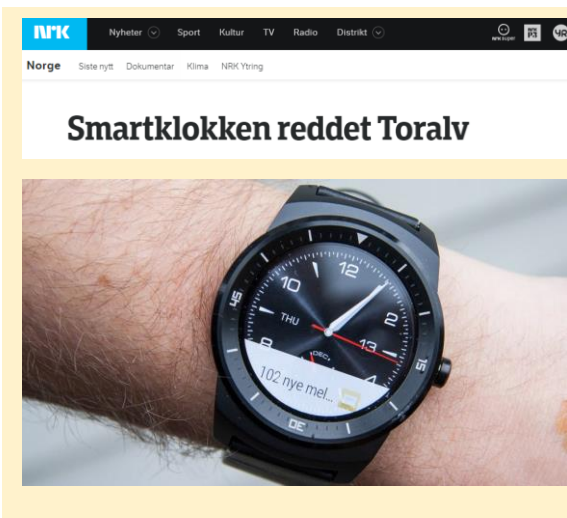
Den teknologiske utviklingen kan med andre ord både påvirke hvordan vi kan arbeide lengre, hvordan vi mottar tjenester, og hvordan vi tilrettelegger våre egne hjem slik at vi kan bo lenge i egen bolig. Oppvaskmaskinen er et teknologisk hjelpemiddel som nå er standard i de fleste hjem. Robotstøvsugere blir mer og mer vanlig, og etter hvert vil vi kanskje ha flere teknologiske hjelpemidler i hjemmene som gjør det enklere også for de med fysiske begrensninger å klare seg i eget hjem. Robotdusj er et annet eksempel som kan gjøre det mulig for flere å dusje seg uten hjelp fra andre (50). For noen kan det oppleves som en lettelse å klare å stelle seg selv. Dette kan også frigjøre tid og ressurser for ansatte, som får mer tid til omsorg og helsehjelp i møtet med eldre (51).

Vestby et al. (35) presiserer at selv om mange behersker ny teknologi relativt godt, er det et problem at en del eldre med digitaliseringen kan risikere å bli mer marginaliserte enn de ellers ville vært. Dette kom også igjen i innspillene vi har fått til denne planen. Flere eldre er bekymret for en rask digital utvikling, og etterlyser bedre oversikt over ulike aktiviteter og tilbud i kommunen. I september 2018 (sak 1212/18) vedtok bystyret i Bergen en egen kanalstrategi for Bergen kommune og etableringen av et Program for digital fornyelse. Digital fornyelse er viktig for å ivareta brukervennlige digitale løsninger og sikre god oversikt for og kommunikasjon med innbyggerne. Kanalstrategien slår fast at grupper som har spesielle behov og/eller som i dag er ikke-digitale brukere skal ivaretas gjennom universell utforming, økt fokus på digital veiledning og opplæring i bruk av digitale verktøy, og ved å sikre at de fortsatt har anledning til å kontakte kommunen gjennom mer tradisjonelle kanaler.

Kompetanse i bruk av digitale verktøy blir stadig viktigere. Bergen offentlige bibliotek tilbyr laptopkurs som fungerer som veiledningstimer der man kan få hjelp med å bruke data til alle hverdagslige formål. Også frivilligsentralene og organisasjonen Seniornett tilbyr slike kurs. Bergen kommune ønsker at det skal være god tilgang på opplæring i digitale verktøy og vil derfor utvide dette tilbudet.

Bergen kommune ønsker å gjøre kjent for sine innbyggere hvilke teknologiske verktøy og muligheter alle kan skaffe seg selv for å bidra til å opprettholde et sosialt og meningsfullt liv. Målet er at så mange som mulig er brukere av viktige og gode virkemidler allerede før en eventuell funksjonssvikt.

Bergen kommune ønsker i større grad å tilrettelegge at eldre enkelt kan anskaffe og ta i bruk teknologiske løsninger som, når behovet er der, kan kobles mot kommunalt Responssenter for oppfølging fra helsepersonell.

«Det kunne gått så mye verre. I hele formiddag har vi spurt oss; hva hadde skjedd hvis han ikke hadde hatt på seg smartklokke»

«– Falldetektoren på smartklokka blir utløst og ringer automatisk nødetatene dersom han ikke reiser seg etter ett minutt. For den nye smartklokka til Apple Watch er fallinnstillingen automatisk dersom du er over 65 år, forteller Kirsti Østvang,»

Kilde: NRK

3.2 Kunnskap

Store helseutfordringer krever nye løsninger, og morgendagens samfunn stiller oss overfor nye helseutfordringer som krever nye og mer helhetlige løsninger på lokalt, nasjonalt og globalt plan. Skal disse utfordringene håndteres på en økonomisk bærekraftig måte, må det legges større vekt på forebygging og primærhelse. Det må også utvikles nye og smartere måter å samhandle på, som setter hele mennesket i fokus.

På samme måte som andre store fagområder i kommunen trenger kunnskap for å sikre en hensiktsmessig utvikling for fremtiden, er det særlig viktig at kommunen satser nok på kunnskap om hvordan befolkningen kan holde seg frisk og aktiv. I et større perspektiv er det å satse på god folkehelse og bedre helse for eldre det aller viktigste for å kunne imøtekomme fremtidens utfordringer med en like god helse- og omsorgstjeneste som vi har i dag.

Bergen kommune har derfor sammen med universitet i Bergen og en rekke aktuelle samarbeidspartnere, som Folkehelseinstituttet og Høgskolen på Vestlandet med omsorgsteknologilaben deres, gått sammen om en kunnskapsklynge særlig innrettet for kommunens behov. Det å satse på kunnskap er like viktig for innbyggerne enten de skal motta tjenester på sykehus eller fra kommunen. Likevel er denne klyngen den første i sitt slag fordi den har kommunen, primærhelse og folkehelse som sitt hovedformål.

Ved hjelp av fremragende forskning og utdanning, fullverdige praksisarenaer, tverrfaglig samhandling og næringsutvikling, skal helseklyngen skape innovative helse- og omsorgsløsninger for hele mennesket. Vi skal utdanne morgendagens helsearbeidere, sikre studentene helhetlig teoretisk og praktisk kunnskap, og skape rammer for næringsutvikling knyttet til helse- og omsorgsteknologi.⁴

Bergen kommune har også et helhetlig samarbeid med 11 andre kommuner om forskning, innovasjon og utdanning.⁵ Målet om at flere skal kunne bo lengre i egen bolig og leve et aktivt liv ut i alderdommen, deles av de fleste kommunene. For å finne og ta i bruk de beste løsningene er det derfor viktig at kommunene jobber godt sammen med hverandre og med forskningsmiljøene.

Utviklingscenteret for sykehjem og hjemmetjenesten i Hordaland (USHT) har sammen med Fylkesmennene KS fått i oppgave å Mobilisere og engasjere alle kommunene i sitt fylke. Gjennom å etablere gode læringsnettverk skal USHT bidra til å spre kunnskap om Leve hele livet reformen og gi tilbud om støtte og veiledning til utvikling, iverksetting og evaluering av lokalt planarbeid.

Bergen kommune vil:

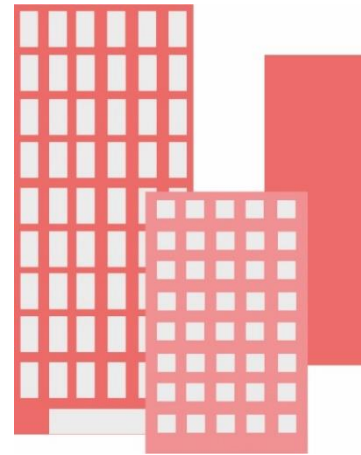
1. Være en viktig bidragsyter og aktør i Alrek helseklynge der ulike miljøer sammen skal skape et internasjonalt kraftsenter som utvikler helse og omsorgsløsninger ved hjelp av fremragende forskning, utdanning og innovasjon.
2. Inkludere informasjon om ny teknologi i kommunens informasjonsarbeid rettet mot seniorer (se kapittel om kommunikasjon og medvirkning)
3. Ha egne seniordager på Alrek (Omsorgsteknologilaboratoriet) i forbindelse med den årlige Seniormessen (se kapittel om kommunikasjon og medvirkning)
4. Utvide tilbudene om datakurs/seniornett i både kommunal og privat/frivillig regi til også å gjelde kjennskap til og kompetanse i nye teknologiske løsninger
5. Samarbeide med Senter for omsorgsforskning, HVL i et internasjonalt forskningsprosjekt om eldrevennlige lokalsamfunn. Prosjektet skal samle «promising practices» fra fem ulike land.

⁴ Alrek Helseklynge etableres i bydelen Årstad i Bergen, sentralt beliggende i gangavstand fra Haukeland universitetssjukehus, Odontologen og Haraldsplass Diakonale Sykehus. Med lokaler på totalt 24 000 m², kan en ferdig utbygd helseklynge huse alle Bergens helsefagstudenter og forsknings- og næringsutviklingsmiljøer knyttet til helse. www.uib.no/alrekhelseklynge

⁵ Kunnskapskommunen Helse Omsorg Vest er et formalisert samarbeid om forskning, innovasjon og utdanning i de kommunale helse- og omsorgstjenestene. Folkehelse, forebygging og innovasjon i helsetjenestene blant temaene som dekkes av kunnskapskommunesamarbeidet. Bergen.kommune.no/kunnskapskommunen

4.0 Arbeids- og næringsliv

Mål: Alle innbyggere skal ha mulighet til å delta i samfunnet og bidra med egne ressurser. Bergen kommune skal samarbeide godt med næringslivet og tilrettelegge for at flere kan være en del av arbeidslivet lengre.

4.1 Arbeidslivet

«Å planlegge og å tilrettelegge for befolkningsaldring handler også om at arbeidstakere kan stå lengre i arbeid» (41).

Arbeid er for de fleste mer enn kun en måte å tjene penger til livets opphold på. Det kan være et grunnlag for tilhørighet, identitet, mening og selvtilit. Arbeid kan slik fremme både helse og livskvalitet. Seniorer trengs videre i næring- og arbeidsliv fordi vi er blitt færre i jobb sammenlignet med de som ikke er i jobb. Seniorene har også verdifull kompetanse, bred erfaring og mange har kapital til å investere. Senter for seniorpolitikk argumenterer for at en god seniorpolitikk i arbeidslivet både vil bidra til at flere både kan og vil fortsette lengre i arbeid, noe som kan bidra til å løse arbeidskraftbehov i befolkningen, sikre tjenester til befolkningen og finansiere velferd. I tillegg til at det vil være bra for den enkelte virksomhet og arbeidstaker (52). Tiltak må både motvirke årsaker til tidlig avgang og støtte opp om sen avgang.

Det å pensjonere seg kan imidlertid gi bedre fysisk helse og færre sykehusinnleggelses for noen. Dette gjelder særlig de som har tyngre, fysiske yrker (53). Å fortsette lengre i samme jobb er ikke derfor alltid være den beste løsningen for alle. Industriarbeidere har for eksempel større sjanse for å bli sykmeldt og uførepensjonert enn yrkesaktive flest. Flertallet av arbeidstakere i Norge over 50 er faglærte eller ufaglærte, og hver åttende yrkesaktive mann over 54 år jobber i industrien. I denne gruppen er det fremdeles mange som er mer eksponert enn gjennomsnittet for uheldige miljøfaktorer. Den gjennomsnittlige avgangsalderen har økt i industrien og blant industriarbeidere, men er fortsatt lavere enn i de fleste andre næringer. I intervjuer gjennomført blant industriarbeidere av Fafo etterspurte informantere en mulighet til å trappe gradvis ned og/eller få andre og lettere oppgaver – noe de trodde kunne bidra til at de orket ytterligere noen år (54). Norsk seniorpolitisk barometer viser også at høytlønnede og høyt utdannede i større grad enn andre opplever selvbestemmelse, samt mulighet for læring og nye arbeidsoppgaver. Dette er viktige faktorer for å bli lengre i arbeidet. Folk med høyere utdanning svarer også i større grad at det er sannsynlig at de vil stå i arbeid etter fylte 67 år (56 % mot gjennomsnittet på 45 %) (55).

Seniorpolitisk barometer viser at det er mer skepsis til å ansette seniorer og eldre blant ledere i privat sektor, sammenlignet med offentlig sektor. Det er også større vilje til å ansette eldre arbeidstakere i store bedrifter enn i små bedrifter (56). Yngre arbeidstakere opplever at de i større grad har mulighet til å få nye arbeidsoppgaver og lære seg nye ting enn eldre arbeidstakere (55). Direkte eller indirekte diskriminering på grunn av alder er forbudt og alle arbeidstakere har gjennom arbeidsmiljøloven krav på at arbeidet organiseres og tilrettelegges med hensyn til den enkelte arbeidstakers arbeidsevne, kyndighet, alder og forutsetninger. Arbeidstakere over 62 år har rett til å få redusert sin arbeidstid dersom arbeidstidsreduksjonen kan gjennomføres uten vesentlig ulempe for virksomheten. Hvis en arbeidstaker får redusert arbeidsevne har arbeidstaker plikt til, så langt det

lar seg gjøre, å legge til rette for at arbeidstakeren kan fortsette i arbeidet. Ifølge arbeidstilsynet kan slik tilrettelegging for eksempel være:

- endring av rutiner, arbeidstid eller medvirkning fra andre arbeidstakere
- hjelpemidler som verktøy, maskiner og annet utstyr
- endringer på arbeidsplassen, for eksempel endringer av inventar, bedring av lysforhold
- opplæring, omskolering og arbeidstrening

Helse- og omsorgsdirektoratet (3) anbefaler en dreining fra det som er kalt seniorpolitikk til en livsfasepolitikk i arbeidslivet. Dette innebærer så se utover de rent økonomiske seniortiltakene, som for eksempel mer fri med lønn. Livsfasepolitikken vektlegger i tillegg kompetanseutvikling, ledelse, arbeidsmiljø og -organisering. For yrkesaktive over 62 år er det nettopp kameratskap og et godt arbeidsmiljø som er de viktigste grunnene for å fortsette i arbeid etter at de får rett til pensjon. Interessante og samfunnsnyttige arbeidsoppgaver, samt at arbeidet gir økt livskvalitet er også viktig. Lønn, redusert arbeidstid og tilrettelegging kommer lengre nede på listen (55). Begrepet livslang læring favner læring på alle arenaer, for alle aldersgrupper, og både opplæring og læring gjennom andre aktiviteter (57). Livslang læring kan være en strategi for å øke arbeidsdeltakelsen blant eldre, blant annet for å bli mer attraktiv på arbeidsmarkedet, eller øke motivasjonen for å arbeide lengre. Hvor lenge folk blir i arbeid er i stor grad også knyttet til nasjonal politikk og pensjonsordninger. Nye tall viser for eksempel at pensjonsreformen, som ble innført i 2011, har gitt en økning i antall sysselsatte 62-åringere. Reformen hadde størst effekt på sysselsettingen blant 62-66 åringer, da det ble mulig å kombinere arbeid og pensjon i større grad enn tidligere for denne aldersgruppen. Utviklingen i sysselsettingsandelen blant eldre siden 2010 har også vært påvirket av andre ting enn pensjonsreformen, blant annet forskjellig utdanningsnivå i de ulike årskullene, samt økonomiske konjunkturer i samfunnet (58).

Bergen kommune er en stor arbeidsgiver med omtrent 15 000 årsverk. Bergen kommune sin personal- og livsfasepolitikk kan derfor ha stor betydning for arbeidsdeltakelsen i kommunens seniorbefolkning, samtidig som det kan gi et signal til andre virksomheter i kommunen. Bergen kommune arrangerer også Mulighetsbanken – et møtested for arbeidssøkende. Gjennom aktiviteter som foredrag, workshops og kurs har deltakerne fått motivasjon og inspirasjon, samt orientering fra bedrifter med ledige stillinger. Tiltaket er et samarbeid mellom Bergen kommune, NAV, Fellesforbundet, Hordaland fylkeskommune, NITO, NHO, LO, TEKNA og Bergen Næringsråd. En rekke eldre arbeidssøkende har deltatt på møtene.

Bergen kommune vil:

6. etablere samarbeid med næringsliv, arbeidstakerorganisasjoner og arbeidsgivere i Bergen for å få sette i gang tiltak som gjør at flere er i arbeidslivet lengre og ressursene som ligger i eldre arbeidstakere (satse på kompetanseheving og utvikling for seniorenene).
7. etablere seniorforum i Bergen kommune for arbeidstakere over 60 år som kan komme med innspill til hvordan arbeidslivet kan bli mer inkluderende og ha bedre seniorpolitikk.
8. tilrettelegge for at ansatte i kommunen skal kunne være lengre i arbeidslivet gjennom å videreutvikle kommunens seniorpolitikk til en livsfasepolitikk for ansatte i Bergen kommune i samarbeid med de ansattes organisasjoner
9. sammen med arbeidstilsynet, Bergen næringsråd, arbeidstakerorganisasjoner, arbeidsgiverorganisasjoner og relevante forskningsmiljø etablere et forsknings- og utviklings samarbeid for å finne frem til nye løsninger som kan gjøre det enklere for flere å være lengre i arbeidslivet.

4.2 Næring

I tillegg til å være arbeidstakere, oppstartere og mentorer i arbeids- og næringslivet – er eldre også en stadig mer kjøpesterk og viktig kunde- og målgruppe for servicenæringen. Ifølge regjeringen vil en større andel av framtidens seniorer ha stor kjøpekraft og være mer forbrukervant enn tidligere generasjoner. De viser til begrepet «The Silver Economy» som er brukt for å dekke en rekke politikkområder som kan forbedre livskvalitet, inkludering og involvering av eldre i arbeidslivet og annen økonomisk aktivitet, gjennom utviklingen av ny, fremtidsrettet politikk og nye innovative produkter og tjenester (3). Bergen og bergensregionen har en unik sammensetning av verdensledende miljø innen energisektoren, maritime og marine næringer, en velutviklet reiselivs-, finans- og handelsnæring, samt et rikt kulturliv. Kommunen har en viktig rolle i å legge til rette for næringsutvikling og bidra til økt sysselsetting. Seniorene er, og vil i stadig økende grad, være en viktig del av dette. Bergen kommune ønsker å legge til rette for et inkluderende samfunn som ivaretar de som har behov for ekstra tilrettelegging, men samtidig involverer de som har noe å bidra med.

Bergen kommune tilbyr etablererkurs for de som ønsker å etablere egen bedrift og trenger veiledning gjennom Etablerersenteret. Dette er et offentlig tilbud til gründere og er finansiert av Hordaland fylkeskommune og 22 kommuner i Hordaland. Etablererkursene er tilgjengelig for alle aldersgrupper. Bergen kommune er også med å finansiere inkubatorer for oppstartsselskaper, som Nyskapingsparken, Mediekuben og Fintech og Impact Hub. Det er flere seniorer som er involvert i arbeidet ved inkubatorene - både som ansatte og som mentorer.

Demensvennlig samfunn

Noen av de som har behov for ekstra tilrettelegging er personer med demens, en gruppe som sannsynligvis vil øke i takt med en aldrende befolkning. Nasjonalforeningen for folkehelsen har en landsomfattende kampanje for et mer demensvennlig samfunn. Målet med kampanjen er at mennesker med demens skal møte forståelse, respekt og støtte fra de gruppene i befolkningen som de trenger hjelp fra. Det vil gjøre det mulig for dem å utføre vanlige hverdagsaktiviteter, som å handle, bruke offentlig transport og kommunisere med offentlige myndigheter, delta i foreningsliv, være i fysisk aktivitet, eller bruke kulturaktiviteter som for eksempel bibliotek, kino og konserter. Bergen kommune ønsker å invitere privat næringsliv i Bergen til å delta i kampanjen sammen med kommunen. Bergen kommune vil sette ned en arbeidsgruppe som finner frem til ansatte i utvalgte bransjer (som for eksempel butikkmedarbeidere, kioskmedarbeidere, servitører, bussjåfører og medarbeidere på kommunens servicetorg) slik at de kan få opplæring i hvordan de best mulig kan møte mennesker med demens.

Demensvennlig kjøpesenter

Fjell kommune signerte samarbeidsavtale med Nasjonalforeningen for folkehelsen i 2018 og har blant annet gitt diplom til Sartor Storsenter som demensvennlig kjøpesenter. 97 butikker og 110 deltakere har fått opplæring og skal legge til rette for at mennesker med demens skal føle seg velkommen.

<https://www.fjell.kommune.no/aktuelt/markerte-sartor-storsenter-som-demensvennleg-kiopesenter/>

Bergen kommune vil:

10. Invitere flere seniorer inn i sine innovasjonsprosesser og etablererkurs for de som ønsker å starte egne bedrifter, både som mentorer og som etablerere.
11. Invitere utvalgte bransjer til å delta i kampanjen om demensvennlig samfunn i regi av Nasjonalforeningen for folkehelsen

5.0 Frivillighet, tros, kultur- og idrettstilbud

Mål: Alle innbyggere skal ha mulighet til å bidra med egne ressurser og ha tilgang til et bredt kultur- og aktivitetstilbud. Bergen kommune skal ha et godt samarbeid med frivillige organisasjoner og legge til rette for at eldre kan delta og bidra.

Deltakelse i frivillighet, sosial og fysisk aktivitet, samt gode kulturopplevelser kan bidra til meningsfulle hverdager og god livskvalitet gjennom hele alderdommen. For mange er troen noe av det viktigste i livet, og for mange er det like viktig i starten som i siste del av livet. Selv når en nærmer seg slutten av arbeidslivet har mange fortsatt mye å bidra med. Eldre kan ha livserfaring og kunnskap som yngre generasjoner kan ha god nytte av. Dersom helsen holder seg god, kan mange eldre ha tid og overskudd til å fortsette å bidra til samfunnet også etter at man har pensjonert seg. For å møte fremtidens demografiutfordringer ønsker vi å benytte denne ressursen bedre. Å delta og ha noe å bidra med til samfunnet kan dessuten være givende og helsefremmende for den enkelte. Det samme gjelder deltakelse i trossamfunn, kultur-, fritid og idrett. Både sosial og fysisk aktivitet er viktig for å opprettholde god helse og livskvalitet gjennom alderdommen. Derfor vil vi ha inkluderende aktiviteter og et bredt tilbud som møter ulike interesser.

Bergen kommune ønsker at informasjon om tilbud og aktiviteter når ut til enda flere. For noen kan det være vanskelig å ta initiativ selv til å komme i gang med en ny aktivitet, eller delta på en ny møteplass. Gjennom en ny reseptordning ønsker Bergen kommune å få frem betydningen av sosiale, kulturelle og fysiske aktiviteter kan ha for den enkeltes helse og livskvalitet. Målet er å veilede til et passende tilbud, og slik senke terskelen for de som har behov for og ønsker det.

Bergen kommune ønsker å tilrettelegge for at flere frivillige lag og organisasjoner, inkludert menigheter og trossamfunn, kan sette i gang aktiviteter for seniorer, og på tvers av generasjoner, i alle bydeler. En viktig del av tilretteleggingen er å sikre enkel tilgang til gode lokaler som er universelt utformet. «Aktiv by» er en digital løsning for booking og bestilling av kommunale lokaler. Her kan frivillige lag og organisasjoner selv finne frem til lokaler som er tilgjengelig for utlån. Både skoler, idrettsanlegg, kulturlokaler og byrom er tilgjengelig for utlån gjennom løsningen.

Vi har fått et konkret innspill på ønsket om et eget aktivitetssenter for seniorer i Bergen sentrum. Dette er en problemstilling som også er tatt opp tidligere.

«Foreningen vår har tidligere tatt opp spørsmålet om et delvis selvorganisert Aktivitetssenter sentralt i Bergen «Veksthuset 60+», hvor pensjonistene kan bygge opp en seniorkultur gjennom ulike aktiviteter og nyorientering og utvikle frivillighet gjennom «Eldre hjelper eldre». Denne muligheten til sosialisering er trangere i lokale kultursenter hvor en konkurrerer om plassen med alle andre. Aldri før i historien har det vært behov for å bygge opp en egen seniorkultur hvor pensjonistene kan utvikle sine ressurser på nye områder i livet, i stedet for faren for å visne hen med konsekvenser for liv og helse.» - Innspill fra pensjonistforeningen

Bergen kommune syns det er positivt at pensjonistforeningen, kirker, idrettslag og andre lag og organisasjoner er engasjert for å skape gode møteplasser for eldre, og forstår ønsket om å samle dette i egne lokaler. Bergen kommune ønsker i større grad enn tidligere å satse på sambruk av lokaler der det er hensiktsmessig og å skape gode møteplasser i nærmiljøene der folk bor og oppholder seg. Bergen kommune vil derfor gå i dialog med pensjonistforeningen og andre relevante aktører for å undersøke om det er mulig å dekke behovet for lokaler gjennom eksisterende arenaer, som bydelshus, skoler, kulturhus e.l. Gjennom en god organisering bør dette være mulig uten at det oppleves som at man må konkurrere med andre grupper. Arenaer der man har lokaler som passer behovet, samtidig som man kan møtes på tvers av generasjoner sees dessuten på som noe positivt.

Bergen kommune vil:

12. Gå i dialog med trossamfunn, frivillige organisasjoner og spesielt seniororganisasjoner i Bergen for å undersøke hvordan man best mulig kan sikre gode lokaler og arenaer for senioraktiviteter. Senioraktivitetene skal også være tilpasset menn. Tiltaket inkluderer blant annet:
 - a. å gi veiledning og hjelp til å reservere lokaler i Aktiv-by løsningen
 - b. At alle bydeler skal ha minst én skole og én idrettsarena som er spesielt tilpasset senioraktiviteter. Det betyr at lokalene er universelt utformet, med gode tilkomstmuligheter og der frivillige lag og organisasjoner som driver senioraktiviteter kan ha faste aktiviteter.
13. synliggjøre aktiviteter og tilbud som er eldrevennlige og universelt utformet ved å ta i bruk enkle kriterier og et eget symbol. Tilbudene samles i et eget kart over eldrevennlige tilbud.
14. Utvikle en «kultur- og aktivitetsresept» slik at det er enklere for flere å komme i gang med aktiviteter. Bergen kommune vil igangsette et prosjekt som skal utvikle ordningen på en hensiktsmessig måte. Prosjektet får i oppgave å vurdere innholdet, målgruppe og på hvilken måte dette kan organiseres slik at det er enkelt å ta i bruk. Gå i dialog med ulike trossamfunn for å spørre på hvordan de kan tilby flere senioraktiviteter for sine medlemmer eller besøkende

5.1 Frivillig arbeid

«Frivillighet og sosial deltakelse gir gode mulighet for eldre mennesker til å være aktive med meningsfulle oppgaver» (3)

Det å hjelpe andre eller å bidra til fellesskapet gjennom frivillig arbeid kan gi økt opplevelse av egenverd, mestring og mening. Frivillig arbeid kan bidra til å bygge og styrke sosiale bånd og være en kilde til en aktivitet som gir mening i livet. Studier viser at det er en klar sammenheng mellom frivillighet og ulike markører for velvære og trivsel, og for eldre viser det å ha en særlig emosjonell gevinst (14). I tillegg er det en viktig verdi for medmennesker og samfunnet. Frivillighet er en av grunnsteinene i samfunnet. For senioren kan muligheten til å engasjere seg frivillig bety en meningsfull hverdag etter at arbeidslivet er slutt. I likhet med andre aldersgrupper er det mange i seniorgruppen som er aktive i flere organisasjoner og tilbud, mens andre nesten ikke deltar. Det er derfor stort behov for sosiale møteplasser med lave terskler i nærmiljøene.

Bergen kommune sin Plan for frivillighet viser til at det er blitt færre frivillige organisasjoner de siste 10 årene. Frivillighet er likevel fortsatt svært viktig og 40 % av bergenserne er engasjert i frivillig arbeid. I tillegg til å være mottaker av frivillig innsats står eldre for store deler av det totale timeantallet som frivillige bidrar med. Nasjonalt oppgir 60 % av menn og 50 % av kvinner blant seniorene at de er frivillige. Innsatsen er høyest innen kultur og fritid og bolig og økonomi, mens den er lavest innen idrett og religion og livssyn.

Bergen har frivilligsentraler i alle bydeler som tilbyr en lav terskel inni frivilligheten for mange eldre. Deler av aktiviteten skjer på dagtid med, og for, de som av ulike grunner ikke er i arbeid. Tilbudene er åpne og gratis for alle. Noen av sentralene har tilbud spesielt rettet mot eldre, noen er opptatt av koblingen mellom unge og eldre, mens andre igjen tilbyr aktiviteter for frivillige på tvers av alder og kjønn, på bakgrunn av en delt interesse.

Bergen kommune ønsker at flere eldre skal engasjere seg i frivillig arbeid og vil derfor gjennomføre en kampanje for å rekruttere flere eldre til frivilligheten. Det er også kommet innspill om at det for noen pensjonister kan være utfordrende å binde seg til faste, eller omfattende, frivillige verv og oppgaver. Det kan derfor være behov også for mer fleksible løsninger der man kan bli med på enkeltaktiviteter når det passer. Bergen kommune er en pilotkommune for nettportalen friskus.com som skal koble frivillige til aktiviteter. Frivillighetskoordinatorer som jobber opp mot eldre og flere frivilligsentraler har tatt i bruk friskus.no. En slik samhandlingsplattform vil kunne fungere som en enklere vei inn til frivillig innsats, da den eldre frivillige lett kan søke opp aktiviteter en kan delta på eller bidra med, uten å måtte binde seg til en fast organisasjon over lengre tid.

I stortingsmeldingen «Leve hele livet» er generasjonsmøter en av regjeringens løsninger for å skape økt aktivitet, gode opplevelser og fellesskap (25). Dette handler både om å etablere møteplasser mellom unge og eldre i dagliglivet, og om å organisere aktivitet og virksomhet på tvers av generasjonene. Bergen kommune ønsker flere aktiviteter og møteplasser på tvers av generasjoner, der seniorene kan være en ressurs og bidra som frivillige. Et eksempel finner vi i Overhalla der pensjonister lager lunsj til elevene på Hunn skole hver onsdag. Stortingsmeldingen «Leve hele livet» gir en rekke flere eksempler på konkrete generasjonsmøter. I arbeidet med planen har vi også fått mange innspill på at det er ønskelig med møteplasser på tvers av generasjoner, og at eldre har mye å bidra med.

«Alle eldre har samlet livserfaringer og fagkunnskap i løpet av livet. Dette mener jeg bl.a. skolen bør benytte seg bedre av.» - Innspill fra innbygger

Her lager de gamle mat til de yngste

Hver onsdag lager pensjonister i Overhalla lunsj til elevene på Hunn skole på Skage. Et veldig populært tiltak - for både gammel og ung.

Espen Sandmo
Journalist

Publisert 28. okt. 2015 kl. 20:53

Artikkelen er flere år gammel.

Rektor Per Johan Blikeng mener lunsjserveringen er et svært positivt tiltak for skolen på Skage.

FOTO: ESPEN SANDMO/NRR

Bergen kommune vil:

15. Samarbeide og stimulere frivillige organisasjoner i Bergen til å rekruttere flere eldre til frivilligheten, og bidra der frivilligheten ønsker at kommunen skal bidra.
16. Som en stor arbeidsplass formidle informasjon om muligheter for å bidra gjennom frivilligheten for ansatte i kommunen som nærmer seg pensjonsalder gjennom faste seniormøter.
17. Tilrettelegge for fleksibel frivillig innsats fra eldre gjennom frivilligsentralene og en digital plattform (som for eksempel Friskus).
18. Sette av 500 000 kroner til ekstra årlige bevilninger til frivillige organisasjoner. Tilskuddet skal prioritere tiltak som forebygger ensomhet blant eldre og legger til rette for møter på tvers av generasjoner.

5.2 Kulturaktiviteter

«Sosialt kulturelt fellesskap er helsefremmende og trivselsskapende. (...) Fellesskap og deltakelse må ha et innhold for at det skal være meningsfylt.» (10). Å delta på ulike aktiviteter kan både være en måte å holde seg aktiv på, møte andre mennesker og å beholde mening og livskvalitet i hverdagen. Kulturopplevelser og kulturaktivitet skaper trivsel og er helsefremmende ved å gi opplevelse av utvikling, mening og mestring. Kultur er en felles arena som mennesker kan samles om, uavhengig av alder, etnisitet, kjønn og sosial bakgrunn. Bergen kommune skal være en by hvor det er rom for mangfold, hvor alle skal kunne finne rom for sine interesser, og hvor byens innbyggere kan bidra til sammen å gjøre Bergen til den byen alle ønsker å bo i. I Kulturstrategi for Bergen kommune 2015 – 2025 er det blant annet mål om «Et mangfold av kulturopplevelser av høy kvalitet - for alle» og «Høy kunst- og kulturkompetanse blant innbyggerne». Egne fagplaner for kultur fungerer som hovedrammen for utviklingen av tilbudet.

Seniorene er viktige for kulturbyen Bergen og verdsatte i kulturfeltet. De utgjør en stor andel av publikum og medlemmer for alle typer institusjoner og organisasjoner, i tillegg til å skape og være del i egne kulturtilbud. De utgjør en viktig andel av de frivillige, og mange seniorer er engasjerte utøvere innen ulike deler av kulturfeltet. Alle bydelene har en rekke aktiviteter og tilbud for kommunens seniorer i både kommunal, privat og frivillig regi. Frivillighetsentralene, senioruniversitet, seniorsenter og seniordans er bare noen eksempler på aktivitetstilbud for ulike interesser. Mange bydeler har også egne bibliotek med et bredt og variert kultur- og læringstilbud. Bibliotekene er sosiale møteplasser som arbeider aktivt for livslang læring med arrangement for alle aldersgrupper. Bibliotekene tilbyr blant annet språkkafé, veiledning i digitale tjenester og datakafeer der yngre lærer voksne i samarbeid med studenter fra IKT Servicefag.

I Bergen er det ett kommunalt og fem private seniorsentre som tilbyr ulike aktiviteter for alle seniorer. Seniorsentrene har et kunst- og kulturfokus og er viktige møteplasser i Bergen. I tillegg er frivillige eldre viktige for at sentrene skal kunne fungere, både sosialt og med en bredde i aktivitetstilbudet. I intervju med deltakere ved et seniorsenter påpekte de som ble intervjuet betydningen av en felles møteplass. Flere roste tilbudet ved seniorsenteret, og hvordan dette igjen påvirker helsen.

Bergen kommune skal ha et bredt kulturtilbud for ulike interesser, typer og aldre. Alle bydeler skal ha et bredt tilbud til seniorer, i tillegg til mer spesialiserte bydekkende tilbud. I Amatørkulturplan for Bergen 2018 – 2027 fremgår det at i 2016 var om lag 10 000 bergensere over 61 år aktive i amatørkulturen. Dette var en dobling i antallet fra 2006. Amatørkulturplanen viser til at utfordringer i seniorkulturen kan knyttes til manglende kvalitative aktivitetstilbud på sykehjem og for hjemmeboende med redusert bevegelse, og at universell utforming mangler noen steder.

Seniorene har like store ulikheter i interesser, ønsker og forutsetninger som andre aldersgrupper. De siste ti årene har det blitt flere seniorkulturorganisasjoner. Gjennomgående har disse utviklet seg fra primært sosiale møteplasser til å bli mer fokuserte sjangerspesifikke organisasjoner, med flere tilbud de ulike bydeler. Det gis drifts- og arrangementsstøtte til seniorkulturorganisasjoner, og antallet søknader øker grunnet økt aktivitet. Det er også mange seniorkor, korps og orkester som søker driftsmidler fra de generelle driftstilskuddsordningene. For noen organisasjoner er det en utfordring å finne egnede og tilgjengelige lokaler eller verkstedlokaler for aktivitet i bydelene.

Seniorene er blant de mest aktive brukerne av kommunale og andre kulturbygg. Det gir alle kulturaktører krav om fysisk tilgjengelighet – enten det er bevegelse, syn og hørsel eller andre begrensninger. Best mulig universell utforming er en prosess som ligger som premisse i alle de kommunale kulturplaner. Seniorene er samtidig blant de mest aktive brukere av kulturlokaler på dagtid, da det er få kapasitetsproblemer.

Seniorene er verdsatte og aktive publikummer i alle deler av Bergens kulturliv, og mange steder er seniorer blant hovedpublikum. Publikumsutvikling er arbeid for å utvikle nye publikumsgrupper og nå ut til flere med kulturtilbudene. Bergen kommune ønsker at seniorer i større grad skal være en målgruppe for kommunens publikumsutviklingsarbeid. I tillegg til det allmenne tilbudet er det et voksende tilbud av seniorkultur i regi av senioruniversitetet og andre organisasjoner. Mange kulturaktiviteter har også en betydning for seniorennes fysiske helse. Byvandring, omvisninger og seniordans kan for eksempel styrke muskulatur og balanse i tillegg til å gi gode kulturopplevelser.

Bergen kommune vil:

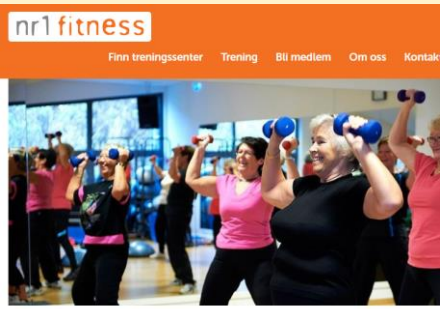
19. ta initiativ til et forskningssamarbeid for å få mer kunnskap om kultur og fritidsbruk blant eldre, samt forholdet mellom kulturdeltakelse og helse. Målet er å utvikle tilbud slik at alle grupper seniorer har tilbud de opplever som relevante, og finne ut mer om hvilke kulturtilbud som kan forebygge kognitive funksjonsfall.
20. Prioritere tilskuddsmidler til kulturaktiviteter som inkluderer brede aldersgrupper og fremmer deltagelse
21. Lyse ut etableringen av en eldre- og generasjonsfilmfestival etter mønster av det suksessrike tyske Filmfestival der generasjonen/ Silver screen festival (<http://www.festival-generationen.de/english.php>). Disse vektlegger sosiale møter og debatt rundt et program med erfaringsrelevans for eldre.

5.3 Idrettslag og treningstilbud

Som nevnt tidligere er fysisk aktivitet viktig for å opprettholde god fysisk og psykisk helse gjennom hele livet. Jevnlig fysisk aktivitet kan forebygge en rekke plager og sykdommer, og gi økt livskvalitet og overskudd i hverdagen. Fysisk aktivitet kan også handle om mer enn å holde kroppen i bevegelse. Deltakelse i idrettslag, turgrupper eller andre aktiviteter, kan være en måte å være sosial på, samtidig som aktivitetene i seg selv kan gi glede og mening.

Bergen kommune samarbeider i dag tett med idrettslag og friluftsansjasjoner på en rekke områder. Både Bergen turlag og flere idrettslag har egne tilbud for seniorer. I tillegg er det stadig flere private treningssenter som tilbyr egne treningstilbud og – grupper for eldre. Kommunen har også blant annet turgrupper, seniortrim og -yoga ved frivilligsentralene og treningsgruppen Sterk og stødig i regi av Frisklivs- og mestringssenteret.

Stadig flere private treningssentre har gode treningstilbud spesielt for seniorer og eldre. Bergen kommune er positive til utviklingen og ønsker at private aktører bidrar til å sikre gode aktivitetstilbud også for den eldre befolkningen.

nr1 fitness

Finne treningscenter Trening Bli medlem Om oss Kontakt

Trening
Tidspkategorier
Personlig trener

Seniortrening i Bergen og omegn

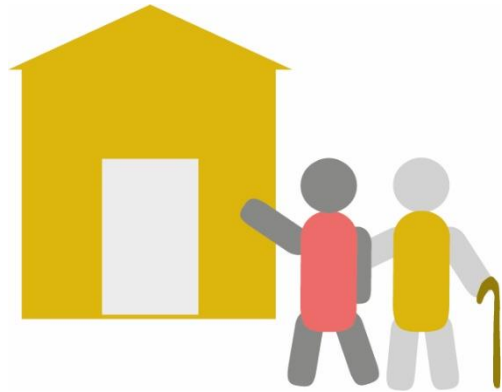
Nr1 fitness er bare ett av mange ulike private treningstilbud for seniorer i Bergen.

Bergen kommune vil:

22. Samarbeide med idretts- og friluftsansjasjoner for å utvikle flere aktiviteter for eldre, og informere enda bedre om de tilbudene som eksisterer i dag. Dette kan være som ordinære idrettslag eller lavterskelaktiviteter som trim- og turgrupper. Også her kan en ny digital plattform (jf. tiltak nr. 17) fungere som et viktig verktøy.

6.0 Bolig og nærmiljø

Mål: Alle innbyggere skal ha tilgang til boliger som møter deres behov. Eldre skal kunne finne boliger som er tilpasset alderdommens utfordring, med god tilgang til transport og tjenester, eller få hjelp til å gjøre nødvendige tilpasninger i egen bolig.

Boligen og nærmiljøet har særlig stor betydning tidlig og seint i livet. Det er her man tilbringer det meste av døgnet i eldre år. Boligen er både en eiendel, en arena for sosialt samvær og en kilde til identitet.

Det skal være enkelt og trygt å bevege seg rundt i nærmiljøet selv med funksjonsnedsettelse. Utforming og belysning av fellesarealer, utearealer, gangveier mv. kan bidra til økt opplevelse av trygghet og trivsel (3) i nærmiljøet. Dette handler også om transport og mobilitet – mulighetene til å bevege seg og komme seg trygt fra sted til sted, noe som omtales under punktet nedenfor.

Bergen kommune ønsker å tilrettelegge for varierte boliger og variert befolkning i alle deler av kommunen. I et nærmiljø eller et nabolag bør det være boliger av ulike størrelse, karakter, og av ulike prisklasse. I byrådets forslag til kommuneplanens arealdel er hovedmålet å sikre god livskvalitet i en kompakt og bærekraftig by. I høringsutkastet ble det foreslått endringer som både skal tilrettelegge for gode uteområder, varierte boligsammensetninger og universell utforming.

- Krav om variasjon i boligstørrelser
- Krav til størrelse, kvalitet og fordeling av ulike typer uteoppholdsareal
- Krav til tilgjengelighet og at nye boliger i hovedsak skal plasseres og utformes slik at eldre kan bo hjemme så lenge som mulig.

Boliger som er tilpasset alderdommen

De fleste ønsker å bo i eget hjem så lenge som mulig. Store deler av boligmassen er imidlertid ikke tilpasset personer med bevegelseshemming og har tungvint adkomst eller innvendige trapper. Mange blir derfor boende i en bolig som ikke er egnet. Data fra Levekårsundersøkelsen 2007 viste at 30-40 prosent av seniorenne bor i boliger med ytre eller indre hindringer i form av trapper eller bratte partier (14). En kombinasjon av økt andel boligeiere og stigende boligpriser betyr at mange middelaldrende og eldre i dag sitter på høye boligformuer (7). For mange vil det være mulig å bruke egen boligkapital, enten til å skaffe en ny bolig som er mer tilpasset alderdommen, eller til å gjøre nødvendige tilpasninger av eksisterende bolig. Der hvor husstanden ikke har tilstrekkelig kapital har kommunen mulighet til, etter søknad og individuell vurdering, å finansiere tilpasningene helt eller delvis gjennom kommunens videreformidling av lån og tilskudd fra Husbanken. Husstanden kan også på forhånd søke om tilskudd til utredning og prosjekteringshjelp til en faglig arkitektonisk/teknisk vurdering av eventuelle tiltak. Beløpet er begrenset oppad til kr. 20.000.

Byggteknisk forskrift stiller krav til tilgjengelighet i nye boliger, noe som bidrar til en jevn vekst av tilgang på nye boliger som det er godt å bli gammel i. Likevel er det fortsatt store deler av eksisterende boligmasse som ikke tilfredsstillende dekker dagens tilgjengelighetskrav og nybygging er ikke nødvendigvis tilstrekkelig for å dekke opp for behov for tilpassede boliger. Flere nyere boliger kan også være vanskelig tilgjengelig for enkelte eldre på grunn av prisnivået. Tilpasninger og oppgraderinger av eldre boliger er derfor viktig for å bedre tilgjengeligheten.

Bergen kommune tilbyr forebyggende hjemmebesøk til alle eldre over 80 år som ikke mottar kommunale tjenester. Sikkerhet, boforhold og hjelpemidler er noen av de tema som gjennomgås. Fysioterapeuter og ergoterapeuter kan også kartlegge, gi råd, tilrettelegge i hjemmet og formidle, via en etablert rutine, kontakt til Boligetaten som kan finansiere nødvendige tilpasninger av boligen.

I enkelte bygg kan det for eksempel være aktuelt å enterinstallere heis. Husbanken tilbyr tilskudd og lån til flerbolighus og privatpersoner for tilpasninger og etterinstallering av heis. I 2016-2017 gjennomførte Bergen kommune og Husbanken et felles heisprosjekt for å kartlegge bygningsmassen i Bergen som passet Husbankens kriterium for slike tilskudd. Arbeidet resulterte i en rapport med flere anbefalinger for justering av tilskuddsordningen for å få til flere gode heisprosjekt i Bergen.

Møteplasser i nærmiljøet

Hvor du bor handler ikke kun om din egen bolig, men også hvor boligen er plassert og nærmiljøet rundt. Måten vi utformer byen vår og boligene våre kan i større grad legge til rette for sosiale og trygge nærmiljø. Fellesarealer og delte ressurser kan for eksempel bidra til at vi samhandler mer med hverandre i det daglige. Hvis vi kjenner naboen, er det også mer sannsynlig at vi kan hjelpe naboen når han eller hun trenger det.

Bergen kommune ønsker i større grad å åpne opp offentlige bygg for lokalmiljøaktiviteter. Nye sykehjem blir for eksempel bygget med tanke på at deler av bygget skal brukes til aktiviteter for hele lokalmiljøet. For eksempel med kafeer. Det undersøkes også om man på samme måte kan ta i bruk tidligere kantiner o.l. i eldre sykehjem. Dette kan både bidra til mer trivsel og aktivitet ved sykehjemmene, samtidig som det gir flere sosiale møteplasser i lokalmiljøet rundt institusjonene.

Alternative boformer

For enkelte kan det oppleves vanskelig å skulle bo alene på sine eldre dager. Noen har hatt barn som er flyttet hjemmefra eller ektefeller som er gått bort. Andre har levd alene lenge, men synes det er mer utfordrende etter hvert som man blir eldre og har vanskeligere for å være sosial ute, eller begynner å trenge hjelp til praktiske ting i hverdagen. Flere steder prøver man etter hvert ut alternative boformer for ulike grupper. «Bokollektiv» for friske eldre nevnt i Bergen kommune sin boligmelding. Der ble det vedtatt at Bergen kommune skulle utfordre boligbyggelag på ideen om å bygge boliger for eldre med fellesarealer og kollektive løsninger. Hensikten var at slike prosjekt også skulle inkludere eldre uten egenkapital til å kjøpe seg inn i de mest kapitalkrevende og kostbare prosjektene.

Boligmarkedet i Bergen er i stor grad styrt av det private markedet og private boligutbyggere. Bergen kommune kan legge føringer for utbygging gjennom reguleringer og arealplaner. Utbygging av alternative, og kollektive boformer for eldre forutsetter et samspill mellom kommunens virkemidler og det private markedet. Bopilot er et forskningsbasert innovasjonsprosjekt der Bergen kommune, sammen med Trondheim kommune, NTNU og Sintef, skal se på hvordan kommunen kan være en pådriver for alternative boligløsninger. Prosjektet er finansiert av Norges forskningsråd og skal gå frem til våren 2022. I Bergen kommune skal piloten foregå i Grønnevik. Bergen kommune håper prosjektet vil gi viktig kunnskap og konkrete eksempler på hvordan kommunen kan påvirke boligutviklingen og bidra til at boliger og boligområder kan være med på å løse sosiale utfordringer. Bergen kommune vil bygge videre på erfaringene fra Bopilot og arbeide for å få på plass alternative og kollektive boløsninger for eldre.

Flere studentboliger kan redusere presset på ordinær boligmasse i sentrale bydeler og slik bidra til flere familieboliger i sentrale strøk. Samtidig er det mye potensiale i samarbeidsmodeller rundt

alternative boformer der man blant annet kombinerer boliger for eldre og studentboliger. Dette er også løftet frem i planen Boliger for studenter i Bergen Handlingsplan mot 2030. Ett av tiltakene i handlingsplanen er å arrangere en workshop om alternative boformer slik at Bergen kommune og Sammen kan finne frem til nye, gode løsninger for samarbeid. Boliger for både studenter og eldre blir trukket frem som eksempel på en slik samarbeidsform. Bergen kommune og Sammen skal arrangere workshopen, mens samarbeidsmodellene kan «realiseres og driftes av andre aktører enn kommunen og studentsamskipnaden, eksempelvis boligbyggelagene samt andre aktører.» (side 28).

«Kommunen må gå i dialog med de store boligbyggelagene med tanke på at de bygger flere 55+ boliger som ligger sentralt i forhold til kommunikasjon og butikker.» - Innspill fra innbygger

«Tid for eldrekollektiv»

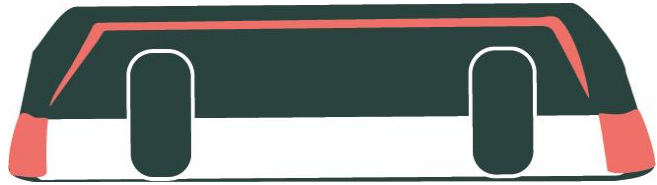
I Februar 2014 kunne vi lese i BA om fornøyde beboere i Nesttunvannet terrasse – et bokollektiv for eldre. Her er det felles treningsrom, gjesterom, strikkekvelder og felles middager.

Kilde: BA (Foto: Rune Johansen)
<https://www.ba.no/nyheter/tid-for-eldrekollektiv/s/1-41-7173774>

Bergen kommune vil:

23. Ta initiativ til prosjekt i samarbeid med private aktører om alternative boformer for seniorer og på tvers av generasjoner som er rimelige å kjøpe eller leie. Kommunen vil søke om eksterne midler, til et prosjekt for å etablere bokollektiv for eldre med bakgrunn i erfaringene fra Bopilot-prosjektet. Det skal også sees til erfaringer fra andre byer, som Seniorhuset i Tromsø og Vålandstunet i Stavanger.
24. Gjøre en gjennomgang av alle kommunale bygg for å vurdere universell utforming (inkludert lyssetting og fall-sikkerhet) og utarbeide en handlingsplan for utbedring.
25. Legge til rette for flere møteplasser i nærmiljøene, for eksempel ved å ha åpne kafeer/arrangementer på sykehjem

7.0 Transport og mobilitet

Mål: Det skal være enkelt og trygt for alle å bevege seg ute og komme dit man skal. Bergen kommune skal være en by som prioriterer fotgjengere, universell utforming og aldersvennlig transport. Målsettinger om redusert personbiltransport og gåbyen skal ta hensyn til eldre og andre som kan ha vanskelig for å bevege seg til fots.

«Skal man leve et aktivt liv, må man kunne bevege seg i trygge omgivelser» (3). Omgivelser som er vanskelige å ferdes i framstår som barrierer, ikke bare for dagliglivets trivielle aktiviteter, men også for sosial tilknytning og et fullverdig borgerskap. Motsatt vil «vennlige omgivelser», som innbyr til fysisk og sosial aktivitet, både gi selskap og helse (14). Mobilitet betyr alle forflyttinger som skjer utenfor hjemmet – til fots eller med kjøretøy. Mobilitet er den faktiske bevegeligheten og er tett knyttet til valgfrihet, aktivitet og selvstendighet. Mobilitet er derfor viktig for god livskvalitet (59).

I Bergen kommune sin trafiksikkerhetsplan er eldre fotgjengere et av satsingsområdene. Fotgjengere er overrepresentert i ulykkesbildet, og særlig gjelder dette eldre fotgjengere. Ca. 33 % av de drepte og hardt skadde fotgjengerne er fra 65 år og oppover. Bergen kommune vil videreføre satsingen på eldre fotgjengere i kommende rullering av trafiksikkerhetsplanen.

God tilgang på gangveier er viktig for at eldre skal ha mulighet til å være fysisk aktive i nærmiljøet. «Å sikre strøing og måking om vinteren, god belysning, gelendre og benker å hvile seg på underveis er tiltak som vil ha stor betydning for at eldre selv skal kunne gjennomføre reisen fra dørstokken hjemme og helt fram til målet» (3). Utfordringer med glatte veier om vinteren og behovet for å ta seg en hvil underveis, er noe mange kan kjenne seg igjen i. Dette er også tema som går igjen i innspill vi har fått til denne planen. Bergen kommune ønsker å styrke innsatsen med brøyting og salting av gang- og sykkelveier. I tillegg er det viktig med informasjon om huseieres plikt til å rydde fortau utenfor egen eiendom, oppfordre til bruk av brodder, og muligheten for å melde inn manglende brøyting til kommunens feilmeldingstjeneste.

For noen eldre kan mangelen på tilgjengelige toaletter være en stor terskel for å bruke Bergen sentrum. Det er stort behov for flere offentlig tilgjengelige toaletter i sentrum. Det ble etablert en midlertidig løsning for 2018. I budsjettet for 2019 er det satt av 2,5 mill. til å få på plass en varig ordning. Nye tilbud vil være basert på flere ulike løsninger, som avtale med virksomheter, tilgang til flere eksisterende toalett i offentlig bygg og egne/nye anlegg. Alle tilgjengelige toalett blir vist på kommunens dokart⁶. Det vil bli lagt fram en egen sak for bystyret om dette i løpet av våren 2019.

Kollektivtransport

Bergen kommune har en visjon om å være en gå- og sykkelby, der all vekst i personbiltransport skal skje ved kollektiv, sykkel og gange. Dette innebærer blant annet at flere skal bo i nærheten av sentrumsområder med god kollektivbetjening og at færre skal kjøre bil. For mange vil det være positivt med kortere vei til ulike tjenester- og aktivitetstilbud. For de som er dårlig til beins kan det

⁶ <https://www3.bergen.kommune.no/toilets/>

imidlertid være utfordrende dersom reiser i hovedsak skal skje til fots eller på sykkel. God tilgang til offentlig transport er derfor nødvendig for å sikre tilgang til tjenester, servicetilbud og sosiale og fysiske aktiviteter. Dette er viktig for livskvalitet, helse, samfunnsdeltakelse og forebygging av isolasjon og ensomhet. I Bergen skjer det fortløpende oppgraderinger av busstopp til universell utforming og det forberedes nå blant annet en oppgradering for universell utforming av Olav Kyrres gate. I tillegg er det egne krav til bussene om utfellbare ramper, samt krav om lyd og tekst ved annonsering av holdeplass.

For enkelte eldre kan det imidlertid være utfordrende å gå til nærmeste holdeplass for kollektivtransport. Da kan det bli nødvendig med alternative, mer tilpassede løsninger. *«Bestillingstransport kan løse oppgaver som ikke fanges opp av linjetrafikken. Dette kan være pasienttransport, deler av skoleskyssen, arbeids- og utdanningsreiser, tilpasset transport, dagsenterkjøring og andre tilbud»* (3). I Bergen tilbyr skyss egne servicelinjer som skal gjøre det enklere for eldre og personer med funksjonsnedsettelse å benytte seg av aktiviteter og tilbud i nærmiljøet. 25. oktober 2018 besluttet fylkesutvalget i Hordaland at servicelinjene i Bergen ikke skal videreføres etter at dagens kontrakt utløper i juni 2020. Fylkesutvalget besluttet videre at det skal gjennomføres en utredning av fremtidig behov og mulige løsninger for brukergruppen og at Bergen kommune skal involveres i arbeidet. I Oslo kommune testes en ny løsning for aldersvennlig transport (rosa busser) ut i tre bydeler. Tilbudet er for de som har fylt 67 år, som er hjemme på dagtid og trenger transport fra før til dør når de skal gjøre ærender, gå på besøk, eller har lyst på en tur ut (60).

Hordaland fylkeskommune og Bergen kommune skal etablere et mobilitetslaboratorium for utvikling av smarte transportløsninger (MUST). Målet er at Bergensregionen skal vise vei til å løse mange av de store samfunnsutfordringene knyttet til mobilitet og transport. Gjennom MUST skal de offentlige aktørene dele data og kunnskap både med hverandre og med private aktører for å utvikle nye og brukervennlige transportløsninger. Ett av prosjektene MUST ønsker å utvikle og teste er utviklingen av bestillingstransport med samkjøring basert på planlegging i sanntid.

Klima og miljø

Seniorene er blant de som i størst grad tar skade av dårlig luft og svekket miljø. Bergen kommunes klima- og miljøtiltak er derfor av særlig betydning for seniorennes helse. Klimapolitikkenes fokus på kollektivtransport vil også være viktig for seniorene, særlig for de som ikke lengre kan kjøre egen bil. Bergen kommune har en målsetting om at transportsektoren skal redusere sine klimagassutslipp med 30 prosent innen 2020 og være fossilfri i 2030. For å nå målet må alt drivstoff være fornybart i 2030. Fram til dette må omfanget av transport med klimagassutslipp reduseres. Dette inkluderer å redusere personbiltrafikken i Bergen med minst 10 prosent innen 2030, sammenlignet med 2013.

Gåbyen Bergen er en viktig visjon i kommuneplanens samfunnsdel (Bergen 2030). Dette innebærer at alle områder skal planlegges på fotgjengernes premisser. Det må legges til rette for overkommelige gangavstander og attraktive gangtraseer. Gater, byrom og snarveier som gir gående gode opplevelser og mulige møtesteder, er viktig for at det skal være attraktivt å gå mer. En blanding av ulike funksjoner (boliger, næringsliv/butikker, offentlige tjenester) er en nøkkel for å få til gåvennlige bymiljø (7). Statens vegvesen har utarbeidet en nasjonal gåstrategi som støtter opp under disse målene, og byrådet har besluttet å utarbeide en egen gåstrategi for Bergen kommune. Kortere avstander og bedre tilrettelegging for gående vil også være et gode for byens seniorer. Dette må likevel bli gjort slik at man ivaretar de som er avhengig av kjøretøy for å komme seg fra sted til sted. Gjennom arbeidet med planen har kommunen fått mange innspill som dreier seg om utfordringer

ved å komme seg dit man skal. Dette kan både handle om tilgang på kollektivtransport, glatte eller lite fremkommelige veier, og mangel på parkeringsmuligheter.

«Da jeg var på mitt dårligste, så jeg hvor vanskelig det var å ta seg til byen ev. rundt i byen. Det var langt til buss-stoppet og i byen var det få steder en kunne sette seg ned når en ble svimmel eller dårlig. Jeg prøvde å navigere fra buss-stopp til buss-stopp, men det viste seg at hvis det i det hele tatt var benker der, så var det kun plass til et par stykker. (...) Når en slik bytur rett og slett blir for slitsom av slike praktiske årsaker, drar en ikke på seniortreff, men da blir en hjemme.» - Innspill fra innbygger

«I mange bydeler er det ingen 'enkel' transport til de nødvendige tjenestetilbud. Lege, tannlege, kommunale tjenstekontor osv. (...) Mitt forslag er at Skyss sin servicebuss, kan benyttes mer aktivt i bydelene og gjerne tilrettelegge for en bestillingsservice.» - Innspill fra innbygger

Bergen kommune vil:

26. Ta initiativ til samarbeid med Skyss om å videreutvikle servicebuss-tilbudet. Følge med på arbeidet med Aldersvennlig transport i Oslo (ring Skyss)
 - a. Kartlegge transportbehov/-tilbud blant eldre i bydelene
 - b. Utvikle og ta i bruk ny teknologi gjennom mobilitetslaboratoriet MUST
27. Videreføre eldre fotgjengere som satsingsområde i kommende rullering av trafiksikkerhetsplan, med særlig vekt på vintervedlikehold, belysning og universell utforming.
28. Gå i dialog med veivesenet for å sikre tilstrekkelig med tid og høy nok lyd ved fotgjengeroverganger
29. Kartlegge behovet for flere helårs sitteplasser langs vanlige traseer og turløyper i sentrum og bydelene. Kartleggingen gjennomføres som et prosjekt og skal resultere i en rapport med anbefalte aksjonspunkter som fremlegges for bystyret. Sitteplassene skal være tilgjengelig gjennom hele året og ikke være avhengig av benker som tas inn vinterhalvåret.

8.0 Utendørs- og naturområder

Mål: Alle skal ha tilgang til grøntområder i kort avstand fra hjemmet, og alle bydeler skal ha turløyper i naturområder som er universelt utformede.

Grønt- og naturområder er viktig for vår fysiske og psykiske helse. Selv om man ikke har mulighet til å ta de lengste og bratteste fjellturene, kan det være viktig for god livskvalitet og helse å ha muligheten til å oppleve naturen. Ifølge folkehelseinstituttet (61) er det et viktig folkehelseiltak å bevare eller skape grønne nærområder. Slike områder kan bedre folkehelsen ved å bidra til trivsel og livskvalitet, tilby sosiale møteplasser, stimulere til fysisk aktivitet, virke stressreducerende, samt dempe negative effekter av luftforurensning og trafikkstøy

Fysisk aktivitet over hvilenivå er nødvendig for å vedlikeholde fysisk funksjon. Fysisk aktivitet med lav til moderat intensitet er helsefremmende og forebygger fysisk og kognitiv funksjonstap og sykdom. Det skal svært lite aktivitet til før det har positiv effekt på fysisk og kognitiv funksjon og deltakelse (10). Universelt tilrettelagete nærmiljø er bra for både unge og eldre, og bidrar til at flere eldre kan ferdes tryggere og være aktive i sitt nærmiljø (25). Universelt utformede uteområder skal være tilpasset personer med både fysiske- og andre funksjonsnedsettelse, som for eksempel sansetap.

Konsekvensene av- og frykten for nye fall har stor betydning for aktivitetsnivå og muligheten til å være i aktivitet ute. Rundt 30 % av alle hjemmeboende eldre over 65 år faller minst én gang hvert år (15). Fallskader gir økt risiko for dødelighet og vanskeliggjør daglige gjøremål og deltakelse i sosiale aktiviteter. Mange opplever redsel for å falle på nytt, blir passive og får mindre kontakt med andre (62). Fallforebygging kan blant annet gjøres gjennom å sikre trygg fremkommelighet ute og inne, trening av styrke og balanse og eventuelle legemiddelendringer hos den enkelte.

Kort avstand til turstier og naturområder skaper mer aktivitet (3). I stortingsmeldingen «Friluftsliv – Natur som kilde til helse og livskvalitet» fra 2016 viser regjeringen til at deltakelsen i friluftsliv er nært knyttet til tilgjengeligheten til attraktive turområder, ikke minst markaområder og grønnstrukturen i byer og tettsteder (63). Når gangavstanden til friområdene øker utover ti minutter, synker bruken av områdene. Ifølge meldingen viser undersøkelser at det fra bolig eller oppholdssted ikke bør være lenger enn 200 meter til små grønne områder og 500 meter til større grønne områder, for at de skal få funksjon som friområde for beboerne i hverdagen. Hvor langt man går på 10 minutter varierer imidlertid mellom ulike aldersgrupper. For at et grøntområde skal være tilgjengelig for barn og eldre bør det derfor ligge innenfor 400 meter fra hjemmet (61).

Bergen kommune vil:

30. Merking av nærturløyper som er universelt utformet – «Turløyper for alle». Sikre minst én universelt utformet, merket turløype i hver bydel.
31. tilrettelegge for at nærmiljøanlegg kan være attraktive for flere brukergrupper, deriblant eldre. (se eksempel fra Møteplassen, Åstveit idrettspark)
32. tilrettelegge for at lekeplasser kan være attraktive for flere brukergrupper, deriblant eldre
33. Brøyte og strø gang- og sykkelstier raskere og tidligere slik at sjansen for å skli på glatt føre reduseres.

9.0 Kommunikasjon og medvirkning

Mål: Alle innbyggere skal ha mulighet til å delta i lokaldemokratiet, påvirke sitt eget nærmiljø og ha enkel og god tilgang til informasjon fra kommunen. Det skal være enkelt å finne frem til oversikt over aktiviteter og tilbud for seniorer i Bergen, og kommunen skal gi god informasjon om hva innbyggerne selv kan gjøre for å planlegge sin egen alderdom.

9.1 Medvirkning

Å kunne påvirke sin egen hverdag, livssituasjon og nærmiljø er viktig for den enkeltes selvfølelse og livskvalitet. Samtidig er innspill og tilbakemeldinger fra innbyggerne avgjørende for at kommunen skal kunne tilby gode tjenester som treffer befolkningens behov. Innbyggernes erfaringer skal være viktig kunnskap for beslutninger som tas i kommunen.

Eldrerådet har en viktig rolle i å sikre representasjon fra den eldre befolkningen i politiske prosesser. Lov om kommunale elderråd pålegger alle kommuner å ha et elderråd som skal velges av kommunestyret for valgperioden etter forslag fra pensjonistorganisasjonene. Eldrestyrt planlegging er et av fem tiltak i det nasjonale programmet for et aldersvennlig Norge. I stortingsmeldingen «Leve hele livet» forutsettes det at alle kommuner setter et aldersvennlig samfunn på dagsorden i kommunal planlegging, og definerer hva det innebærer i egen kommune etter dialogprosesser med de eldre i egen kommune (25). I forbindelse med denne planen har vi hatt dialog blant annet med Eldrerådet. Dette er imidlertid en overordnet plan for hele kommunen. En grundigere kartlegging av lokalmiljø og utarbeidelse av konkrete planer for å gjøre ulike fysiske og sosiale omgivelser og tilbud mer aldersvennlige må bli gjort på et mer lokalt nivå. I Oslo har man prøvd ut metoder for å gjennomføre eldrestyrt kartlegging på bydelsnivå. I «Leve hele livet» foreslår regjeringen at elderrådet kan ha en viktig rolle i kartleggingen, blant annet ved å involvere kommunens eldre innbyggere for eksempel i samarbeid med pensjonistforeninger, seniorsenter, frivilligsentraler og frivillige organisasjoner for å vurdere hva som fungerer bra, hva som må endres og hva som mangler for å tilrettelegge et mer aldersvennlig lokalsamfunn (25). Bergen kommune ønsker å prøve ut tilsvarende metoder i en av bydelen i Bergen. Prosjektet skal resultere i en rapport til byrådet med resultater og anbefalinger og foreslås gjennomført av USHT i samarbeid med Eldrerådet.

9.2 Kommunikasjon

Medvirkning handler også om å være informert om hva som skjer i samfunnet. God informasjon og kommunikasjon er en forutsetning for å kunne delta i samfunnet og i demokratiske prosesser. For å engasjere seg i lokalmiljøet og lokalpolitikken må innbyggerne få informasjon om hva som skjer og hvem man skal kontakte med spørsmål eller ønsker om å delta.

Tilgang til informasjon er en viktig del av et aldersvennlig lokalsamfunn (42). Eldre skal kunne orientere seg om blant annet sosiale, kulturelle og fysiske muligheter, tilbud og tjenester i

lokalmiljøet. Bergen kommune ønsker at både interne og eksterne IKT-løsninger og tjenester til kommunen skal være universelt utformet, intuitive og lette å bruke for alle. Det arbeides kontinuerlig for å forbedre dagens løsninger og følge med på nye trender innen teknologiutvikling som kan gjøre digitale tjenester mer brukervennlige.

Vi har fått mange innspill om behov for mer informasjon om aktiviteter og tjenester, samt enkel tilgang til råd og veiledning. Det er behov for å både ha informasjon lett tilgjengelig på digitale kanaler, samtidig som det også sikres god informasjon og kommunikasjon til de som ikke er IT-brukere. Bergen kommune ønsker å ha god dialog med innbyggerne om tilbud og tjenester både i og utenfor kommunen, samt informasjon og kunnskap om hva man selv kan gjøre for å planlegge egen alderdom. I den forbindelse vil Bergen kommune ansette en egen Seniorkontakt som har oversikt over foreninger/lag, tilgjengelige lokaler, aktivitets- og tjenestetilbud. Kontakten tilknyttes Innbyggerservice og har ansvar for å samle og formidle informasjon som kan være relevant for seniorer. Seniorkontakten vil også ha ansvar for å arrangere en årlig seniormesse. Seniormessen skal være en arena der kommunale, private og frivillige aktører inviteres inn for å stå på stand/formidle sine tilbud og tjenester rettet mot eldre innbyggere. Frivillige og næringsliv står for innholdet og kommunen fasiliteter. Seniormessen arrangeres samtidig som seniordagen i sentrum der kommunen gir informasjon om kommunens tjenester og hvordan man selv kan tilrettelegge for alderdommen (jf. Plan for hjemmeboende eldre).

«Kommunen må være kjent med hvem som trenger å bli informert via post til enhver tid, samt tilgjengelig telefonvakt (ikke robotsvar). Dersom kommunen ønsker at flest mulige kan medvirke, må kommunikasjon med innbyggerne være prioritert.» - Innspill fra innbygger

«Jeg tenker at informasjon som er aktuell for Seniorer bør være lett tilgjengelig, legges langt ute på kommunens plattform. Selv om ikke alle eldre selv bruker nettet, har de gjerne noen pårørende som kan lete frem informasjon for dem.» - Innspill fra innbygger

Bergen kommune vil:

34. Følge opp det nasjonale programmet for et aldersvennlig Norge gjennom et prosjekt om eldrestyrt planlegging i samarbeid med Eldrerådet og USHT. Prosjektet skal gjennomføres i én bydel og levere en rapport til byrådet med resultater og anbefalinger.
35. Sikre enkle og brukervennlige løsninger på digitale medier (universell utforming av informasjon), og samle informasjon for seniorer på kommunens nettsider. I tillegg er det svært viktig å sikre god kommunikasjon gjennom tradisjonelle kanaler for de som ikke er digitale brukere.
36. Ansette en egen alkoholrådgiver i Frisklivs- og mestringscenteret.
37. Informere om gode levevaner og hvordan man selv kan planlegge egen alderdom
38. Ansette en egen seniorkontakt i kommunen
 - a) Arrangere en årlig Seniormesse der kommunale, private og frivillige aktører inviteres inn for å formidle sine tilbud og tjenester rettet mot eldre innbyggere (sees i sammenheng med tiltak nr. 29 i høringsutkastet til Plan for helse- og omsorgstjenester til hjemmeboende eldre).
 - b) Lage gode oversikter over aktivitetstilbud i bydelene (nabolagskafeer, seniortrim, kulturarrangement m.m.)

10.0 Iverksetting av planen og økonomiske konsekvenser

Under følger en oversikt over alle tiltakene i planen med ansvarlig byrådsavdeling, kostnad og frist for gjennomføring/oppstart. Enkelte av tiltakene forutsetter nye midler for å gjennomføres og utgjør totalt 6,95 mill. i planperioden. Disse tiltakene vil vurderes i forbindelse med fremtidige fremleggelse av handlings- og økonomiplaner/budsjett, og innfasing avhenger av budsjettmessig handlingsrom og prioritering.

	Tiltak	Ansvar	Kostnad
1	Være en viktig bidragsyter og aktør i Alrek helseklynge der ulike miljøer sammen skal skape et internasjonalt kraftsenter som utvikler helse og omsorgsløsninger ved hjelp av fremragende forskning, utdanning og innovasjon	BHO	
2	Inkludere informasjon om ny teknologi i kommunens informasjonsarbeid rettet mot seniorer	BLED	
3	Ha egne seniordager på Alrek (Omsorgsteknologilaboratoriet) i forbindelse med den årlige Seniormessen	BHO	
4	Utvide tilbudene om datakurs/Seniornett i både kommunal og privat/frivillig regi. I tillegg til data, skal det også tilbys kurs i andre nye teknologiske løsninger som kan være nyttige for eldre	BKKN/ BHO	250 000
5	Samarbeide med Senter for omsorgsforskning, HVL i et internasjonalt forskningsprosjekt om aldersvennlige lokalsamfunn. Prosjektet skal samle "promising practices" fra fem ulike land	BHO	
6	etablere samarbeid med næringsliv, arbeidstakerorganisasjoner og arbeidsgivere i Bergen for å få frem viktigheten av at flere er i arbeidslivet lengre og ressursene som ligger i eldre arbeidstakere (satse på kompetanseheving og utvikling for seniorenene)	BKKN	
7	Etablere seniorforum i Bergen kommune for arbeidstakere over 60 år som kan komme med innspill til hvordan arbeidslivet kan bli mer inkluderende og ha bedre seniorpolitikk	BFIE/ BKKN	
8	tilrettelegge for at ansatte i kommunen skal kunne være lengre i arbeidslivet gjennom å videreutvikle kommunens seniorpolitikk til en	BFIE	

	livsfasepolitikk for ansatte i Bergen kommune, i samarbeid med de ansattes organisasjoner		
9	sammen med arbeidstilsynet, Bergen næringsråd, arbeidstakerorganisasjoner, arbeidsgiverorganisasjoner og relevante forskningsmiljø etablere et forsknings- og utviklingssamarbeid for å finne frem til nye løsninger som kan gjøre det enklere for flere å være lengre i arbeidslivet	BFIE/ BKKN	500 000
10	invitere flere seniorer inn i Bergen kommune sine innovasjonsprosesser og etablererkurs for de som vil starte egne bedrifter, både som mentorer og som etablerere.	BKKN	100 000
11	Invitere utvalgte bransjer til å delta i kampanjen om demensvennlige samfunn i regi av Nasjonalforeningen for folkehelsen	BHO/ BKKN	100 000
12	Gå i dialog med trossamfunn, frivillige organisasjoner og spesielt seniororganisasjoner i Bergen for å undersøke hvordan man best mulig kan sikre gode lokaler og arenaer for senioraktiviteter. Senioraktivitetene skal også være tilpasset menn. Tiltaket inkluderer: a) Veiledning i Aktiv By-løsningen b) En skole og en idrettsarena i hver bydel tilpasset senioraktiviteter	BKKN/ BBSI	
13	synliggjøre aktiviteter og tilbud som er aldersvennlige og universelt utformet ved å ta i bruk enkle kriterier og et eget symbol.	BHO	
14	Utvikle en «kultur- og aktivitetsresept» slik at det er enklere for flere å komme i gang med aktiviteter. Bergen kommune vil igangsette et prosjekt som skal utvikle ordningen på en hensiktsmessig måte. Prosjektet får i oppgave å vurdere innholdet, målgruppe og på hvilken måte dette kan organiseres slik at det er enkelt å ta i bruk.	BHO/ BKKN	1 000 000
15	Samarbeide og stimulere frivillige organisasjoner i Bergen til å rekruttere flere eldre til frivilligheten, og bidra der frivilligheten ønsker at kommunen skal bidra.	BKKN	200 000
16	Som en stor arbeidsplass, formidle informasjon om muligheter for å bidra gjennom frivilligheten for ansatte i kommunen som nærmer seg pensjonsalder gjennom faste seniormøter	BFIE/ BHO/ BKKN	
17	Tilrettelegge for fleksibel frivillig innsats fra eldre gjennom frivilligsentralene og en digital plattform (som feks Friskus).	BKKN/ BHO	
18	Sette av 500 000 kroner til ekstra årlige bevilgninger til frivillige organisasjoner. Tilskuddet skal prioritere tiltak som forebygger ensomhet blant eldre og legger til rette for møter på tvers av generasjoner.	BHO	500 000
19	Ta initiativ til et forskningssamarbeid for å få mer kunnskap om kultur og fritidsbruk blant eldre, samt forholdet mellom kulturdeltakelse og helse	BKKN	700 000
20	Prioritere tilskuddsmidler til egeninitierte kulturaktiviteter som inkluderer brede aldersgrupper og fremmer deltakelse	BKKN	
21	Lyse ut etableringen av en eldre- og generasjonsfilmfestival etter mønster av det suksessrike tyske Filmfestival der generasjonen/ Silver screen festival	BKKN	1 000 000
22	Samarbeide med idretts- og friluftsansjoner for å utvikle flere aktiviteter for eldre, og informere enda bedre om de tilbudene som eksisterer i dag. Dette kan være som ordinære idrettslag eller lavterskelaktiviteter som trim- og turgrupper.	BBSI	
23	Ta initiativ til prosjekt i samarbeid med private aktører om alternative boformer for seniorer og på tvers av generasjoner, som er rimelige å kjøpe. Kommunen vil søke om eksterne midler til et prosjekt for å etablere bokollektiv for eldre med bakgrunn erfaringene fra Bopilot-prosjektet.	BBU/ BSBI/ BHO	

24	Gjøre en gjennomgang av alle kommunale bygg for å vurdere universell utforming (inkludert lyssetting og fall-sikkerhet) og utarbeide en handlingsplan for utbedring.	BFIE	
25	Legge til rette for flere møteplasser i nærmiljøene, for eksempel ved å ha åpne kafeer/arrangementer på sykehjem	Alle	
26	Ta initiativ til samarbeid med Skyss om å videreutvikle servicebusstilbudet. Følge med på arbeidet med Aldersvennlig transport i Oslo a. Kartlegge transportbehov/-tilbud blant eldre i bydelene b. Utvikle og ta i bruk ny teknologi gjennom mobilitetslaboratoriet MUST	BFIE/ BBU	
27	Videreføre eldre fotgjengere som satsingsområde i kommende rullering av trafikksikkerhetsplan, med særlig vekt på vintervedlikehold, belysning og universell utforming	BBU	
28	Gå i dialog med veivesenet for å sikre tilstrekkelig med tid og høy nok lyd ved fotgjengeroverganger	BBU	
29	Kartlegge behovet for flere helårs sitteplasser langs vanlige traseer og turløyper i sentrum og bydelene. Kartleggingen gjennomføres som en del av piloten for eldrestyrt planlegging og skal resultere i en rapport med anbefalinger som fremlegges for bystyret.	BBU	
30	Merking av nærturløyper som er universelt utformet – «Turløyper for alle». Sikre minst én universelt utformet, merket turløype i hver bydel	BBU	
31	Tilrettelegge for at nærmiljøanlegg kan være attraktive for flere brukergrupper, deriblant eldre	BBSI	
32	Tilrettelegge for at lekeplasser kan være attraktive for flere brukergrupper, deriblant eldre	BBU	
33	Brøyte og strø gang- og sykkelstier raskere og tidligere slik at sjansen for å skli på glatt føre reduseres	BBU	
34	Følge opp det nasjonale programmet for et aldersvennlig Norge gjennom et prosjekt om eldrestyrt planlegging. Prosjektet skal gjennomføres i én bydel og levere en rapport til byrådet med resultater og anbefalinger	BHO/ BBU	800 000
35	Sikre enkle og brukervennlige løsninger på digitale medier (universell utforming av informasjon), og samle informasjon for seniorer på kommunens nettsider. I tillegg er det svært viktig å sikre god kommunikasjon gjennom tradisjonelle kanaler for de som ikke er digitale brukere	BFIE/ BLED	
36	Ansette en egen alkoholordgiver i Frisklivs- og mestringssenteret	BHO	800 000
37	Informere om gode levevaner og hvordan man selv kan planlegge egen alderdom	BLED/ BHO	
38	Ansette en seniorkontakt i kommunen. Seniorkontakten vil ha ansvar for å arrangere en årlig seniormesse. a) Arrangere en årlig Seniormesse b) Lage gode oversikter over aktivitetstilbud i bydelene	BHO	1 000 000

Referanser

1. **World Health Organization.** *Global age-friendly cities: a guide.* Geneve : World Health Organization, 2007.
2. **Statistisk sentralbyrå (SSB).** 07459: Befolkning, etter region, måleenhetvariabel, alder, statistikkvariabel og år. *Statistikkbanken.* [Online] [Cited: 02 27, 2019.] <https://www.ssb.no/statbank/table/07459/tableViewLayout1/>.
3. **Helse- og omsorgsdepartementet.** Flere år - flere muligheter. Regjeringens strategi for et aldersvennlig samfunn. s.l. : Helse- og omsorgsdepartementet, Mars 2016.
4. —. *Meld. St. 26 (2014-2015) Fremtidens primærhelsetjeneste - nærhet og helhet.* s.l. : Helse- og omsorgsdepartementet, 2015.
5. **FN.** *World Population Ageing 2013.* New York : United Nations, 2013.
6. **Helse- og omsorgsdepartementet .** *Meld. St. 29 (2012-2013) Morgendagens omsorg.* s.l. : Helse- og omsorgsdepartementet, 2013.
7. **Bergen kommune.** *Grønn strategi - Klima- og energihandlingsplan for Bergen.* s.l. : Bergen kommune, 2016.
8. **Langballe, Ellen Melbye and Evensen, Miriam.** *Eldre i Norge: Forekomst av psykiske plager og lidelser.* s.l. : Folkehelseinstituttet, 2011.
9. **Strand, Nina.** De nye gamle. *Tidsskrift for Norsk psykologforening.* 1, Januar 3, 2017, Vol. 2017, 55, pp. 8-19.
10. **Sudmann, Tobba Therkildsen.** *Aktivitet og fellesskap for eldre.* s.l. : Senter for omsorgsforskning, 2017. ISBN 978-82-8340-078-6.
11. **Rogne, Adrian Farner and Syse, Astri.** *Fremtidens eldre i by og bygd. Befolkningsframskrivninger, sosiodemografiske mønstre og helse.* s.l. : Statistisk sentralbyrå, 2017.
12. **WHO.** *Active Ageing - A Policy Framework.* s.l. : Verdens helseorganisasjon (WHO), 2002.
13. **Mæland, John Gunnar.** *Forebyggende helsearbeid - Folkehelsearbeid i teori og praksis.* Oslo : Universitetsforlaget, 2010.
14. **Hansen, Thomas and Daatland, Svein Olav.** *Aldring, mestringsbetingelser og livskvalitet.* Oslo : Helsedirektoratet, 2016.
15. **Folkehelseinstituttet.** *Folkehelse rapporten - Helsetilstanden i Norge.* [Online] Desember 21, 2018. <https://www.fhi.no/nettpub/hin/>.
16. **Bergen kommune.** *Verden i Bergen. Plan for inkludering og mangfold 2018-2022.* s.l. : Bergen kommune, 2018.
17. **Hamre, Karin.** Innvandrernes helse svekket blant de eldste. *Statistisk sentralbyrå.* [Online] November 29, 2017. <https://www.ssb.no/helse/artikler-og-publikasjoner/innvandrer-menns-helse-betraktelig-svekket-blant-de-eldste>.
18. **Folkehelseinstituttet.** Fakta om livskvalitet og trivsel i Norge. [Online] Mars 21, 2017. <https://www.fhi.no/fp/psykiskhelse/psykiskhelse/livskvalitet-og-trivsel-i-norge/>.

19. **Helsedirektoratet.** Fem råd for økt livskvalitet og sterkere psykisk helse. [Online] 12 18, 2018. <https://helsenorge.no/psykisk-helse/fem-rad-for-sterkere-psykisk-helse?fbclid=IwAR1GMwF5UpPwprVrsxMrVxFTTCWO0-SrAtqoECocZLyRI-2XKqoP3gZszbY>.
20. **Thorsen, Kirsten and Clausen, Sten-Erik.** Funksjonshemning, ensomhet og depresjon: Hva betyr ensomhet for om personer med funksjonshemning opplever depresjon? *Tidsskrift for Norsk psykologforening, Vol 45, nummer 1.* 2008, pp. side 19-27.
21. **Ask, Helga, et al.** Mental health and wellbeing in spouses of persons with dementia: the Nord-Trøndelag health study. *BMC Public Health.* Mai 1, 2014.
22. **Livingston, Gill, et al.** Dementia prevention, intervention, and care. *The Lancet.* 2017.
23. **Prince, Martin, et al.** *World Alzheimer Report 2014. Dementia and Risk Reduction. An analysis of protective and modifiable factors.* s.l. : Alzheimer's Disease International, 2014.
24. **Bufdir.** Antall med nedsatt funksjonsevne. *Bufdir.* [Online] april 11, 2018. https://www.bufdir.no/Statistikk_og_analyse/Nedsatt_funksjonsevne/Antall/.
25. **Helse- og omsorgsdepartementet.** Meld. St. 15 (2017-2018) Leve hele livet. En kvalitetsreform for eldre. *Leve hele livet.* s.l. : Helse- og omsorgsdepartementet, Mai 2018.
26. **Lunde, Elin Skretting, Otnes, Berit and Ramm, Jorun.** *Sosial ulikhet i bruk av helsetjenester. En kartlegging.* s.l. : Statistisk sentralbyrå, 2017/16.
27. **Høgskolen i Oslo og akershus.** NorLag - Den norske studien av livsløp, aldring og generasjon. *Sosiale helseforskjeller i eldre år.* [Online] 07 11, 2018. [Cited: 02 14, 2019.] <https://blogg.hioa.no/norlag/2018/07/11/sosiale-helseforskjeller-i-eldre-ar/>.
28. **Folkehelseinstituttet.** *Folkehelse rapporten 2014. Helsetilstanden i Norge.* Oslo : Folkehelseinstituttet, 2014.
29. **Helsedirektoratet.** *Aktivitetshåndboken. Fysisk aktivitet i forebygging og behandling.* s.l. : Helsedirektoratet, 2015.
30. —. Helsedirektoratet. *Fysisk aktivitet.* [Online] 07 01, 2016. [Cited: 02 14, 2019.]
31. —. *Fysisk aktivitet og sedat tid blant voksne og eldre i Norge. Nasjonal kartlegging 2014-2015.* s.l. : Helsedirektoratet, 2015.
32. —. Helsenorge. *Helsedirektoratets kostråd.* [Online] 09 27, 2016. [Cited: 02 14, 2019.]
33. **Skogen, Jens Christoffer, et al.** *Folkehelseundersøkelsen i Hordaland: Fremgangsmåte og utvalgte resultater.* Bergen : Folkehelseinstituttet, 2018.
34. **Helsedirektoratet.** *Samfunnsutvikling for god folkehelse. Rapport om status og råd for videreutvikling av folkehelsearbeidet i Norge.* Oslo : Helsedirektoratet, 2014.
35. **Mineo, Liz.** Good genes are nice, but joy is better. *The Harvard Gazette.* [Online] April 11, 2011. <https://news.harvard.edu/gazette/story/2017/04/over-nearly-80-years-harvard-study-has-been-showing-how-to-live-a-healthy-and-happy-life/>.
36. **Seeman, T.E.** Social ties and health: The benefits of social integration. *Annals of Epidemiology.* 6, 1996.

37. **Thoits, P. A.** Stress, coping and social support processes: Where are we? What next? *Journal of Health and Social Behavior*. 35, 1995.
38. **Tevik, Kjerstin, et al.** Helseundersøkelsen i Nord-Trøndelag 2006-2008 (HUNT3) Bruk av alkohol og vanedannende legemidler blant eldre. *Demens og alderspsykiatri vol. 21 - nr 4*. 2017.
39. **Frydenlund, Runa.** Eldre, alkohol og legemiddelbruk. - En kunnskapsoppsummering. *Rusfag nr.1*. 2012.
40. **Slagsvold, Britt and Løset, Gøril K.** Forebygging.no. *Eldres alkoholkonsum. Utviklingstrekk og årsaker. Hva forteller NorLAG-studien?* [Online] Helsedirektoratet, 2014. [Cited: 02 14, 2019.]
41. **Helgesen, Marit K. and Herlofson, Katharina.** *Kommunenes planlegging og tiltak for en aldrende befolkning*. Oslo : By- og regionsforskningsinstituttet NIBR, 2017.
42. **Vestby, Guri Mette, Brattbakk, Ingar and Norvoll, Reidun.** *Lytt til senioren! Utprøving av medvirkningsmodell for aldersvennlige lokalsamfunn*. Oslo : By- og regionsforskningsinstituttet NIBR, 2017.
43. **Buudir.** Universell utforming A-B-C. [Online] Januar 16, 2019. https://www.buudir.no/uu/Universell_utforming_A_B_C/.
44. **Sosialdepartementet.** *St.meld. nr.40 (2002-2003) Nedbygging av funksjonshemmende barrierer. Strategier, mål og tiltak i politikken for personer med nedsatt funksjonsevne*. s.l. : Sosialdepartementet, 2002.
45. **Holmås, Tor Helge, Kjerstad, Egil and Monstad, Karin.** *Kommunale pleie- og omsorgstjenester - en studie av eldre med og uten nære pårørende*. Bergen : Uni Research - Rokkansenteret, 2016.
46. **Statistisk sentralbyrå.** Eldre har svakere sosiale nettverk. *Statistisk sentralbyrå*. [Online] November 21, 2017. [Cited: 03 01, 2019.] <https://www.ssb.no/kultur-og-fritid/artikler-og-publikasjoner/eldre-har-svakere-sosiale-nettverk>.
47. **Statistisk sentralbyrå.** Hvem er de ensomme? *Statistisk sentralbyrå*. [Online] 03 09, 2009. [Cited: 03 01, 2019.] <https://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/hvem-er-de-ensomme>.
48. **Arbeids- og sosialdepartementet.** *Meld. St. 5 (2018-2019) Regulering av pensjoner i 2018 og pensjonisters inntektsforhold*. s.l. : Arbeids- og sosialdepartementet, 2018.
49. **Ellingjord, Timme.** NRK.no. *Margit lever under fattigdomsgrensen: -Jeg går aldri på kino eller kjøper aviser*. [Online] 02 11, 2019. [Cited: 02 14, 2019.] <https://www.nrk.no/finnmark/enslige-minstepensjonister-lever-under-fattigdomsgrensen-1.14415956>.
50. **Gauteplass, Tordis.** NRK.no. *Tekno-omsorgen er over oss*. [Online] 02 22, 2012. [Cited: 02 14, 2019.] <https://www.nrk.no/buskerud/omsorgsteknologien-er-over-oss-1.8006802>.
51. **Dustin.** Dustin.no. *Slik blir byen smartere*. [Online] 10 11, 2018. [Cited: 02 14, 2019.] <https://www.dustin.no/tjenester/kunnskapsbanken/archive/slik-blir-byen-smartere/>.
52. **seniorpolitikk, Senter for.** Ofte stilte spørsmål. *Seniorpolitikk*. [Online] februar 5, 2019. <https://seniorpolitikk.no/fag-fakta/ofte-stilte-sporsmal>.

53. **NorLag - Den norske studien av livsløp, aldring og generasjon.** Sosiale helseforskjeller i eldre år. [Online] 07 11, 2018. [Cited: 03 01, 2019.] <https://blogg.hioa.no/norlag/2018/07/11/sosiale-helseforskjeller-i-eldre-ar/>.
54. **Midsundstad, Tove.** *Seniorer i industrien - arbeidslivets slitere.* s.l. : Fafo, 2018:34.
55. **Ipsos.** *Norsk seniorpolitisk barometer 2018 - Yrkesaktiv befolkning.* s.l. : Ipsos, 2018.
56. **Ipsos.** *Norsk seniorpolitisk barometer 2018 - Ledere i arbeidslivet.* s.l. : Ipsos, 2018.
57. **Fafo.** Fafo. *Livslang læring.* [Online] [Cited: 02 27, 2019.] <https://www.fafo.no/index.php/forskningstema/migrasjon-integrasjon-og-kompetanse/livslang-laering>.
58. **NTB.** *Forskning.no. Pensjonsreformen har fått eldre i jobb.* [Online] 11 20, 2108. [Cited: 02 14, 2019.] <https://forskning.no/aldring-arbeid-ntb/pensjonsreformen-har-fatt-eldre-i-jobb/1261907>.
59. **Spolander, Krister.** *Äldre, mobilitet och nollvision. Om trafik för tredje åldern.* Stockholm : NTF, Nationalföreningen för trafiksäkerhetens främjande, 2003.
60. **Oslo kommune.** Aldersvennlig transport. *Oslo kommune.* [Online] [Cited: 03 01, 2019.] <https://www.oslo.kommune.no/helse-og-omsorg/eldreomsorg/aldersvennlig-by/aldersvennlig-transport-rosa-busser-article94637.html#gref>.
61. **Folkehelseinstituttet.** *Folkehelseprofil 2014 for Bergen kommune.* s.l. : Folkehelseinstituttet, 2014.
62. **Helsedirektoratet.** *Fallforebygging i kommunen. Kunnskap og anbefalinger.* Oslo : Helsedirektoratet, 2013.
63. **Klima- og miljødepartementet.** *Meld. St. 18 (2015-2016) Friluftsliv. Natur som kilde til helse og livskvalitet.* Oslo : Klima- og miljødepartementet, 2016.
64. **Folkehelseinstituttet.** *Kommunehelsa statistikkbank.* [Online] Desember 21, 2018. <http://khs.fhi.no/webview/>.

Dato: 27.03.2019
Vår ref.: 2018/16480-85
Saksbehandlar: marsolh

Høyrings svar - Seniorplan for Bergen kommune 2019 - 2024

Fylkeseldrerådet i Hordaland har handsama høyringsutkastet i rådet sitt arbeidsutval og har hatt forslag til høyrings svar ute til kommentar på e-post til rådsmedlemmane. Høyrings svaret har fått tilslutnad frå medlemmene i rådet.

Fylkeseldrerådet i Hordaland har lese planen med stor interesse, og ser at det ligg grundig arbeid bak planen. Planen er oversiktleg og grei å setja seg inn i. Boksane med tiltak etter kvart kapitel og lista til slutt med samla oversikt over føreslåtte tiltak, gjer det enkelt å få tak på kva planen ønskjer å få til.

Det er føreslått 38 ulike tiltak i planen, og tiltaka spenner over ulike, men viktige område for å oppleve eit godt liv som eldre innbyggjar i Bergen kommune. Nokre av dei vil kosta pengar, frå hundre kroner til ein million, medan andre kan realiserast utan at det vert gjeitt ekstra midlar for å gjennomføra dei. Det er ikkje gjeitt forslag til prioritering mellom tiltaka gjennom dei åra planen gjeld for (2019 – 2024.)

Fylkeseldrerådet i Hordaland saknar:

Fylkeseldrerådet i Hordaland saknar prioriteringsforslag i planen og ein konkret handlingsplan for gjennomføring. I slutten av vårt høyrings svar kjem vi difor med forslag til prioritering.

Fylkeseldrerådet i Hordaland saknar også eit punkt om satsing på sjukeheimar, anna enn det som er nemnd om å opna sjukeheimar for matsservering, mot betaling, til allmenheita. Sjølv om planen heiter seniorplan, og ikkje sjukeheimsplan, så er det interessant for seniorane å vita korleis stoda vil vera når dei kanskje om nokre år vil ha trong for sjukeheims plass. Vil det vera full dekning? Rådet meiner såleis at planen også burde hatt eit punkt om dette.

Kommentarar til enkelte punkt i planen.

Fylkeseldrerådet har i høyrings svaret konsentrert seg om forslag til tiltak som rådet særleg har merka seg.

Utnytting av ressursar kommunen allereie har

Det er gledeleg at planen legg opp til å utnyttta ressursar kommunen allereie har, slik som å opna for at sjukeheimar kan gje serveringstilbod mot betaling til bebuarar i nærområdet, slik til dømes sjukeheimen på Nordnes gjer i dag. Vidare at skulelokale og andre tilgjengelege lokale som kommunen eig, kan bli opna for tiltak for eldre når lokala ikkje blir brukte av andre. Og at kostnad for slik bruk ikkje hindrar at tilbodet blir nytta.

Samarbeid med ulike aktørar

I fleire kapitlar nemner planen samarbeid med andre, til dømes innan forskning, transport, ulike organisasjonar, frivillighetsentralane o.a. Fylkeseldrerådet støttar tiltak der ein gjennom samarbeid kan få

nytt ressursar betre, også dei ressursane dei eldre sjølv representerer, og oppnå positive resultat til gode for alle.

Samarbeid om transport

Fylkeseldrerådet i Hordaland har over tid vore opptatt av transporttilboda i regionen. Rådet har mellom anna vore i kontakt med Skyss om å få tenlege serviceliner i dei ulike bydelane i Bergen, spesielt i område der endringar i busetnad og servicetilbod ikkje er fanga opp av det ordinære rutetilbodet. Fylkeseldrerådet ser difor positivt på at Bergen kommune vil *samarbeide med Skyss om rutenettet for servicebussane og nye måtar å gje transporttilbod til eldre og funksjonshemma utanfor det ordinære rutenettet*.

Trafikksikringsplan; vedlikehald og kvileplassar

Planen seier at ein vil vidareføra eldre fotgjengarar som satsingsområde i kommande rulling av trafikksikringsplanen. Det blir særleg nemnd vintervedlikehald og belysning. Det er bra at ein har tanke for korleis det er å ta seg fra om vinteren. Brøyting om vinteren er viktig, men det er like viktig at det er trygt å ferdast på fortau og gangveggar i den ljose årstida. Det er mange døme på dårleg vedlikehaldne fortau og gangområde (hol og ujamne heller), til dømes i bydel Bergenhus. *Generelt vedlikehald av fortau og gangområde bør difor med som eige punkt i rullinga av trafikksikringsplanen*.

Fylkeseldrerådet støttar at ein kartlegg trong for sitteplassar langs ferdselstraseane for fotgjengarar. For eldre vil kvilebenkar vera velkomen hjelp til å orka å ta seg fram i nærområdet og i sentra (også Bergen bysentrum).

Kommunikasjon og informasjon

Fylkeseldrerådet i Hordaland meiner at god kommunikasjon er svært viktig for gode tilhøve mellom innbuarane og dei lokale styresmaktene. Rådet ser positivt på at det skal bli gitt datakurs spesielt retta mot eldre, og *merkar seg at planen samstundes legg vekt på at det framleis skal bli gitt informasjon på «gamlemåten», dvs at ikkje all kommunikasjon og informasjon skal skje digitalt*.

Alternative buformar for eldre

Fylkeseldrerådet finn det interessant og spennande at Bergen kommune vil prøva ut alternative buformer for eldre. Rådet oppfordrar kommunen til ikkje berre å ta kontakt med private aktørar i byggebransjen om slike prosjekt, *men også å venda seg til alle dei store boligbyggelaga i Bergen; BOB, Vestbo, OBOS*.

Eigen seniorkontakt i kommunen

Fylkeseldrerådet ser på dette tiltaket som eit viktig tiltak å få til, sjølv om det er eit av dei tiltaka som krev mest pengar å få gjennomført.

Fylkeseldrerådet føreslår:

Handlingsplan

Dei 38 føreslåtte tiltaka er ikkje prioriterte. Fylkeseldrerådet meiner at det må lagast ein *handlingsplan for gjennomføring av planen*, og som prioriterer dei 38 føreslåtte tiltaka i planen, både for kvart enkelt år og for heile planperioden.

Prioritering

For å koma raskt i gang med å realisera planen, føreslår Fylkeseldrerådet slik prioritering i oppstarten:

1. Tiltak som ikkje krev ekstra midlar og som er enkle og kan koma fort i gang,
 - a. Døme: Utnytt ressursar som kommunen allereie har, og gå i dialog med organisasjonar om samarbeid på ulike område; til dømes med Skyss om serviceliner i bydelane/ utarbeida alternative løysingar etter modell frå andre stader, og tiltak for betre kommunikasjon med innbuarane.

2. Tiltak som krev lite ekstra midlar fordi dei kjem i tillegg til tiltak som allreie er i gang
 - a. Døme: Førebyggjande trafikktiltak for fotgjengarar, som betre brøyting og betre vedlikehald av fortau og gangareal.
3. Tiltak som krev noko økonomisk tilskot, men som er viktig for at spesielle område i seniorplanen skal kunna bli realisert.
 - a. Døme: Kampanje for demensvenleg samfunn, utvida tilbod om datakurs for eldre.
4. Tiltak som krev større økonomisk tilskot, men som er særst viktig for å kunna verta gjennomført
 - a. Døme: Tilsetta seniorkontakt i kommunen.

Avslutning

Fylkeseldrerådet i Hordaland vonar at det blir brei politisk oppslutnad om planen, slik at den kan bli gjennomført same kva for politisk styring kommunen får etter kommune- og fylkesvalet i september 2019.

Fylkeseldrerådet i Hordaland

Gunda Falao Sparre
leiar for fylkeseldrerådet

Notat

Dato: 26.03.2019
Arkivsak: 2018/16480-77
Saksbehandlar: marsolh

Til: Fylkeseldrerådet

Frå: Fylkesrådmann

Høyrings svar - Felles anleggs- og tildelingspolitikk for spelemidlar til fysisk aktivitet, idrett og friluftsliv for Vestland fylkeskommune 2020-2024

Fellesnemnda gjorde vedtak 14.02.19 om å be prosjektleiar utarbeide eit framlegg til felles anleggs- og tildelingspolitikk for spelemidlar til fysisk aktivitet, idrett og friluftsliv for Vestland fylkeskommune, gjeldande for perioden 2020 – 2024.

Framlegg til anleggs- og tildelingspolitikken har vore ute på høyring, med frist 05.04.19. Resultatet av høyringa vil bli vurdert og lagt fram for fellesnemnda i samband med slutthandsaminga 23.05.19.

Medlemene av fylkeseldrerådet fekk denne høyringa tilsendt direkte frå sakshandsamar på e-post 20.03.19.

På grunn av den korte høyringsfristen har det vore naudsynt å utarbeide og handsame fylkeseldrerådet sitt høyrings svar via e-post. Forslag til høyrings svar, utforma av arbeidsutvalet, vart sendt ut til alle rådsmedlemene på e-post. Alle rådsmedlemene fekk mogleiken til å kome med kommentarar og innspel til endringar. Det kom ingen motsegner på innhaldet i høyrings svaret.

Høyrings svaret ligg vedlagt til orientering, saman med høyrings utkastet.

HORDALAND
FYLKESKOMMUNE

SOGN OG FJORDANE
FYLKESKOMMUNE

Anleggspolitikk og kriterier for tildeling av spelemidler til anlegg for fysisk aktivitet, idrett og friluftsliv for Vestland fylkeskommune 2020-2024

Høringsutkast 19.03.2019

Høringsfrist 05.04.2019

Innhald

1.	Innleiing	3
1.1.	Anleggspolitikk	3
1.2.	Statlege føringar	3
1.3.	Regionreforma.....	4
2.	Situasjonen i Vestland fylke.....	5
2.1.	Generelle utviklingstrekk.....	5
2.2.	Idrett.....	6
2.3.	Friluftsliv	6
2.4.	Anleggsutvikling.....	7
2.5.	Nærmiljøanlegg	9
2.6.	Ordinære anlegg.....	10
2.7.	Finansieringsmodell	12
2.8.	Planarbeid og kompetanse	13
3.	Visjon og mål for anleggsutviklinga i Vestland fylke	13
3.1.	Prinsipp for fylkeskommunen si rolle	14
4.	Verkemiddel i anleggsutviklinga.....	14
4.1	Handlingsprogram for tiltak 2020-2024	14
4.2.	Bruk av spelemidler i perioden 2020-2024	15
4.3.	Overgangsordning 2020-2021	15
4.4.	Anleggspolitisk handlingsrom fylkeskommunen.....	15
4.5.	Statlege føringar for den fylkeskommunale tildelinga	15
4.6.	Fylkeskommunale kriterier for fordeling av spelemidler	16
5.	Handlingsprogram for tiltak i Vestland fylkeskommune 2020-2024.....	16
6.	Litteratur/referansar	19

1. Innleiing

1.1. Anleggspolitikk

Idrett og fysisk aktivitet er det området som engasjerer flest menneske i fritiden. Det krevjer aktiv samfunnsplanlegging for å ivareta disse interessene i arealforvaltningen, og for å få til en fornuftig tilrettelegging og organisering av de ulike aktivitetene. For å oppnå dette blir det stadig viktigere å utvikle gode planer som politiske styringsredskaper for utviklingen innenfor idrett, fysisk aktivitet og friluftsliv. Gjennom planene skal området bli gjenstand for klare behovsvurderingar i forhold til samfunnsmessige og idrettspolitiske mål.¹

Anleggsutvikling er det viktigaste verkemiddelet for å nå visjonen om ein «fysisk aktiv kvar dag» for folk i Vestland. Det er innbyggjarane sitt behov for aktivitet som skal liggje til grunn for kva anlegg som skal byggast. Eit godt kunnskapsgrunnlag, god planforankring, samhandling mellom offentleg, frivillig og privat sektor på ulike nivå kombinert med ei brei medverknad frå innbyggjarar er avgjerande for å kunne møte framtidens behov.

Det er ulike verkemiddel for å fremje ønska utvikling i høve til bygging av anlegg for fysisk aktivitet, idrett og friluftsliv. Tverrsektoriell samhandling er avgjerande for ei heilskapleg forvaltning og ei utvikling som går i same retning. Spelemiddelordninga er eit vesentleg verkemiddel i anleggsutviklinga og gir fylkeskommunane ei sentral regional rolle. Ordninga bidreg til å realisere nasjonale mål for folkehelse, fysisk aktivitet, idrett og friluftsliv. Kulturdepartementet krev at fylkeskommunane har ein planforankra anleggs- og aktivitetspolitikk.

1.2. Statlege føringar

Lovverk og statlege meldingar er førande for det regionale arbeidet med anleggsutvikling.

Lov om pengespel² fordeler overskotet frå Norsk Tipping med 64% til idrettsføremål, 18% til kulturføremål og 18% til samfunnsnyttige eller humanitære organisasjonar, som ikkje er knytt til Norges idrettsforbund og olympiske og paralympiske forbund. Midlane vert fordelte av Kongen i Statsråd. Fylkeskommunane har gjennom kongeleg resolusjon av 3. april 1987 fullmakt til å fordele dei spelemidlane som kvart år vert stilte til disposisjon for bygging av anlegg for idrett og fysisk aktivitet. Meir detaljerte føresegner er gitt i "Føresegner om tilskot til anlegg for idrett og fysisk aktivitet"³ utgitt av Kulturdepartementet kvart år.

Idrettsmeldinga, Den norske idrettsmodellen⁴, held fram at staten sin visjon for idrettspolitikken er idrett og fysisk aktivitet for alle. Målet er å legge til rette for at alle som ønskjer det, skal ha moglegheit til å delta i idrett eller drive eigenorganisert fysisk aktivitet, inkludert friluftsliv. Friluftslova⁵ skisserer kommunen, fylkeskommunen og Fylkesmannen sine arbeidsoppgåver med å fremje allmenne friluftsiresser. Meld. St. 18 (2015–2016) Friluftsliv — Natur som kilde til helse og livskvalitet, prioriterer friluftsliv i nærmiljøet og å auke kvardagsaktiviteten slik at alle kan delta. Barn og unge er prioriterte målgrupper. Regjeringa vedtok i 2018 ein Handlingsplan for friluftsliv⁶ som konkretiserer, utfyller og gir nye tiltak og føringar i høve til stortingsmeldinga.

¹ Kulturdepartementet, Kommunal planlegging for idrett og fysisk aktivitet, 2014

² Pengespellova. Lov om pengespill mv. av 28. august 1992 nr. 103 (siste endra 18.5.16)

³ Kulturdepartementet, «Føresegner om tilskot til anlegg for idrett og fysisk aktivitet» (V-0732)

⁴ Meld.St. nr. 26 (2011–2012) Den norske idrettsmodellen. Oslo: Kulturdepartementet, 2012

⁵ Friluftslova, Lov om friluftslivet av 28. juni 1957 nr. 16

⁶ Handlingsplan for friluftsliv, Klima- og miljødepartementet, 2018

Folkehelsearbeidet skal i følge Folkehelselova⁷ fremje helse, trivsel og gode sosiale og miljømessige forhold og bidra til å førebygge psykisk og somatisk sjukdom, skade eller lidning. Lova skal sikre at kommunar, fylkeskommunar og statlege etatar set i verk tiltak og samordnar folkehelsearbeidet. I Meld. St. 19 (2014-2015), Folkehelsemeldingen — Mestring og muligheter presenterer regjeringa strategiar for å styrke folkehelsearbeidet og legge til rette for sunne helseval. Regjeringa ønskjer å legge til grunn ein folkehelsepolitikk som skapar moglegheiter for alle. Det skal leggast fram ny folkehelsemelding og handlingsplan for fysisk aktivitet våren 2019. Det skal skapast gode rammer for fleire leveår med god helse og auka livskvalitet i befolkninga.^[2]

Vestland fylkeskommune skal også vere med på å oppfylle FN sine berekraftsmål⁸. Dette gir viktige perspektiv og utfordringar i høve det å skape ei berekraftig anleggsutvikling både økonomisk, sosialt og miljømessig.

1.3. Regionreforma

Anleggspolitikken får ny aktualitet som følge av dei pågåande offentlege reformene. Regionreforma skal styrke det regionale folkevalde nivået, slik at fylkeskommunane kan utøve ei tydelegare rolle som samfunnsutviklar. Større fylkeskommunar, desentralisering av statlege oppgåver og styrking av regional planlegging er dei sentrale elementa i reforma.⁹ Fylkeskommunen skal m.a. gje strategisk retning i anleggsutviklinga, basert på fagleg kompetanse, regional og lokal kjennskap. I tillegg skal den samordne og koordinere offentleg innsats og verkemiddelbruk og mobilisere aktørar med ulike ressursar. Gjennom politisk forankring, koordinering og samhandling skal ein sikre balanse mellom Bergen som storby, regionsenterkommunane, andre kommunar som er vertskap for høgskulemiljø - Sogndal, Førde og Stord, og dei andre store, mellomstore og små kommunane i Vestland fylke.

Meld. St. 6 (2018–2019) - *Oppgaver til nye regioner*¹⁰, varslar ei ev. gjennomgang spelemiddelordninga og at ev. større endringar i tilskotsordninga vil komme i *kommuneproposisjonen*

⁷ Folkehelselova. Lov om folkehelsearbeid av 24. juni, 2011 nr. 29.

^[2] Statsbudsjettet-2019, HELSE- OG OMSORGSDEPARTEMENTET (HOD), Prop. 1 S, (2018–2019)

⁸ FNs bærekraftsmål er verdens felles arbeidsplan for å utrydde fattigdom, bekjempe ulikhet og stoppe klimaendringene innen 2030. <https://www.fn.no/Om-FN/FNs-baerekraftsmaal>

⁹ Prop. 84 S (2016-17), Ny inndeling av regionalt folkevald nivå, Kommunal- og moderniseringsdepartementet

¹⁰ Meld. St. 6 (2018–2019), Oppgaver til nye regioner, Kommunal- og moderniseringsdepartementet

for 2020 eller i forbindelse med de ordinære budsjettproposisjonene. I Granavoldplattformen – politisk plattform 17. januar 2019 - heiter det i kapittel 10 om Kultur, under frivilligheit og idrett, at Regjeringa vil; *Leggje fram ei eiga stortingsmelding om idrettspolitikken*. Såleis kan det komme endringar som vil kunne få konsekvensar for innretninga av anleggspolitikken i Vestland fylkeskommune.

I 2018 vart det fordelt i underkant av 200 mill. i spelemidlar til tiltak i Sogn og Fjordane og Hordaland. Kartlegging syner at dei to fylkeskommunane har noko ulik tilnærming til anleggspolitikken og kriteria for tildeling av spelemidlar. Det er difor eit mål å utvikle ein ny, felles anleggspolitikk og kriteria for tildeling av spelemidlar gjeldande i heile Vestland fylke. Dette vil vere førande for utvikling av kommunal anleggspolitikk og skape føreseielege vilkår for kommunane og frivillig sektor i god tid før kommunane gjer sine prioriteringar hausten 2019. Politikken legg vidare grunnlaget for høyringsinnspel til kommunane i deira planprosessar, t.d. når det gjeld plassering av anlegg og friluftsområde, type anlegg, samlokalisering/sambruk og omsyn til ulike brukargrupper/inkludering. Planane skal gje rom for framtidretta og behovsprøvde prioriteringar, og vere i tråd med faglege tilrådingar.

2. Situasjonen i Vestland fylke

2.1. Generelle utviklingstrekk

Fysisk aktivitet, idrett og friluftsliv har ein eigenverdi som er knytt til oppleving av glede, meistring, fellesskap og ein nytteverdi med positiv verknad på folk si fysiske, sosiale og mentale helse. Grunnlaget for god helse vert lagt tidleg i livet. Haldningar og aktivitetsmønster vert innarbeidd i barne- og ungdomsåra. Det er ein klar samanheng mellom fysisk aktivitet som ung og helse som vaksen. Ulikskap i inntekt aukar¹¹, og det er ein aukande del born i låginnteksthushald. Dette fører til ei rekkje negative konsekvensar som vi kan sjå i UNGdata-undersøkingar¹², levekårsundersøkingar¹³ og folkehelseprofilane til kommunane. Døme på utfordringar er færre vener, fleire psykiske problem, mistrivast på skulen, ikkje et frukost, ikkje aktiv i organisert aktivitet og utrygge i eige nabolag. Folk med høg utdanning og høg inntekt er meir aktive enn dei med lite utdanning og låg løn. Tre fjerdedelar av befolkninga oppgjer at dei trenar eller driv fysisk aktivitet ein eller fleire gonger i løpet av ei veke. Ein av tre er fysisk aktiv minst 30 min per dag¹⁴. Den største utfordringa, og som gjev størst helsegevinst, er å få dei inaktive aktive. Hovudfokus er på befolkningsretta tiltak som når mange. Det er avgjerande at dei aktive og sunne vala er enkle å velje, og såleis redusere helseskilnaden mellom sosiale lag, etniske grupper og kjønn. Tilgjengeleg tal og statistikk viser at situasjonen i Sogn og Fjordane og Hordaland er nokså lik resten av landet.

Aktuelle utfordringar:

Det er ei stor samfunnsutfordring knytt til auka inaktivitet og overvekt i delar av befolkninga. Samfunnet er organisert slik at kvardagsaktiviteten er kraftig redusert dei siste 20 åra, til dømes gjennom stillestittande jobbar, bruk av bil, og medie- og kommunikasjonsbruk. Helsedirektoratet rår til at barn og unge er fysisk aktive i minst 60 minuttar kvar dag i gjennomsnitt. Tre av ti vaksne oppfyller Helsedirektoratet si tilråding om å vere aktive minimum 150 minutt per veke med moderat intensitet eller 75 minutt med høg intensitet. Å sikre god tilgang på ulike typar anlegg kan vere med

¹¹ Statistisk Sentralbyrå, «Utvikling i inntektsulikhet». 2018

¹² Ungdata-undersøkingar er ei nasjonal undersøking som sidan 2010 er gjennomført blant ungdom i 412 kommunar i Noreg. www.ungdata.no

¹³ Statistisk Sentralbyrå, Levekårsundersøkingar med fokus på m.a. økonomi, buforhold, arbeidsliv, helsetilstand

¹⁴ Folkehelseinstituttet. «Folkehelseundersøkelsen i Hordaland». Hordaland fylkeskommune, 2018.

på å jamne ut ulikskap og utanforskap. For å lukkast med å auke kvardags- og fritidsaktivitetar er det naudsynt med samarbeid mellom kommunar, fylkeskommunar, stat, helseføretak, høgskular, universitet, private og frivillige aktørar. Idrett og friluftsliv er arenaer der det kan vere plass til alle, med eit stort mangfald av former for aktivitetar. Idretts- og friluftsansisasjonane representerer eit lågterskeltilbod, og gir samstundes høve til utvikling og spesialisering. Dei er òg viktige arenaer for utvikling av inkluderande fellesskap og møtearenaer på tvers av generasjonar og sosiale og kulturelle skiljelinjer.

2.2. Idrett

Idrettsindeksen for Vestland 2017¹⁵ syner at 32% av innbyggjarane over 6 år er aktive i idrett, det same som landsgjennomsnittet. Sogn og Fjordane har 41% og Hordaland har 30%. Aktivitetsandelen blant barn (6- 12 år) er 116 prosent (nokre barn er registrerte fleire gonger). Det viser høg aktivitetsgrad blant dei barna det gjeld. Aktivitetsnivået blant barn i Sogn og Fjordane ligg på 152% og Hordaland har 108%. For ungdom (13-19 år) er aktivitetsandelen 70%. Snittet for heile landet er 59%. Aktivitetsandelen er redusert med 4% i perioden 2008-2017. Dette skuldast primært nedgang i Sogn og Fjordane. Når det gjeld barn, har aktivitetsandelen auka med 9%, medan landet for øvrig har hatt ein vekst på 11%.

Ungdom har hatt nedgang i aktiviteten både for landet samla og i Vestland. Nedgangen i Vestland er på 6% mot landsgjennomsnittet på 3,5%. Vestland har særleg høg aktivitet innan vektløfting, styrkeløft og luftsport. Fylket ligg og over landsgjennomsnittet i deltaking i fotball, gymnastikk og turn, symjing, handball, anna ballsport, friidrett og kampsport, medan i ski, skøyter, motorsport, golf og tennis ligg fylket under landsgjennomsnittet.

Aktuelle utfordringar:

Det bør vurderast verkemiddel for å differensiere idrettstilbodet meir, med mål om å engasjere fleire. Ein ser eit stort fråfall blant ungdom også frå dei andre frivillige organisasjonane. Fleire og yngre ungdom nyttar tilbod i kommersielle treningsentre¹⁶. Vi veit at særleg ungdom er utsett for eit sterkt kroppspress. Såleis er det særleg viktig å utvikle rimelege og uforpliktande aktivitetstilbod for ungdom. Tilrettelegging for eigenorganisert aktivitet kan mellom anna gjerast gjennom utbygging av treningslokale og nærmiljøanlegg, utlån av utstyr, tilbod om attraktiv treningstid og gode område for leik i tettstader og byrom.

2.3. Friluftsliv

Friluftsliv er det området på kulturfeltet som har klart størst interesse blant innbyggjarane (i Hordaland). Idrett ligg som nummer tre. Innbyggjarane oppgjer at idrettshall, treningsstudio og symjehall er blant dei seks viktigaste møteplassane og kulturtilboda i sentrum. 67 prosent meiner at tilgang til natur og friluftsområde er det viktigaste for å trivast i sitt nærmiljø. Over 90 prosent av innbyggjarane meiner dei har god tilgang til dette¹⁷. Ni av ti nordmenn går på tur eller driv med andre former for friluftsliv ein eller fleire gonger i året. Det er ein liten nedgang i deltaking i

¹⁵ Telemarksforskning, Norsk Idrettsindeks – resultater for Vestland i 2017 (Sogn og Fjordane og Hordaland), TF-notat nr. 38/2018

¹⁶ Kulturdepartementet. Den norske idrettsmodellen. Meld.St. nr. 26 (2011–2012). Oslo: KUD, 2012.

¹⁷ Folkehelseundersøkinga i Hordaland, 2018

ungdomsgruppa. Omtrent to tredjedelar, inkludert dei lite aktive, oppgjer turar i natur og nærmiljø som det dei kunne tenke seg å gjere meir av dersom dei skulle bli meir aktive¹⁸.

Aktuelle utfordringar:

Naturen er ein viktig arena for fysisk aktivitet. Grunnlaget for gode friluftsvanar vert skapt i ung alder. I barnehage og skule vil friluftsliv kunne fremje god trivsel og godt læringsmiljø i undervisninga. Nærturar i kvardagen stimulerer til utøving av friluftsliv i skogen, i fjellområde og ved kysten. Tilrettelegging for friluftsliv i form av turveggar, friluftsområde, merking og gradering av turløyper, overnatting, kart og informasjon er avgjerande for å senke terskelen for deltaking. Barn i skulealder har ein gjennomsnittleg aksjonsradius på kring 200–300 meter og er avhengige av at tilbod finst i nærmiljøet. Areal for fysisk aktivitet for ungdom kan liggje lengre frå bustad, men føreset at anlegga gjev varierte og attraktive utfordringar. Målingar frå SSB viser at i 25 av 58 kommunar i nye Vestland fylke har mellom 75-100 prosent av befolkninga trygg tilgang til naturterreng. Målinga deler inn i rekreasjonsareal, som er små grøntområde, og nærturterreng, som er større grøntområde knytt til tettstadar. Det er mellom 35 og 50 prosent som ikkje har trygg tilgang til desse to typar område¹⁹, og det bør vere eit mål å redusere den prosentdelen. Regionalt samarbeid om friluftsliv er viktig for å ivareta heilskapen i felles friluftsverdiar. Sikring og tilrettelegging av friluftsområde i byar og tettstader vil såleis verte prioritert for å nå dei delane av befolkninga som er lite fysisk aktive og i liten grad deltek i friluftsliv. Alle sikra friluftsområde og startpunkt for turveggar bør oppgraderast med nødvendig tilrettelegging, t.d. parkering og universell utforming, for å auke bruken og redusere slitasten på områda og bevare natur- og kulturminneverdiar.

Allemannsretten og friluftsløva²⁰ er grunnleggande føresetnader for friluftslivet. Det viktig å unngå planar eller dispensasjonar som kan øydelegge viktige innfallsportar til friluftslivsareal og ferdsel i strandsona. Allemannsretten er ein rett for alle til å ferdast fritt i naturen på land og til sjøs. Vestland fylke har unike vilkår for flotte naturopplevingar og landskapsverdiar med fjell, brear, fjordar, skjergard, sjø og vassdrag. Det er ei stor utfordring å ta vare på desse kvalitetane, og å sikre område som skal vere allment tilgjengelege. All tilrettelegging for friluftslivsaktivitet, skal vere naturvenleg og ta omsyn til miljø og biologisk mangfald. Byfjella i Bergen bør sikrast som natur- og friluftsområde, for å gje varierte naturopplevingar og for å hindre aktivitetar som kan øydelegge for eit aktivt og nært friluftsliv.

2.4. Anleggsutvikling

Det er dei lokale aktivitetsbehova som i utgangspunktet avgjer kva for anlegg som skal byggast. Kommunar, i samhandling med idrettsråd, friluftsråd og turlag, må prioritere anlegg for fysisk aktivitet, idrett og friluftsliv ut i frå visjonen om ein «fysisk aktiv kvar dag». Prioriteringane skal forankrast i kommunale planar, som gjev eit reelt oversyn over anleggsbehova.

I Vestland fylke er det over 7104 aktivitetsanlegg²¹, frå små nærmiljøanlegg til store spesialanlegg – fordelt med 4540 i Hordaland og 2584 i Sogn og Fjordane. Vestland ligg litt over landsgjennomsnitt når det gjeld anleggdekning per innbyggjarar, medan anleggdekning per medlem i Idrettsforbundet ligg Vestland i forhold til landsgjennomsnitt. Sogn og Fjordane har ein høgare anleggsdekning per innbyggjar enn Hordaland. Innan ulike anleggstypar vil dette forholdet variere. Nye Vestland fylke er blant dei fylka som har lengst ventetid på tildeling til ordinære idrettsanlegg, med i underkant av 3 år

¹⁸ Rekreasjonsareal og nærturterreng, 2011. SSB.

¹⁹ Folkehelseinstituttet. «Folkehelseundersøkelsen i Hordaland». Hordaland fylkeskommune, 2018.

²⁰ Friluftsløva. Lov om friluftslivet av 28. juni 1957 nr. 16.

²¹ Anleggsregisteret til kulturdepartementet

ventetid. Ventetida er samla for både ordinære og nærmiljøspøknadar. Spøknadsmengda om tilskot viser at det er store lokale behov og investeringsvilje til å utvikle fleire anlegg for fysisk aktivitet, idrett og friluftsliv.

Aktuelle utfordringar:

Anleggsutvikling er det viktigaste verkemiddelet for å nå visjonen «fysisk aktiv kvar dag» for folk i Vestland. Prioriterte målgrupper i gjeldande planar er barn (6–12 år) og ungdom (13–19 år). For barn er det viktig med anlegg i lokalmiljøet som stimulerer og tilfredsstiller deira behov for fysisk aktivitet i organiserte og eigenorganiserte former. Ungdom treng i større grad anlegg som gjev utfordringar og variasjon, og som legg til rette for nyare og meir eigenorganiserte aktivitetar. Ein bør ha særleg fokus på tilrettelegging av anlegg for å auke jenter si deltaking. Ungdom må få høve til å medverke i utforminga av anlegg. Personar med nedsett funksjonsevne og inaktive skal kunne delta i idrett og fysisk aktivitet ut frå sine ønske og føresetnader. Bruken av offentlege idrettsanlegg bør vere gratis for barn og ungdom. Anlegga bør fungere som gode sosiale møteplassar i lokalsamfunna. Anlegg med stort brukspotensial og som stimulerer til eit mangfald i aktivitetstilbod skal prioriterast. T.d. open hall gjev eit tilbod om eigenorganisert aktivitet på tvers av alder, kjønn, idrett og sosial bakgrunn. Ei god anleggsutvikling tek omsyn til demografi, aktivitetsprofil i befolkninga og anleggsstatus. Gjennom ei heilskapleg anleggsutvikling kan ein innby til aktivitetar med låg terskel, allsidig friluftsliv, nye idrettar og tradisjonell konkurranseidrett og toppidrett. Vestland fylke ønskjer å vere eit føregangsfylke innan universell utforming ved å skape eit samfunn der alle vert inkludert i alle livsfasar. Universell utforming av anlegg og område for fysisk aktivitet skal sikrast gjennom brukarmedverknad²².

Nyskapande aktivitetsarenaer:

Vestland fylkeskommune ønskjer at det vert lagt til rette for fleire nyskapande og innovative aktivitetsanlegg. Målet er å få fram anlegg for eigenorganisert fysisk aktivitet med høg funksjonell kvalitet og ei utforming som kan inspirere den framtidige utviklinga av aktivitetsanlegg. Dette kan for eksempel vere fleire frittstående anleggstypar samla innafør eitt område, med fokus på å legge til rette for sosiale møteplassar på desse arenaene. Vestland fylkeskommune vil vurdere tiltak som kan støtte opp om dette arbeidet.

Skuleområder:

For å legge til rette for at alle barn og ungdom kan vere aktive 60 minutt kvar dag, er skulen den arenaen der ein når alle. Varierte og utfordrande uteområde og turløyper ved barnehagar og skular gjev gode vilkår for ein fysisk aktiv kvar dag. God symjeopplæring er avgjerande for at alle kan ta del i eit trygt friluftsliv i og ved vatn. Det å implementere fysisk aktivitet som ein del av skulekvardagen, legg eit godt grunnlag for livslang glede av fysisk aktivitet og førebygging av livsstilssjukdomar. Barn og ungdom kan finne nye vegar til inkludering gjennom aktivitet, noko som kan medverke til betre skulemiljø og mindre mobbing. Samlokalisering av ulike anlegg for organisert og eigenorganisert aktivitet knytt til skular vil vere prioritert i perioden. Gjennom prosjektet «teikn ditt skuleområde» er det i Sogn og Fjordane i fleire år jobba målretta for å utvikle uteområda rundt skulane. Dette er ein modell for samarbeid med brei medverknad der målet er å mobilisere lokalt gjennom kreative prosessar. Arbeidet har ført til auke i spøknader på nærmiljøanlegg. Hordaland har starta tilsvarande prosjekt i 2018, og det er ønskje om å vidareføre modellen i Vestland fylke. I Hordaland har det over mange år vore arbeidd godt med å utvikle aktivitetsområder på skulane. Når det vert bygd og rehabilitert vidaregåande skular, er det viktig å legge til rette for ein aktiv skulekvardag, både med

²² Hordaland fylkeskommune. Deltaking for alle – universell utforming. Fylkesdelplan 2006–2009. Bergen: Hordaland fylkeskommune, 2006.

idrettshallar og attraktive uteområde. For at flest mogleg barn og ungdom skal kunne vere aktive, bør det vere gratis bruk av fylkeskommunale idrettsanlegg og gymsalar på kveldstid og i helger.

Miljø:

Klimaprofilar som vart utarbeidd for dei to fylka i 2017²³ viser kvar det er flest hendingar knytt til flaum, skred og naturskadar, og at det er venta ei auke i alle denne type hendingar.

Klimakostanalysen²⁴ viser at klimafotavtrykket til kultur- og idrettsfeltet ligg lågt samanlikna med andre fylkeskommunale tenesteområder. Miljøomsyn må likevel ha stor vekt ved etablering og rehabilitering av anlegg. Særleg aktuelt er utfordringa med gummigranulat i samband med planlegging av nye kunstgrasbaner. Anleggseigar må vere merksam på ROS analyse (m.a. flaum og ras) og kommunale planar når dei planlegg plassering av nye anlegg.

Køyring til aktivitetar er utfordrande, både med tanke på inaktivitet og miljø. Felles transport kan vere ei løysing i mange tilfelle. Det er viktig å legge til rette for trygge gang- og sykkelveggar til og frå heim, skule, idrett- og friluftslivsanlegg.

2.5. Nærmiljøanlegg

Nærmiljøanlegg er utandørs anlegg for eigenorganisert fysisk aktivitet, lokalisert i tilknytning til bu- og/eller aktivitetsområder. Nærmiljøanlegget skal vere fritt, allment tilgjengeleg for eigenorganisert, fysisk aktivitet, først og fremst for barn og ungdom (6- 19 år), men også for lokalbefolkninga elles. Nærmiljøanlegg kan unntaksvis nyttast til organisert idrettsleg aktivitet, men eigenorganisert fysisk aktivitet skal ha førsteprioritet.²⁵

Nærmiljøanlegg

Nærmiljøanlegg er viktige i høve til å utvikle gode sosiale møteplassar. På basis av behovsanalyse bør det vurderast å utvikle nærmiljøanlegg som legg til rette for fleirbruk, t.d. skatepark, turløype, hinderløype og utandørs treningsapparat. Ballbingen er utvikla som ein arena der barn og ungdom skal kunne drive med allsidig eigenorganisert aktivitet. Erfaring viser at fotball er den dominerande aktiviteten, og det er flest gutar som er brukarar. I 2018 var det 397 ballbingar i Vestland. God drift og vedlikehald er avgjerande for at ballbingen skal tole stor og variert bruk.

Aktuelle utfordringar:

Nærmiljøanlegg er lokale møteplassar for fysisk aktivitet. Ved etablering og rehabilitering av slike anlegg, bør anleggseigarane vere merksam på både plassering av anlegget, val av materiale og omsyn til støy for omgjevnadane. Plan og bygningslova skal vere rettleiande i så måte.

Det er eit nasjonalt mål at alle som bur i by eller tettbygd strøk bør ha maksimum 500 meter til ei turløype. For å auke bruken av eksisterande løyper bør desse lyssetjast. I Vestland fylke er det få kombinasjonsanlegg som ein m.a. kan bruke til trygg aktivitet på rulleski og sykkel. Trygge, attraktive og samanhengande gang- og sykkelveggar frå bustad til skule og arbeid aukar kvardagsaktiviteten.

²³ Norsk klimaservicesenter

²⁴ Asplan Viak, 2017

²⁵ «Føresegner om tilskot til anlegg for idrett og fysisk aktivitet» (V-0732, pkt. 2.1 og 3.1) KUD, 2018

2.6. Ordinære anlegg

Ordinære anlegg er anlegg for organisert idrett og fysisk aktivitet og eigenorganisert fysisk aktivitet.

I omtalen av enkelte utvalde anleggstypar har vi sett på om anlegga har kapasitet til å arrangere nasjonale meisterskap, sett på aktuelle utfordringar som om at anlegga er kostnadskrevjande, kan vere ei miljømessig belastning eller er arealkrevjande.

Idrettshallar:

Idrettshallar gjev varierte tilbod, både når det gjeld alder, kjønn og type aktivitet. Hallidrettar som handball, turn, andre ballidrettar og kampsport opptek mykje av brukstida. Tre kommunar i Vestland har ikkje idrettshall; Samnanger, Masfjorden og Gulen. I byar og mange tettstader er kapasiteten i hallane sterkt pressa i vekedagane. Toppidrettsutøvarar kan ha behov for tilgang på anlegg når dei er stengde for allmenn bruk, t.d. tidleg om morgonen og på fridagar. I større kommunar kan det vere føremålstenleg at det vert bygd idrettshallar med aktivitetsflate på 25m x 45m, då denne storleiken gjev størst høve for variert aktivitet. I mindre kommunar, som primært byggjer for lovpålagt kroppsøving og som ikkje har særiddrettar som krev stor hallkapasitet kan det vere meir føremålstenleg og økonomisk å bygge mindre idrettshallar. For å sikre ei god ressursutnytting, bør nye idrettshallar plasserast sentralt og vere knytt til skular. Basishall er ein arena der fleire idrettar kan drive grunntrening, og bør byggast i tilknytning til idrettshallar og/eller i tilknytning til skular. Kampidrettar har trong for særleg tilrettelagte lokale. Det er behov for ein byarena for innandørsidrettar. Bergen kommune vil i planperioden arbeide for å lokalisere tomt til føremålet, gjennomføre nødvendige reguleringsmessige tiltak og vurdere erverv av areal.

Symjebasseng:

Det er store kostnader knytt til bygging, drift og vedlikehald av symjebasseng. I 2018 var det 151 bad- og symjeanlegg i Vestland. Behov for bad- og symjeanlegg må særskilt vurderast ut frå det lovpålagde kravet om å gje alle elevar i grunnskulen elementær symjeopplæring/livbergingskunnskap. Fleire kommunar har ikkje basseng for å kunne gjennomføre symjekonkurransar (25 m basseng), men kan ha opptil fleire opplæringsbasseng for lovpålagt symjeopplæring/livbergingskunnskap. Erfaring tilseier at det ved rehabilitering av basseng må det vurderast i eit kost/nytte perspektiv om det er meir økonomisk forsvarleg å heller bygge nytt. Eksisterande anlegg skal haldast opne minimum 9 månadar i året. Hyllestad kommune har ikkje symjehall. AdO-arena i Bergen kommune er nasjonalt hovudanlegg for symjing og stup, og er vertskap for årlege internasjonale arrangement.

Is- og skøyteanlegg:

Det er 9 is- og skøyteanlegg i Vestland. Det er to ishallar - Bergenshallen og Iskanten (med curlinghall) og ein under bygging (Arena Nord). Utandørs isbaner finst i Bergen, på Stord og i Lærdal. Det er ønskeleg å vidareutvikle Slåtthaug Idrettspark i Bergen, Vikahaugane på Stord, og Lærdal skøytebane slik at dei vert meir attraktive og tilrettelagte anlegg for ulike skøyteidrettar.

Fotballanlegg:

I Vestland er det 443 fotballanlegg fordelt på naturgras, kunstgras, grus og innadørs fotballhallar. I kommunane Aurland, Ulvik og Eidfjord er det ikkje kunstgrasanlegg. Kunstgrasbaner er mange stader heilårsanlegg som er mykje i bruk og krev god drift og vedlikehald. I planperioden vil det verte eit stort behov for rehabilitering av kunstgrasbaner. Det er per i dag ingen forskrifter som regulerer bruk av granulat eller anna ifyll i kunstgrasbaner eller dekke til nærmiljøanlegg. Klima- og miljødepartementet v/Miljødirektoratet arbeider med dette og det kan komme ei forskrift. Nye

kunstgrasbaner må ha gode system for oppsamling av granulat. Det er fleire pilotanlegg som testar ut ulike typar fyllmateriale og tiltak for å minske spreing av granulat i ulike kommunar i Vestland. Det vert også utarbeid eit betre kunnskapsgrunnlag i samarbeid med ulike FoU miljø.

Ei annan utfordring er at naturgrasbaner i tillegg til å vere fotballanlegg ofte også er anlegg for kastøvingar som spyd, diskos og slegge i friidrett. Ved omlegging av naturgras til kunstgras pliktar anleggseigar å søkje godkjenning av bruksendring hjå Kulturdepartementet.

Golf:

I 2018 er det 24 golfanlegg i Vestland, tre av desse er 18-hols golfbaner: i Meland, på Sveio og i Bergen. Golfanlegg er arealkrevjande. Eigna areal for golf er ofte attraktivt for landbruk og friluftsliv. I tillegg kan aktuelle areal innehalde verneverdige element som mellom anna kulturminne og biologisk mangfald.

Motorsport:

I Vestland er det 17 anlegg for motorsport. Eikås motorsenter er det største motorsportsenteret der store meisterskap som NM kan arrangerast. På Bømlo og Stord er det regionale anlegg som kan vere vertskap for nasjonale stemne. Anlegga i Førde og Florø er under utvikling og kan med siste oppgraderingar gjennomføre NM i ulike motorsport-greiner.

Utvikling av lokale/interkommunale motorsportsanlegg vil vere positivt for å kunne gje eit breiast mogleg aktivitetstilbod til ungdom. Motorsportsanlegg er ei miljømessig belastning knytt til støy og forureining. Det er arealkrevjande og kostnadskevjangande for anleggseigarar å etablere.

Friidrett:

Det er 155 friidrettsanlegg i Vestland. Av desse er 48 med kunststoffdekke, anten små delanlegg eller fullverdige 400-meters baner. På Fana stadion i Bergen skal det arrangerast NM i friidrett i 2020 og EM for under 23 år i 2021, og anlegget vert i den samanheng vidareutvikla. På Byrkjelo stadion i Gloppen kommune og på Ravnanger idrettspark i Askøy kommune har det vore arrangert NM ved fleire høve. «Friplassen» er eit konsept som kan nyttast til allsidig aktivitet som t.d. friidrett, turn, innbandy og klatring, og høver godt som eit delanlegg knytt til anleggsparkar. «FriFot» er eit kombinasjonsanlegg for fotball og friidrett, med 7ar bane og 200 meter rundløpsbane, lengdegrop og anlegg for kulekast. Dette har Norges Fotballforbund og Norges Friidrettsforbund utvikla saman. Naturgrasbaner er i tillegg til å vere fotballanlegg ofte også er anlegg for kastøvingar som spyd, diskos og slegge i friidrett. Ved omlegging av naturgras til kunstgras pliktar anleggseigar å søkje godkjenning av bruksendring hos Kulturdepartementet.

Ski:

Vestland har gode anlegg både for langrenn, alpint, hopp og fristiløvingar. Totalt er det 180 ski- og alpinanlegg. Voss kommune har vore vertskap for fleire nasjonale og internasjonale meisterskap dei seinare åra, og har utvikla Vestland sine største anlegg innanfor skisport i Myrkdalen, i Bavallen og på Skutle-/ Herresåsen. Anlegga i Vik, Stryn og Jølster har vore vertskap for NM i både nordiske greiner, NM i skiskyting, NM i rulleski og jr. NM alpint.

Langeland ski og fritidssenter i Gaular kommune og Kvamskogen i Kvam herad, er populære utfartsområde for langrenn, og turlangrenn med brukarar frå fleire kommunar.

Med eit klima som er i endring bør ein ved nyetablering og rehabilitering av skianlegg vere merksam på korleis ein kan vente at snøtilhøva vert i framtida. Skianlegg med snøproduksjon er ei ønskt utvikling i tillegg til rehabilitering av anlegg framom kostnadsrevjande ny-etableringar for alpingsport.

Skyting:

Det er 364 innandørs og utandørs skyttaranlegg i Vestland. Desse anlegga gir eit godt tilbod til innbyggjarane i fylket på tvers av aldrar og kjønn. Utandørs skyttaranlegg krev store areal og kan vere krevjande i høve til støy og miljø både ved etablering og rehabilitering. Førde skyttarstadion og Skytebana på Skjerve på Voss er vertskap for Landskyttarstemnet vekselvis kvart 5 år, og må ha høve til å vidareutvikle anlegga slik at dei kan vere vertskap for store nasjonale og internasjonale arrangement. Voss skyttarlag skal vere vertskap i 2022.

Toppidrettsanlegg:

Toppidretten har sterke særiddrettslege krav til anleggsbygging og -utvikling. For at unge, lovande utøvarar og toppidrettsutøvarar skal kunne utvikle seg vidare i fylket, og at Vestland skal kunne vere vertskap for større nasjonale og internasjonale seniormeisterskap, må det byggast store og kostnadsrevjande anlegg med regional og nasjonal verdi.

Interkommunale anlegg:

Ved etablering av større, kostnadsrevjande anlegg kan fleire kommunar gå saman om å byggje og drifte interkommunale anlegg. Dette vil gje ei auke i spelemiddeltilskot på 30 %.

Følgjande anlegg i Vestland fylke har denne statusen;

- Langeland ski- og fritidssenter i Gaular kommune (rulleskianlegg)
- Fotballhall i Flora kommune
- Fotballhall i Jølster kommune
- Konkurranserbasseng i Førde kommune
- Treningsbasseng i Vågsøy kommune
- Basishall for turn i Vågsøy kommune
- Hardangerbadet i Kvam kommune

2.7. Finansieringsmodell

Dei fleste anlegg for fysisk aktivitet, idrett og/eller friluftsliv, er delfinansiert frå spelemiddelordninga. Restfinansieringa av slike anlegg vert enten finansiert ved hjelp av dugnad, bruk av eigenkapital eller t.d. pengegåver frå private, stiftingar eller kommunale og/eller fylkeskommunale tilskot.

Aktuelle utfordringar:

Det kan vere utfordringar knytt til restfinansiering av anleggsutbygginga. Her kan ulike modellar utviklast. Ein del utbyggerar skaffar seg gode sponsorar/støttespelarar som kan bidra til å realisere utbyggingane. Andre slit for å finne støttespelarar som kan bidra økonomisk. Eit døme frå Sogn og Fjordane er samarbeidet mellom fylkeskommunen og Sparebankstiftinga Sogn og Fjordane, der fylkeskommunen utfører ei samla kartlegging og behovsvurdering for utvalte anleggstypar, som t.d. rehabilitering av ballbingar, klatreparkar, dagsturhytter og filter i kummar for å avgrense spreining av gummigranulat. Sparebankstiftinga set så av midlar til å støtte opp om etablering, rehabilitering, e.l. og legg til rette for enkel søknadsprosedyre for anleggsutbyggerane. Tilbakemeldingar frå både stiftinga, idrettslag og kommunar om denne systematiske måten å arbeide med anleggsutvikling og finansiering er svært gode. Det vert mindre byråkrati, rammevilkåra til både kommunar og frivillig sektor vert betra og det vert tidseffektivt for alle partar.

2.8. Planarbeid og kompetanse

Planarbeid på ulike nivå er avgjerande for å sikre areal, infrastruktur og anlegg som gjer det lettare å vere i fysisk aktivitet.²⁶ Kunnskap og kompetanse er viktig for å kunne planlegge, bygge og drifte anlegg tilpassa trendar og behova til innbyggerane. I ordinære planprosessar, gjennom konferansar, samlingar og synfaringar vert det delt erfaringar og skapt nettverk, som gjev eit godt grunnlag for vidare samhandling mellom offentleg, frivillig og privat sektor, for å legge til rette for ein aktiv kvardag i Vestland.

Aktuelle utfordringar:

Hovudfokus er å skape gode aktivitetsvanar for barn og ungdom. Den einskilde har ulike ønskje og føresetnader for å vere aktiv. Tilhøvet mellom organisert aktivitet, eigenorganisert fysisk aktivitet og kommersielle interesser er endra. Desse endringane må takast omsyn til i planlegging og utvikling av aktivitetstilbod og anlegg for fysisk aktivitet, idrett og friluftsliv. Det å utvikle og ta i bruk ny kunnskap er avgjerande for å kunne møte morgondagens utfordringar. Gjennom samhandling mellom høgskule, universitet, helseføretak, kommunar, fylkeskommunen, staten og dei frivillige organisasjonane kan ein skape ny kompetanse gjennom relevant FoU arbeid, studietilbod/kurs og praksis. Campus Sogndal og Idrettscampus Bergen er særskilt aktuelle som faglege ressursar.

Det bør leggjast stor vekt på behovsvurderingar knytt til anleggsutvikling²⁷. Det er ofte lite kunnskap om kven som brukar dei ulike anlegga, og det er ønskjeleg å utvikle kunnskapsgrunnlaget kring dette, t.d. etter modell frå Idrættens analyseinstitutt i Danmark. Idretts- og friluftslivsorganisasjonane bør vere ein formell høyrings- og samarbeidspart både lokalt og regionalt. Alle kommunar med meir enn tre idrettslag skal ha idrettsråd, som skal målbera idretten sine ønskje og behov lokalt. Planprosessar må også inkludere ungdomsråda, idrettsråda, eldreråda og råda for menneske med nedsett funksjonsevne i kommunane.

For å sikre at prioritering av spelemidlar til kommunane vert gjort på best mogleg grunnlag, er det eit krav frå Kulturdepartementet²⁸ at kommunane må ha gjeldande planar for fysisk aktivitet, idrett og friluftsliv. Drift og vedlikehald av anlegga skal vere ein del av denne planen. Det er ulike modellar for drift og vedlikehald av idretts- og friluftslivsanelegg i kommunane i Vestland fylke. Det er krav om ein realistisk langsiktig driftsplan for at anlegget skal tilfredstille funksjonskrav i minimum 10 år, og for at ein kan søke spelemidlar til rehabilitering av anlegget. Planen for fysisk aktivitet, idrett og friluftsliv skal samordnast med andre kommunale planar for å sikre ei heilskapleg planlegging i kommunen. Hovudutfordringane innan fagfeltet bør vere forankra i kommuneplanen sin samfunnsdel. I tillegg er det spesielt viktig at arealbehova for idrett og friluftsliv vert sikra i kommuneplanen sin arealdel og at dei vedtekne tiltaka vert følgt opp i handlingsdelen og i økonomiplanen.

3. Visjon og mål for anleggsutviklinga i Vestland fylke

Forslaget til anleggs- og tildelingspolitikk for spelemidlar til fysisk aktivitet, idrett og friluftsliv for Vestland fylkeskommune 2020-2024 byggjer på vedteken politikk forankra i Regional plan for kultur

²⁶ Plan og bygningslova. Lov om planlegging og byggesaksbehandling av 27. juni 2008 nr. 71.

²⁷ «Føresegner om tilskot til anlegg for idrett og fysisk aktivitet 2018» (V-0732) KUD, 2018

²⁸ «Føresegner om tilskot til anlegg for idrett og fysisk aktivitet 2018» (V-0732, pkt. 3.3.4) KUD, 2018.

2019-2027 for Sogn og Fjordane²⁹ og Regional kulturplan for Hordaland 2015 – 2025 for Hordaland³⁰, på statlege føringar, ei vurdering av dei aktuelle utfordringane som kjem fram i Statestikk og utviklingstrekk i Vestland, Idrettsindeksen for Vestland 2017 og ei innspelsundersøking frå kommunane januar 2019.

Visjonen for fagområdet fysisk aktivitet, idrett og friluftsliv er «Fysisk Aktiv Kvar Dag». Målet er at alle skal kunne vere aktive etter eigne ønskje og føresetnader på allment tilgjengelege område i naturen og i anlegg i deira nærmiljø. Anleggsutviklinga skal bidra til å skape attraktive lokalsamfunn.

Delmål for anlegg:

1. Eit variert tilbod av anlegg for fysisk aktivitet og friluftsliv skal vere tilgjengelege for folk i deira nærmiljø.
2. Eit variert tilbod av anlegg for idrett bør vere knytt til skular og anleggsparkar.
3. Utvikle anlegg som tilfredsstillir særiddrettslege toppidrettsbehov der det kan arrangerast nasjonale og internasjonale meisterskap.

Fysisk aktivitet er eigenorganiserte trenings- og mosjonsaktivitetar og aktivitetar prega av lek. Idrett er aktivitet i form av trening eller konkurranse i den organiserte idretten. Friluftsliv er opphald og fysisk aktivitet i friluft i fritida med sikte på miljøforandring og naturoppleving. Ulike aktivitetar utøvd i same anlegg/arena kan vere fysisk aktivitet, idrett eller friluftsliv, avhengig av intensitet eller motivasjon for aktiviteten. Døme på slike aktivitetar er å gå/springe, orientering, sykling, symjing, padling og klatring.

3.1. Prinsipp for fylkeskommunen si rolle

Som innovativ samfunnsutviklar kan fylkeskommunane velje å:

- Ta ei tydeleg rolle i kompetanse-/utviklingsarbeid overfor dei som ønskjer å bygge anlegg.
- Ta ei tydeleg rolle i kommunal planlegging for å få god kompetanse, godt kunnskapsgrunnlag, god behovsvurdering og medverknad, samt tverrfagleg involvering frå forskjellig fagfelt og forskjellige brukarar.
- Initiere planprosessar eller aktivt gå inn i utviklingsprosessar for ei anleggsutvikling som står i forhold til folkehelseutfordringar, aktivitetsprofil i befolkninga, demografi og idretten sine behov slik at ein bygger dei «riktige anlegga».

4. Verkemiddel i anleggsutviklinga

4.1 Handlingsprogram for tiltak 2020-2024

I handlingsprogram for tiltak 2020-2024 er det ulike tiltak som skal bidra til å realisere visjon og mål som er sett for anleggsutviklinga for Vestland fylkeskommune.

I tillegg er det andre sektorar i fylkeskommunen som har verkemiddel i høve til utvikling og bygging av anlegg for fysisk aktivitet, idrett og friluftsliv, t.d. opplæring, samferdsel, folkehelse, reiseliv og plan. Ei tverrsektoriell samhandling er avgjerande for ei heilskapleg forvaltning og ei utvikling som går i same retning.

²⁹ Kultur for alle Regional plan for kultur i Sogn og Fjordane 2019-2027

³⁰ Regional kulturplan for Hordaland 2015—2025

4.2. Bruk av spelemidlar i perioden 2020-2024

Vestland fylkeskommune får årleg tildelt ein samla sum spelemidlar til fysisk aktivitet, idrett og friluftsliv frå Kulturdepartementet, og skal prioritere tildeling til ordinære idrettsanlegg og nærmiljøanlegg.³¹ I planperioden vil fordelinga vere som følgande:

- Om lag 15 % av årleg tildelt ramme vert nytta til nærmiljøanlegg.
- Om lag 85 % av årleg tildelt ramme vert nytta til ordinære anlegg.

4.3. Overgangsordning 2020-2021

Det vert ei overgangsordning i 2020 og 2021 der spelemidlane til Vestland fylkeskommune vert fordelt med 69 % til Hordaland og 31 % til Sogn og Fjordane (basert på 2018-tildelinga til dei to fylkeskommunane). Fordelingsnøkkelen vert ev. justert etter tildeling av spelemidlar frå Kulturdepartementet for 2019. Det er ei føresetnad at ein i denne perioden løyser ut gjentekne søknadar i begge dei gamle fylka.

Det skal vurderast å opprette eit regionalt program for Vestland fylkeskommune for basseng og idrettshallar (inklusiv spesialhallar) for perioden 2022-2024.

Det er ønskjeleg å stimulere til ei berekraftig anleggsutvikling med fokus på klima- og miljøvenlege løysingar. Det må avklarast korleis søknadar som tek særskilt omsyn til dette skal kunne prioriterast.

4.4. Anleggspolitisk handlingsrom fylkeskommunen

Ut i frå føresegnene om tilskot til idrett og fysisk aktivitet kan fylkeskommunen bestemme:

- Kva søknader som får status godkjent (oppfyller krava i føresegnene)
- Kva søknader som skal bli prioritert ved tildeling
- Kva anlegg-/anleggstypar som kan få kortare ventetid enn andre
- Kva saksbehandlingsprosess og kven som skal medverke i fordelinga av spelemidlar
- Fylkeskommunen kan ikkje utelukke godkjente anleggstypar eller søknader.

4.5. Statlege føringar for den fylkeskommunale tildelinga

Dei statlege føringane for ordninga vert lagt til grunn ved handsaming og gir følgjande føringar for den fylkeskommunale fordelinga;

1. Søknader som har fått tidlegare tildeling (gjentekne søknader) skal tildelast resterande beløp
2. Anlegg særskild tilrettelagt for personar med nedsett funksjonsevne skal prioriterast
3. Om oppdeling av tilskot:
 - a. For søknader med godkjend søknadssum lik eller under kr 1 000 000 (ekskl. særlege stønadssatsar), skal ikkje delast.
 - b. Søknader med godkjend søknadssum over kr 1 000 000 kan få tilskot fordelt over to år, med ein halvdel kvart år.
 - c. Søknader med godkjend søknadssum lik eller over kr 6 000 000,- kan få tilskotet fordelt over tre år med ein tredjedel kvart år.
 - d. Ved betydeleg høgare godkjend søknadssum enn i pkt. 4 kan tilskotet bli fordelt over 4 år etter avtale med Kulturdepartementet.

³¹ Ordinære anlegg er anlegg for organisert idrett og fysisk aktivitet og eigenorganisert fysisk aktivitet. Nærmiljøanlegg er anlegg utandørs for eigenorganisert fysisk aktivitet, fyrst og fremst for barn og ungdom (6-19 år). Nærmiljøanlegg kan unntaksvis nyttast til organisert idrettsleg aktivitet, men eigenorganisert fysisk aktivitet skal ha førsteprioritet.

4. Søknader som ikkje vert tildelt midlar i år kan søkje på nytt, og bli vurdert ved neste års f ordeling på line med andre søknader.
5. Det er berre prosjekt som inngår i vedteken kommunal plan for idrett og fysisk aktivitet som kan søke. (Gjeld ikkje nærmiljøanlegg med kostnadsramme under kr 600 000, men det vert tilrådd at også mindre nærmiljøanlegg vert omtalt i ein kommunal plan.)
6. Anlegget skal vere ein del av oversendelsesbrev med oversikt over prioritering av alle søknadane sendt frå kommunane til fylkeskommunen.

4.6. Fylkeskommunale kriterier for fordeling av spelemidlar

Vestland fylkeskommune legg følgjande kriterier til grunn for fordeling av spelemidlar:

1. Anlegg som får tildeling må vere prioritert høgt på kommunal prioriteringsliste.
2. Alle kommunar som søker skal få tildeling til minimum eitt nærmiljøanlegg
3. Friluftslivsanlegg skal prioriterast ved tildeling av spelemidlar i løpet av dei to første godkjende søknadsåra.
4. Kommunar med høg godkjend søknadssum vert prioriterte og vekta saman med folketal (70/30).
5. For å utjamne ventetida på spelemidlar mellom kommunane, må søknader til ordinære anlegg ha ein godkjend søknad i tre år før første tildeling (gjeld ikkje friluftsliv, som kan få tildeling første/andre søknadsår).

5. Handlingsprogram for tiltak i Vestland fylkeskommune 2020-2024

Tiltaka skal bidra til å realisere visjonen *Fysisk Aktiv Kvar Dag* og målet om at alle skal kunne vere aktive etter eigne ønskje og føresetnader på allment tilgjengelege område i naturen og i anlegg i deira nærmiljø. Tiltaka er ei samanstilling av handlingsprogram knytt til gjeldane regionale kulturplanar i Hordaland og Sogn og Fjordane.

Delmål:

1. Anlegg for fysisk aktivitet og friluftsliv skal vere tilgjengelege for folk i deira nærmiljø.
2. Anlegg for idrett bør vere knytt til skular og anleggsparkar.
3. Utvikle anlegg som tilfredsstillir særiddrettslege toppidrettsbehov der det kan arrangerast nasjonale og internasjonale meisterskap.

Tiltak 1	Regional og kommunal planlegging skal legge til rette for at areal, infrastruktur og anlegg gjer det lettare å vere i fysisk aktivitet
Ansvar	Kommunane/ VFK/avd. for kultur, idrett- og inkludering og Stabsavd. for strategisk utvikling og digitalisering
Aktuelle partnarar	Aktuelle partnarar: Frivillige organisasjonar/friluftsråda og Fylkesmannen
Tiltak 2	Alle kommunar skal utarbeide og følgje opp plan for fysisk aktivitet, idrett og friluftsliv
Ansvar	Kommunane
Aktuelle partnarar	VFK/avd. for kultur, idrett- og inkludering, frivillige organisasjonar/friluftsråda
Merknad	Fylkeskommunen tilbyr revisjonsmøter med tverrsektoriell involvering
Tiltak 3	Fordele spelemidlar på basis av gjeldande anleggspolitikk i Vestland fylke. Det skal vurderast å opprette eit felles regionalt program for basseng og idrettshallar (inkludert spesialhallar) for perioden 2022-2024.

Ansvar	VFK/avd. for kultur, idrett- og inkludering
Aktuelle partnerar	Kommunane, Vestland Idrettskrets og Forum for Natur og Friluftsliv Vestland
Tiltak 4	Investeringsstilskot til anlegg der ein skal arrangere større nasjonale og internasjonale meisterskap
Ansvar	VFK/avd. for kultur, idrett- og inkludering
Aktuelle partnerar	Kommunane, Vestland idrettskrets/ særforbunda
Merknad	Eiga tilskotsordning med fylkeskommunale investeringsmidlar
Tiltak 5	Investeringsstilskot til kommunar som ikkje har idrettshall og/eller symjehall i Vestland fylke
Ansvar	VFK/avd. for kultur, idrett- og inkludering
Aktuelle partnerar	Kommunane, Vestland idrettskrets
Merknad	3 kommunar i nye Vestland fylke har ikkje idrettshall; Gulen, Samnanger og Masfjorden. Hyllestad kommune i nye Vestland fylke har ikkje symjehall.
Tiltak 6	Kartlegge opningstider og utleigeprisar i offentlege idrettsanlegg finansierte av statlege spelemidler
Ansvar	VFK/avd. for kultur, idrett- og inkludering/avd. for opplæring og kompetanse, kommunane
Aktuelle partnerar	Vestland idrettskrets
Merknad	Må sjåast i samanheng med Norges Idrettsforbund sin anleggspolitikk 2019- 2024 der det er forslaga om at <i>NIF skal sammen med særforbundene kartlegge idrettslagenes kostnader ved bruk av idrettsanlegg</i>
Tiltak 7	Utvikle attraktive skuleområde for fysisk aktivitet på barne- og ungdomsskular
Ansvar	Kommunane, VFK/avd. for kultur, idrett- og inkludering
Aktuelle partnerar	
Merknad	Tiltaket har sær gode resultat å vise til i Sogn og Fjordane og er i 2018 starta opp i Hordaland
Tiltak 8	Vidareføre dagsturhytteprosjektet til alle kommunane i Vestland
Ansvar	Kommunane, VFK/avd. for kultur, idrett- og inkludering
Aktuelle partnerar	Privat og frivillig sektor
Merknad	Alle kommunane i Sogn og Fjordane har etablert ei (eller fleire) dagsturhytter finansiert ved eit spleiselag mellom kommunane (grunnarbeidet), Sparebanken Sogn og Fjordane og spelemidler.
Tiltak 9	Skape meir miljøvenlege kunstgrasbaner ved kompetanseutvikling, utprøving av nye material og betre tilrettelegging for avrenning frå anlegga.
Ansvar	Kommunane, VFK/avd. for kultur, idrett- og inkludering
Aktuelle partnerar	NTNU, Miljødirektoratet, Norsk senter for berekraftig klimatilpassing, Vestlandsforskning, NVE, NFF/fotballkretsane, fylkeskommunane Akershus, Østfold og Trøndelag m.fl.
Merknad	Bidreg inn i nasjonalt utviklingsprosjekt og utprøving av ulike modellar i kommunar i Vestland. Sogn og Fjordane fylkeskommune har samarbeidd med finansinstitusjonar og Sogn og Fjordane om tiltak for å hindre avrenning frå anlegga, filter i kummane. Kartlegging saman med fotballkrinsen.
Tiltak 10	Utvikle og tilgjengeleggjere fagkompetanse innan fysisk aktivitet og anleggsutvikling
Ansvar	VFK/avd. for kultur, idrett- og inkludering, HVL, UiB, Helse Bergen
Aktuelle partnerar	Kulturdepartementet, kommunane og frivillige organisasjonar, Campus Sogndal og Idrettscampus Bergen
Merknad	Fylkeskommunen har FoU midlar og analysekompetanse
Tiltak 11	Auka kompetanse, nettverk og inspirasjon til etablering og drift av anlegg gjennom konferansar, kurs, synfaringar og rettleiing

Ansvar	Kommunane/ VFK/avd. for kultur, idrett- og inkludering
Aktuelle partnerar	Frivillige organisasjonar, Kulturdepartementet
Merknad	I 2019 vert det gjennomført ein felles Anleggskonferanse i samarbeid med idrettskretsane i dei to fylka.
Tiltak 12	Anleggsregisteret må vere oppdatert for å få utbetalt spelmidlar. Synfaring på anlegg som har fått tildelt spelemidlar som grunnlag for rapport om bruk og vedlikehald.
Ansvar	Kommunane, VFK/avd. for kultur, idrett- og inkludering
Aktuelle partnerar	Vestland idrettskrets, særforbund/særkretsar, friluftsgeselskap
Merknad	Samordna med idretten sin anleggsoppfølging
Tiltak 13	Friluftslivets ferdselsårer
Ansvar	Kommunane, VFK/avd. for kultur, idrett- og inkludering
Aktuelle partnerar	Ulike avd. i VFK, Fylkesmannen, friluftsråda, FNF og turlaga
Merknad	Nasjonalt prosjekt 2019-2023 – ei vidareføring av kartlegging og verdisetting av friluftsområde i kommunane og nasjonalt turskiltprosjekt. Tildeling av midlar må samordnast med tildeling av spelemidlar.
Tiltak 14	Sikring, opparbeiding og drifting av friluftsområder i nærleiken av bustadsområde i tettstadar og byar
Ansvar	Kommunane og friluftsråda
Aktuelle partnerar	VFK/avd. for kultur, idrett- og inkludering
Merknad	Tildeling av statlege midlar tilrettelegging i statleg sikra område må samordnast med tildeling av spelemidlar
Tiltak 15	Utvikle forvaltningsplanar for alle sikra friluftsområder i Vestland
Ansvar	Kommunane og friluftsråda
Aktuelle partnerar	VFK/avd. for kultur, idrett- og inkludering
Merknad	Eit krav for å kunne søke om statlege midlar til tilretteleggings i statleg sikra friluftsområder

6. Litteratur/referansar

ANLEGGREGISTERET til Kulturdepartementet

FOLKEHELSELOVA. Lov om folkehelsearbeid av 24. juni. 2011 nr. 29.

FOLKEHELSEINSTITUTTET. «Folkehelseundersøkelsen i Hordaland». Hordaland fylkeskommune, 2018.

FRILUFTSLOVA. Lov om friluftslivet av 28. juni 1957 nr. 16.

Gunnar Breivik og Kolbjørn Rafoss: Fysisk aktivitet; omfang, tilrettelegging og sosial ulikhet (2017)

HELSEDIREKTORATET: Kunnskapsgrunnlag fysisk aktivitet. 2014

HELSE- OG OMSORGSDEPARTEMENTET. Folkehelsemeldingen: God helse – felles ansvar. Meld. St. 34 (2012–2013). Oslo: 2013.

HELSE- OG OMSORGSDEPARTEMENTET, St.meld. nr. 20 (2006–2007). Nasjonal strategi for å utjevne sosiale helseforskjeller. Oslo: 2007

HORDALAND FYLKESKommune. Regional plan for folkehelse. Fleire gode leveår for alle 2014–2025. Bergen: 2014.

HORDALAND FYLKESKommune. Den store kultur- og idrettsundersøkinga 2013 : kunnskapsgrunnlag for regional kulturplan 2014–2024. Aud rapport 10-13. Bergen: 2013.

HORDALAND FYLKESKommune. Regional plan for folkehelse. Fleire gode leveår for alle 2014–2025. Bergen: Hordaland fylkeskommune, 2014.

HORDALAND FYLKESKommune og SOGN OG FJORDANE FYLKESKommune. Vestland statestikk og utviklingstrekk 2019

KLIMA- OG MILJØDEPARTEMENTET, Meld. St. 18 (2015–2016), Friluftsliv — Natur som kilde til helse og livskvalitet, Oslo: 2016

KLIMA- OG MILJØDEPARTEMENTET, Handlingsplan for friluftsliv, OSLO: 2018

KOMMUNAL- OG MODERNISERINGSDEPARTEMENTET. Ny inndeling av regionalt folkevald nivå. Prop. 84 S (2016-17)

KOMMUNAL- OG MODERNISERINGSDEPARTEMENTET. Oppgaver til nye regioner, Meld. St. 6 (2018–2019)

KULTURDEPARTEMENTET. «Føresegner om tilskot til anlegg for idrett og fysisk aktivitet 2018» (V-0732). Oslo: 2018

KULTURDEPARTEMENTET. Kultur, inkludering og deltaking. St.meld. nr. 10 (2011–2012). Oslo: 2011.

KULTURDEPARTEMENTET. Den norske idrettsmodellen. Meld.St. nr. 26 (2011–2012). Oslo: 2012.

MILJØVERNDEPARTEMENTET. «Nasjonale forventninger til regional og kommunal planlegging - i medhold av § 6-1 i plan- og bygningsloven. T-1497» Oslo: 2011.

PENGESPELLOVA. Lov om pengespill mv. av 28. august 1992 nr. 103.

PLAN OG BYGNINGSLOVA. Lov om planlegging og byggesaksbehandling av 27. juni 2008 nr. 71.

NORSK MONITOR. Ulike undersøkingar om treningsvanar.

SOGN OG FJORDANE FYLKESKommune. Kultur for alle. Regional plan for kultur i Sogn og Fjordane 2019-2027.

SOGN OG FJORDANE FYLKESKommune. Regional plan for folkehelse i Sogn og Fjordane 2015-2025.

STATISTISK SENTRALBYRÅ. Levekårsundersøkingar, «utvikling i inntektsulikhet» og tilgang på rekreasjonsareal og nærturterreng. 2018

STATSBUDSJETTET 2019, Helse- og Omsorgsdepartementet, Prop. 1 S, (2018–2019)

TELEMARKSFORSKNING, Norsk Idrettsinndeks – resultater for Vestland i 2017 (Sogn og Fjordane og Hordaland), TF-notat nr. 38/2018

VELDERDSFORSKNINGSINSTITUTTET NOVA. Ungdata-undersøkingar er ei nasjonal undersøking som sidan 2010 er gjennomført blant ungdom i 412 kommunar i Noreg. www.ungdata.no

Dato: 27.03.2019
Vår ref.: 2018/16480-84
Saksbehandlar: marsolh

Høyrings svar til felles anleggs- og tildelingspolitikk for spelemidlar til fysisk aktivitet, idrett og friluftsliv for Vestland fylkeskommune 2020 - 2024

Fylkeseldrerådet i Hordaland har handsama høyringsutkastet i rådet sitt arbeidsutval og har hatt forslag til høyrings svar ute til kommentar på e-post til rådsmedlemmene. Høyrings svaret har fått tilslutnad frå medlemmene i rådet.

Fylkeseldrerådet har konsentrert svaret sitt om kapittel 4.6 «Fylkeskommunle kriterier for fordeling av spelemidlar» og kapittel 5 «Handlingsprogram for tiltak.»

Kapitel 4.6

Fylkeseldrerådet støttar at alle kommunar skal få tilskot til minimum eitt nærmiljøanlegg, og at søknader som gjeld tilrettelegging for friluftsliv blir prioriterte på det viset at dei skal kunna få tildeling også første søknadsåret.

Kapitel 5

I innleiinga til dette kapitlet blir det sagt at tiltaka skal realisera visjonen *Fysisk Aktiv Kvar Dag*. Dette er ei målsetting som alle eldre blir rådd til å ha, så Fylkeseldrerådet sluttar seg fullt og heilt til formuleringane i innleiinga til kapitlet. Rådet er sams i at for å oppnå visjonen, så må anlegg for fysisk aktivitet og friluftsliv vera tilgjengelege i nærmiljøet.

For eldre personar er det viktig å vera i fysisk aktivitet for å ha god helse lengst mogleg. Dersom det er mogleg å trimma eller gå tur, lang eller kort, i nærleiken av bustaden, så er det meir sannsynleg at tilboda blir nytta.

Kommentarar til enkelte tiltak i kapittel 5

Fylkeseldrerådet kan slutta seg til alle dei 15 tiltaka som er nemnde, men vil spesielt gi kommentar til enkelte av dei.

TILTAK 2

Her kunne ein tatt med at planar for fysisk aktivitet *skal synleggjera tiltak som er tilpassa eldre.*

TILTAK 3 og 5

Om tilgang til basseng

Etter fylkesrådet si meining, så bør «vuderast å oppretta» i første line endrast til: «Det skal opprettast eit felles regionalt program for basseng og idrettshallar.....»

Fylkeselderådet er særleg opptatt av tilgang til basseng av to grunnar;

1. *Dei eldre*: Det er anerkjent at symjing er ein aktivitet der ein får brukt svært mange musklar og som også gir god pustetrening. Gymnastikk er ei form for fysisk aktivitet som er lettare å gjennomføra i oppvarma bassengvatn enn på land på grunn av oppdrifta og varmen som vatnet gir.

2. *Dei unge*: Det er viktig at alle born i Noreg lærar å symja, sjølv om dei ikkje bur nær fjord, vatn eller elv. Mange familiar med born reiser både til badeland og til strand og hav i innland og utland. Sjølv under eit uskuldig besøk i eit badeland kan ein koma i ein situasjon der det er bra å kunna symja og vita korleis ein skal koma seg opp av vatnet.

TILTAK 7

Dette er eit godt tiltak som fylkeseldrerådet støttar at også blir gjennomført i tidlegare Hordaland fylke. Slike område bør vera opne for nærområdet etter skuletid.

TILTAK 8

Dette er eit svært positivt tiltak som fylkeseldrerådet støttar fullt ut. Stien eller vegen fram til slike hytter bør liggje slik til i terrenget og utformast på ein slik måte at også eldre kan ta seg lett fram sjølv om dei ikkje er 100% spreke. Døme på tilrettelegging: Rekkverk i stigningar/unnabakke, riktig forhold mellom opptrinn og inntrinn dersom det er trapper, slik at dei er lette å gå i, benkar undervegs der ein kan kvile etc.

TILTAK 10, 11 OG 12

Alle desse tiltaka har med kompetanse og kvalitetsoppfølging å gjera. Fylkeseldrerådet er nøgd med at også desse elementa er med i handlingsprogrammet.

Fylkeseldrerådet har sett pris på å vera høyringsinstans for dette politiske dokumentet, og ser fram til å følgja med på korleis handlingsprogrammet vert sett i verk når Vestland fylke skal byrja tilveret sitt.

Fylkeseldrerådet i Hordaland

Gunda Falao Sparre
leiar for fylkeseldrerådet

Notat

Dato: 26.03.2019
Arkivsak: 2018/16480-71
Saksbehandlar: marsolh

Til: Fylkeseldrerådet

Frå: Fylkesrådmann

Brev frå FYEL om aktivtørfaget som fagskuleutdanning

Det kommunale eldrerådet i Bergen har sendt brev til Bergen kommune der dei ber kommunen opprette ei fagskuleutdanning for aktivtørrar. Fylkeseldrerådet fekk brevet i kopi.

14.03.19 vedtok fylkeseldrerådet følgjande i PS 24/19: «Fylkeseldrerådet skriv eit støttebrev til Bergen kommunale eldreråd, og dessutan eit brev til Hordaland fylkeskommune med oppmoding om å opprette utdanninga på fagskulenivå.»

Desse breva er no sendt ut og ligg vedlagt til orientering.

Vedlegg

- 1 Aktivtørfaget som fagskuleutdanning
- 2 Aktivtørfaget som fagskuleutdanning

Opplæringsavdelinga
Hordaland fylkeskommune

Dato: 25.03.2019
Vår ref.: 2018/16480-69
Saksbehandlar: marsolh
Dykkar ref.:

Aktivitørfaget som fagskuleutdanning

Vi viser til vedlagte kopi av brev datert 18. januar 2019 frå Bergen Eldreråd til Bergen kommune om oppretting av fagskuleutdanning i aktivitørfaget. Brevet er sendt som kopi til fylkeseldrerådet i Hordaland.

Brevet vart handsama i Fylkeseldrerådet sitt møte den 14. mars 2019 som sak PS 24/19.

Fylkeseldrerådet støttar ynskje om at det vert oppretta tilbod om vidareutdanning i aktivitørfaget, og ser det som naturleg at slik utdanning kan leggjast til fagskulenivå.

I møtet den 14. mars vedtok fylkeseldrerådet i sak PS 29/19 å invitera Opplæringsavdelinga til det neste møtet i fylkeseldrerådet for mellom anna å orientera om skulebruksplanen, innsøkinga til helsefaga, lærlingsituasjonen i desse faga o.a. Vi ynskjer også ei orientering om moglegheita for ei utdanning i aktivitørfaget i fylkeskommunen

Med vennleg helsing

Fylkeseldrerådet i Hordaland

Gunda Falao Sparre
leiar av fylkeseldrerådet

Bergen eldreråd

Dato: 25.03.2019
Vår ref.: 2018/16480-68
Saksbehandlar: marsolh
Dykkar ref.:

Aktivitørfaget som fagskoleutdanning

Vi viser til brev datert 18. januar 2019 fra Bergen Eldreråd til Bergen kommune om oppretting av fagskoleutdanning i aktivitørfaget. Brevet er sendt som kopi til Fylkeseldrerådet i Hordaland.

Henvendelsen ble behandlet i Fylkeseldrerådets møte den 14. mars 2019 som sak PS 24/19.

Fylkeseldrerådet støtter ønsket om at det opprettes tilbud om videreutdanning i aktivitørfaget, og ser det som naturlig at slik utdanning kan legges til fagskolenivå. Det er Hordaland fylkeskommune som har ansvaret for opplæring på fagskolenivå. Fylkeseldrerådet vedtok i samme sak å sende brev om denne saken til Opplæringsavdelinga i fylket. Fylkeseldrerådet har invitert Opplæringsavdelinga i fylket til neste møte i Fylkeseldrerådet, og vil da blant annet ta opp ønsket om aktivitørutdanning på fagskolenivå.

Med vennlig hilsen

Fylkeseldrerådet i Hordaland

Gunda Falao Sparre
leder

Notat

 Dato: 21.11.2018
 Arkivsak: 2015/10845-12
 Saksbehandlar: stahaug

Til: Fylkesutvalet

Frå: Fylkesrådmannen

Større saker til politisk behandling 1. halvår 2019

Tabellen under viser saker som administrasjonen arbeider med og som det er planen å leggja fram for politisk behandling i løpet av 1. halvår 2019.

Saker	Utval for kultur, idrett og regional	Utval for opplæring og helse	Utval for miljø og samferdsel	Fylkesutvalet	Fylkestinget	Sist endra	Merknad
Økonomi- og organisasjonsavdelinga							
Finansrapport 2018				20.-21.2.	5.-6-3.		
Finansrapport 1. tertial 2019				29.5.	12.-13.6.		
Tertialrapport 1. tertial 2019				29.5.	12.-13.6.		
Årsrekneskap 2018				29.5.	12.-13.6.		
Årsmelding 2018 Hordaland fylkeskommune				2.5.	12.-13.6.		
Opplæringsavdelinga							
Reviderte retningslinjer for oppdrags-verksemd vert lagt fram for OPHE og fagskulestyret på veg til FT.		5.-6.2.		20.-21.2.			
Namnesak Åsane vgs, Bømlø vgs, Laksevåg/Bergen maritime		5.-6.2.		20.-21.2.			
Plan for kompetanse		12.3.		28.3.			
Finansiering av spesialundervisning		9.4.					
Prognoseinntaket		14.5.		29.5.			
Løypemelding Skulebruksplanen		?					Ikkje fastsett møte

Saker	Utval for kultur, idrett og regional	Utval for opplæring og helse	Utval for miljø og samferdsel	Fylkesutvalet	Fylkestinget	Sist endra	Merknad
Eigedomsavdelinga							
Rom- og funksjonsprogram Stord vgs.		14.5.		29.5.	12.-13.6.		
Rom- og funksjonsprogram Laksevåg vgs. og Fagskulen i Hordaland		14.5.		29.5.	12.-13.6.		
Regionalavdelinga							
Kommuneplan for Vaksdal	22.1.						
Handlingsplan for næringsutvikling i Hordaland (HNN) 2019 budsjett				31.1.			
Ascent (EU-prosjekt)	22.1.		16.1.				
Innspel jordbruksforhandlingane	22.1.			31.1.			
Samferdselsavdelinga							
Årsrapport kollektivstrategi			15.5.	29.5.	12.-13.6.		
Rapportering Regional transportplan (RTP)			6.-7.2.	20.-21.2.	5.-6.3.		
Ny byveksttaltale			6.-7.2.	20.-21.2.	5.-6.3.		
Oppgradering av Folgefonntunnelen			15.5.	29.5.			
Silingsrapport kommunedelplan kollektivsystem mot Vest.			16.1.	20.-21.2.			
Silingsrapport Arna-Vågsbotn-Klauvaneset			6.-7.2.	28.3.			
Tannhelse							
Oppfølging av klinikkstrukturplanen		5.-6.2.		20.-21.2.	5.-6.3.		

Saker	Utval for kultur, idrett og regional	Utval for opplæring og helse	Utval for miljø og samferdsel	Fylkesutvalet	Fylkestinget	Sist endra	Merknad
Kultur- og idrettsavdelinga							
Utviding av bokbåttene til heile den nye Vestland fylkeskommune	12.2.			20.-21.2.	5.-6.3.		
Fullmakter på kultur- og idrettsområdet i 2018	22.1						
Tilskot til anlegg for idrett og fysisk aktivitet	21.5.						
Fylkeskommunalt investeringstilskot	18.6						
Tilskot til friluftslivets ferdselsårer	24.-25.4						
Tilskot til statlege tileigningar, bandlegging av friluftsområde	19.3						
Tilskot til tiltak i friluftsområde	24.-25.4						
Tilskot til friluftaktivitet	24.-25.4						
Tilskot til folkehelse/ sykkelvanar	24.-25.4						
Tilskot til lågterskel fysisk aktivitet for born og ungdom	24.-25.4						
Tilskot til freda kulturminne i privat eige, kulturmiljø og kulturlandskap i Hordaland. Fordeling 2019	19.3						
Tilskot til sikring og istandsetjing av verna fartøy. Fordeling 2019	24.-25.4						
Tilskot til forvaltning og drift av verna fartøy. Fordeling 2019	24.-25.4						
Tilskot til verna kulturminne i Hordaland. Fordeling 2019	19.3						

Saker	Utval for kultur, idrett og regional	Utval for opplæring og helse	Utval for miljø og samferdsel	Kontrollutvalet	Fylkestinget	Sist endra	Merknad
Sekretariatet for kontrollutvalet							
Selskapskontroll Bybanen AS				6.5.	12.-13.6.		
Årsmelding for kontrollutvalet for 2018				6.5.	12.-13.6.		
Fotvaltningsrevisjon Bybanen utbygging				17.6.	1.-2.10.		

Notat

Dato: 26.03.2019
Arkivsak: 2018/16480-81
Saksbehandlar: marsolh

Til: Fylkeseldrerådet

Frå: Fylkesrådmann

Arbeidet med nytt reglement for medverknadsorgana

Forslag til reglement for medverknadsorgana i nye Vestland fylkeskommune var oppe til handsaming i fellesnemnda sitt arbeidsutval 26.03.19. Relevante delar av saksframlegget og forslaget til nytt reglement ligg vedlagt til orientering. Møteprotokoll vil vere tilgjengeleg på eInnsyn og ePolitiker.

Reglementet skal vidare handsamast i fellesnemnda 23.05.19, før det vert endeleg vedtatt i fylkestinget 15.-16.10.19.

Fylkeseldrerådet har mogleiken til å skrive ein uttale som vil ligge ved vidare saksgang, dersom dette er ynskjeleg. Dersom dette er aktuelt må det i møtet 11.04.19 først settast fram forslag om dette, før de så stemmer over om de skal realitetshandsame forslaget, for deretter å eventuelt stemme over forslaget. Ein slik uttale må vere fylkesrådmann og sekretariatet i hende seinast 08.05.19.

Utdrag frå PS 12/19 i Fellesnemnda-AU 26.03.19

a) Samansetjing

Fylkeseldrerådet (FYEL) vil ha ei samansetjing på ni medlemmer oppnemnde av fylkestinget. To av medlemmane skal vere fylkestingsrepresentantar og syv medlemmar vert valde etter forslag frå fylkesomfattande pensjonistforeiningar. Fleirtalet av medlemmane i fylkeseldrerådet skal på valtidspunktet ha fylt 60 år. Rådet peikar sjølv ut leiar og nestleiar, som skal veljast ut mellom medlemmane. Val av leiar og nestleiar skal skje ved fleirtalsval. Fylkeseldrerådet vert vald for den fylkeskommunale valperioden. [...]

b) Oppgåver og mandat

Forskrift til ny kommunelov har lagt ned delegasjonssperre frå fylkesting og ned til medverknadsorgana. Fleire stader har det vore praksis at medverknadsorgana rår over små midlar til fordeling. Dette vil ikkje vere mogleg slik forskrifta ligg no, og den einaste avgjerande myndigheita medverknadsorgana vil ha er saker som går på eigen organisasjon, til dømes budsjett. Prosjektleiar er kjent med at det føreligg fleire reaksjonar blant ulike organisasjonar på dette punkt og det er venta at det kjem inn fleire høyringsutspel til departementet.

Medverknadsorgana skal ha ei høgst reell medverknadskraft og dei skal kunne gi råd til fylkeskommunal verksemd med verknad for eldre, menneske med nedsett funksjonsevne og ungdom samt fråsegner innanfor sitt arbeidsområdet på vegne av organet gje sjølvstendige fråsegner innan sitt arbeidsområde, både til fylkeskommunale organ og eksterne organ. Dette fordrar at administrasjon bidreg til at relevante politiske saker blir presentert for medverknadsorgana.

c) Arbeidsmåte

Felles for alle medverknadsorgana er at dei skal ha minst seks møter kvart år og elles etter behov. Fylkeseldrerådet og råd for menneske med nedsett funksjonsevne kan i tillegg velje å ha eit arbeidsutval (AU) beståande av leiar og nestleiar. AU vil i tilfelle møte i forkant av dei ordinære møta. [...]

d) Vestland fylke sitt ansvar

Departementet har gjennom forslag til forskrift lagt opp til eit større ansvar ovanfor fylket enn lovgjevinga elles speglar i dag. Vestland fylkeskommune skal leggja fram saker som angår eldre, menneske med nedsett funksjonsevne og ungdom på eit så tidleg tidspunkt at rådets uttale kan ha moglegheit til å påverke utfallet av saka. Dette er eit av punktene medverknadsorgana i Hordaland og Sogn og Fjordane har peika på som ein svakheit hjå administrasjonen, og prosjektleiar ser det som positivt at det lovfestast og blir ei konkret ansvarsformulering i reglementet. I den forlenging skal Vestland fylkeskommune bidra til å auka kompetansen til medverknadsorgana i samband med administrative og politiske prosessar.

Vidare skal alle medverknadsorgana ha eit tilfredsstillande sekretariat. Det er på dette tidspunkt noko uklårt kva lovgjevar legg i eit «tilfredsstillande sekretariat», og det er kome signal på at dette og er eit punkt som kjem til å bli spilt inn til departementet. Særleg i koordinatorknettverk for ungdom er det stilt spørsmål rundt finansiering av eit sekretariat og tilstrekkeleg rådgjeving når kommunar og fylkar skal slås saman. Med eit mykje større geografisk område og spredning av rådsmedlem, så kan ein få ei utfordring med føresetnaden og gjennomføring av lovgjevars krav. [...]

Reglement for medverknadsorgana

Medverknadsorgana Fylkeseldrerådet, rådet for menneske med nedsett funksjonsevne og ungdommens fylkesting skal ha ei rådgjevande rolle i den fylkeskommunale verksemda og skal ha rett til å uttale seg i saker som gjeld eldre, personer med funksjonsnedsetting og ungdom. Medverknadsorgana er heimla i kml. § 5-12 og organas oppgåver, saksbehandling og organisering blir regulert i forskrift gitt av departementet. Forskrifta er no ute på høyring, og reglementet er skreve med atterhald om endringar etter at høyringsfristen ute.

Forskrifta trår i kraft ved det konstituerande møte i Vestland fylkeskommune.

1. Samansetjing

Fylkeseldrerådet

Rådet skal ha ni medlemmar oppnemnde av fylkestinget. To av medlemmane skal vere fylkestingsrepresentantar og syv medlemmar vert valde etter forslag frå fylkesomfattande pensjonistforeiningar. Fleirtalet av medlemmane i fylkeseldrerådet skal på valtidspunktet ha fylt 60 år.

Rådet peikar sjølv ut leiar og nestleiar, som skal veljast ut mellom medlemmane. Val av leiar og nestleiar skal skje ved fleirtalsval.

Fylkeseldrerådet vert vald for den fylkeskommunale valperioden.

Rådet for menneske med nedsett funksjonsevne

Rådet skal ha ni medlemmar oppnemnde av fylkestinget. Fire av medlemmane skal vere fylkestingsrepresentantar og fem medlemmar vert valde etter forslag frå organisasjonar som representerer menneske med nedsett funksjonsevne.

Rådet for menneske med nedsett funksjonsevne peikar sjølv ut leiar og nestleiar, som skal veljast ut mellom medlemmane. Val av leiar og nestleiar skal skje ved fleirtalsval.

Rådet for menneske med nedsett funksjonsevne vert vald for den fylkeskommunale valperioden.

Fylkesting for ungdom og Vestland ungdomsutval

Fylkesting for ungdom har 86 medlemmer, med to representantar frå alle kommunale ungdomsråd i fylket. Medlemmane av fylkesting for ungdom skal på valtidspunktet ikkje ha fylt 19.

Vestland ungdomsutval er fylkesting for ungdom sitt utførande organ. Utvalet skal bestå av 9 medlemmar. Det skal og verte vald sju varamedlem kor dei tre første har møteplikt. Medlemmane av Vestland ungdomsutval skal på valtidspunktet ikkje ha fylt 19 år.

Vestland ungdomsutval peikar sjølv ut leiar og nestleiar som skal veljast ut mellom medlemmane. Varamedlemmar kan ikkje bli vald som leiar eller nestleiar.

Vestland ungdomsutval skal ha ein valperiode på inntil to år.

2. Oppgåver

- a. Medverknadsorgana kan innafor sitt arbeidsområde
 - Gi fråsegn til forslag til økonomiplan og årsbudsjett
 - Gi fråsegn til regionale planar som angår eldre, personer med funksjonsnedsetting og ungdom
 - Gi fråsegn til saker som fylkeskommunale organ legg fram
 - Gi råd i alle saker som gjeld levevilkår for eldre, menneske med nedsett funksjonsevne og ungdom knytt til fylkeskommunal verksemd.
 - Arbeide for å utvikle eigen organisasjon og verksemd.

Medverknadsorgana kan på eige initiativ ta opp saker som er relatert til fylkeskommunal verksemd.

Årsmelding frå medverknadsorgana vert lagt fram for fylkestinget innan 01. juli kvart år. Fylkesting for ungdom skal i tillegg leggje fram protokoll frå fylkesting for ungdom samt det nye handlingsprogrammet.

Medverknadsorgana skal ikkje handsama sakar som gjeld enkeltpersonar.

- b. Saker der medverknadsorgana har avgjerdsmynde
 - Saker som gjeld eigen organisasjon, til dømes budsjett.
- c. Saker der medverknadsorgana gjev tilråding
 - Saker til fylkeskommunal verksemd med verknad for eldre, menneske med nedsett funksjonsevne og ungdom.
- d. Fråsegner
 - Medverknadsorgana kan innanfor sitt arbeidsområdet på vegne av organet gje sjølvstendige fråsegner innan sitt arbeidsområde, både til fylkeskommunale organ og eksterne organ.

3. Arbeidsform

Medverknadsorgana skal ha minst seks møter kvart år og elles etter behov. Fylkeseldrerådet og råd for menneske med nedsett funksjonsevne kan i tillegg velje å ha eit arbeidsutval (AU) bestående av leiar og nestleiar. AU vil i tilfelle møte i forkant av dei ordinære møta.

Dersom det ikkje er mogleg å møtast til eit fysisk møte skal møte avviklast i tråd med kml. § 11-7 om fjernmøte.

Vestland fylkeskommune sitt ansvar er å:

- Leggja fram saker som angår eldre, menneske med nedsett funksjonsevne og ungdom på eit så tidleg tidspunkt at rådets uttale kan ha moglegheit til å påverke utfallet av saka.
- Auka kompetansen til medverknadsorgana i samband med administrative og politiske prosessar.
- Sørge for eit tilfredsstillande sekretariat slik det kjem fram av kml. § 5-12 og forskrift knytt til denne.
- Oppnemna ein politisk kontaktperson for ungdommens fylkesting.

4. Saksbehandling

For medverknadsorgana gjeld reglementet for sakhandsaming så langt det passar.

PS 36/19 Ymse

Arkivnr: 2018/16480-74
Saksbehandlar: Marielle Solheim

Saksframlegg

Saksgang

Utval	Saknr.	Møtedato
Fylkeseldrerådet i Hordaland	37/19	11.04.2019

Høyringsvar - NOU 2018:16 - det viktigaste først - prioriteringar i tannhelse-, helse-, og omsorgstenestane

Samandrag

I april 2017 oppnemnde regjeringa eit offentleg utval som skulle sjå på prioriteringar i den kommunale helse- og omsorgstenesta og for offentleg finansierte tannhelsetenestar. Utvalet leverte NOU 2018: 16 - det viktigaste først, 13.12.18.

Helse- og omsorgsdepartementet har no inviterert høyringsinstansane til å gje sine vurderingar av forslaga i NOU 2018:16. Høyringsfristen er 22.05.2019.

I møtet 14.03.19, i PS 30/19, vedtok fylkeseldrerådet følgjande: «Fylkeseldrerådet skriv eit forslag til høyringsvar som vert handsama i rådsmøtet 11.04.19.»

Arbeidsutvalet har no utarbeida forslag til høyringsvar. Dette ligg vedlagt.

Forslag til vedtak

Fylkeseldrerådet vedtek høyringsvaret slik det ligg føre.

Bertil Søfteland
leiar fylkessekretariatet

Marielle Solheim
administrativ sekretær

Saksframlegget er godkjent elektronisk og har derfor inga underskrift.

Høyringsssvar – NOU 2018: 16 Det viktigste først

Fylkeseldrerådet i Hordaland handsama høyringsforslaget i sak PS/ XXXXX den 11. april 2019.

Oppbygginga av utredninga frå utvalet

Høyringsdokumentet er svært omfattande. Det er delt inn i fire bolkar. Den første bolken gir bakgrunnsinformasjon, slik som verdigrunnlag i helse- og omsorgstenesta, ei historisk oversikt over kva tidlegare utval har sagt og rådd til om prioriteringar i helse- og omsorgstenesta, tilhøva i andre land, rammene for organisering og finansiering, gjeldande rett og utviklingstrekk. Andre del omtalar prioriteringar i helse- og omsorgstenesta og prioriteringsutfordringar i samhandlinga mellom ulike etatar og nivå. I tredje del blir det gitt forslag til prinsipp for prioritering, og i fjerde del blir prosessar og virkemiddel omtala.

I motsetnad til tidlegare, er dette utvalet bede om også å gi forslag til prioritering innanfor den offentleg finansierte tannhelsetenesta.

Det er positivt at forslag til prioritering innanfor den offentlege tannhelsetenesta er tatt med i mandatet. Fylkeseldrerådet i Hordaland forstår dette som at tannhelse no skal anerkjennast som del av den kroppslege (og mentale) helsa.

Fylkeseldrerådet i Hordaland har vald å konsentrera sitt høyringsssvar om del III: «Forslag til prinsipp for prioritering» og del IV: «Prosessar og virkemidler.»

Om mandatet og økonomiske føringar

Fylkeseldrerådet merkar seg at utvalet har hatt klåre føringar for kva økonomiske konsekvensar forslaga deira vil medføra. Dette kjem fram i kapitel 19, side 139: «Utvalget forstår mandatet som at forslag skal holdes innanfor uendrede økonomiske ramar for både statlig sektor og kommunesektoren.»

Fylkeseldrerådet meiner det er uheldig at utvalet i mandatet dimed indirekte har fått føring om å presentera prioriteringsforslag som kan virka innskrenkande i høve til gjeldande rett og praksis.

Om forslaga til kriterium for prioritering

Utvalet føreslår desse kriteria (kapitel 14.7 side 102):

1. Nytteskriteriet
2. Ressurskriteriet
3. Alvorlegheitskriteriet

Utvalet har vald dei same tre nemningane på prioriteringskriteria som gjeld i dag. Alle kriteria har strekpunkt som utdjuper kva kriteriet står for.

I tillegg føreslår utvalet at det skal inn eit nytt strekpunkt om at graden av auka «fysisk, psykisk og sosial meistring» skal inn i vurderinga av eit tiltak.

Fylkeseldrerådet i Hordaland sluttar seg til utvalet si utdjuping av kriteria, Etter rådet si mening er det spesielt viktig at det også skal vurderast om tiltaket vil ha god effekt på den fysiske, psykiske og sosiale meistringa.

I høyringsnotatet vert det understreka at alle dei tre kriteria må sjåast under eitt, slik at ikkje det eine, til dømes ressurskriteriet, slår «knock out» på dei andre.

Fylkeseldrerådet meiner dette er eit godt prinsipp, og sluttar seg til at ein må sjå heilskapen i effektvurderinga av tiltak.

Prioritering i tannhelsetenesta

Det vert nemnt fleire stader i høyringsnotatet at tiltak for å sikra god tannhelse i befolkninga, og reglar for prioritering i tannhelsetenesta, ikkje har vore påakta, og difor ikkje til no har vore omfatta av prioriteringsreglane som gjeld i helsetenesta elles. Utvalet meiner såleis at «Stortinget også bør ta stilling til prinsippene for prioritering i den kommunale helse- og omsorgstjenesten og i den offentlige

tannhelsetjenesten.» og vidare at «Stortinget må være seg sitt ansvar bevisst.» (Kapitel 17.1, side 118)

Fylkeseldrerådet støttar desse synspunkta.

Utvalet føreslår at det skal vera same prioriteringsreglar for tannhelsetenester som for andre helsetenester, og at desse reglane - også i tannhelsetenesta - skal leggjast til grunn for avgjerder om behandling.

Fylkeseldrerådet for Hordaland er samd i forslaget om at det skal vera sams prioriteringsreglar for alle helsetenester, inklusiv tannhelsetenesta, men hadde ønskt at førebygging hadde kome med som eit eige strekpunkt i alle kriteria.

Om forslag til virkemidlar som kan koma til å, eller som vil, krevja ressursar

I kapitel 19 nemner utvalet at enkelte forslag til virkemidlar vil kunna krevja ressursar, og nemner gjennomgang av eksisterande regelverk og finansieringsordningar, etablering av nasjonalt kompetansemiljø som kommunane kan støtta seg til i praktisk prioriteringsarbeid, forsøk i enkelte kommunar, forskning, med meir.

Dei virkemidla som her er nemnde, er, etter fylkeseldrerådet i Hordaland si meining både viktige, riktige og naudsynte..

Det er difor bra at utvalet, i same kapittel, peikar på at forslag som utvalet har kome med om å gjennomgå lov og regelverk for å tilpassa dei forslaga til prioriteringskriterium, og å innarbeida konkrete endringar i regelverk, ikkje i seg sjølv vil medføra meirkostnader for staten. Likeins at utvalet i same avsnitt som dette blir sagt, også gir uttrykk for at dei meirkostnadene som fylkesnivå og kommunenivå kan koma til å få, vil gjelda opplæring, rettleiing og andre eingongskostnader i samanheng med endra regelverk.

Fylkeseldrerådet er samd i dei synspunkta som utvalet her gir uttrykk for, av di oppdatering av lov- og regelverk og opplæring og rettleiing av arbeidstakarar er normale og forventa oppgåver for statlege og kommunale verksemder.

Fylkeseldrerådet vonar difor at desse forslaga til virkemidlar ikkje blir lagde til sides av økonomiske grunnar.

Om enkelte punkt i utvalet si utgreiing

Brukarar og pårørande

Det er positivt at utvalet i eit eige kapittel (kapitel 17) har omtalt medverknad for brukarar og pårørande og deira rolle.

Eigenandelar

Utvalet har drøftingar omkring ordninga med eigenandelar, men har vald å ikkje vilja koma med forslag om eigenandelar som verkemiddel i helsetenesta. Fylkeseldrerådet i Hordaland har forståing for dette.

Førebygging

Fleire stader i utvalet si utgreiing blir førebygging nemnt, og at lova om helse- og omsorgstenester framhevar at helsetiltak ikkje berre er å handsama skade som har skjedd, men å førebyggja at skade skjer.

Fylkeseldrerådet i Hordaland er opptatt av at det er betre å førebyggja at helseskade skjer, enn å setja inn store og kostnadskrevjande tiltak etter at skaden har skjedd. Førebygging kan spare ressursar på lengre sikt!

Førebygging i tannhelsetenesta

Fylkeseldrerådet i Hordaland meiner at førebyggjande tiltak i tannhelsetenesta for den vaksne del av befolkninga er like viktig som førebyggjande tiltak i andre helseområde. Fylkeseldrerådet har tru på at førebyggjande tiltak i tannhelsetenesta er bra fordi det kan hindra store utbetningskostnader seinare og også spara den enkelte for både fysiske og psykiske plagar og smerter. Fylkeseldrerådet meiner difor at førebyggjande tiltak for å sikra god oral helse hos eldre bør få meir merksemd. Fylkeseldrerådet er likevel på det reine med at det trengst meir kunnskap om effekten av ulike tiltak. *Rådet er difor samd i det utvalet seier om trong for meir kunnskap og forskning om effekten av ulike tiltak, både innanfor oral helse og anna helse. (kapittel 16.1)*

Når det gjeld kriteriet om alvorlegheit, nemner utvalet at foreininga for tannlekjarar har uttrykt at «alvorlighetskriteriet ikke uten videre er like anvendelig for tjenester med sterk vektlegging av forebyggende og helsefremmende arbeid.» (kap 14.1, side 95).

Fylkeseldrerådet vonar at omsyn til graden av førebygging i eit tiltak vil vega tungt i dei avgjerdene som vert tekne.

Manglande samordning

I kapitel 18.2.4 peiker utvalet på at dagens praksis har uheldige konsekvensar fordi prioriteringskriteria ikkje er samordna i dei tre helseområda spesialhelsetenesta, helse- og omsorgs- og tannhelsetenesta. Prioriteringsreglane for rett til kjeveortopedisk behandling blir nemnde som døme. Utvalet føreslår at ein må gå gjennom lover og regelverk med tanke på opprensing.

Fylkeseldrerådet meiner at utvalet har gitt gode døme på uheldig praksis og uheldige tolkingar i dag, og er samd i at regelverket bør bli gjennomgått.

Sluttkommentar

Fylkeseldrerådet i Hordaland har tolka høyringsnotatet som at utvalet legg særleg vekt på å oppnå:

- sams kriterium for behandling i alle helsetenestene inklusiv tannhelsetenesta
- at ein i vurderingane før avgjerder vert tekne, også skal ta omsyn til effekt for både fysisk og psykisk helse, og om tiltaket vil gi auka grad av meistring.
- At det vert gitt god opplæring og rettleiing i forståinga av prioriteringskriteria for å sikra sams praksis i alle helseområda
- at ein må gå gjennom lover og regelverk for å unngå motstridande tolkingar og praksis
- at kriteria vert innarbeida i relevante lover og forskrifter

Fylkeseldrerådet i Hordaland støttar målsettingane til utvalet, og er samd med utvalet i at arbeid med tilpasningar i lover og forskrifter og opplæring og rettleiing ikkje kan verta sett på som å gå ut over dagens økonomiske rammer.

Men førebygging sagnast som kriterium

Førebygging burde etter rådet si meining vore eit underpunkt i alle dei tre hovudområda alvorsgrad, ressursar og grad av nytte. Rådet viser til at førebygging er svært viktig i tannhelsepleia og også for å hindra uønskt forverring av alvorlege kroniske sjukdomar som til dømes diabetes.

Med venleg helsing

Fylkeseldrerådet i Hordaland

Gunda Falao Sparre
leiar

Arkivnr: 2018/16480-73
Saksbehandlar: Marielle Solheim

Saksframlegg

Saksgang

Utval	Saknr.	Møtedato
Fylkeseldrerådet i Hordaland	38/19	11.04.2019

Høyrings svar - forslag til endring av forskrift om stønad til dekking av utgifter til fysioterapi m.m.

Samandrag

Helse- og omsorgsdepartementet har sendt på høyring forslag til endringar i forskrift av 25. september 2018 nr. 1465 om stønad til dekking av utgifter til fysioterapi m.m. Høyringsfristen er 01.05.19.

Bakgrunnen for forslaget er å forenkle og oppdatere forskrifta i tråd med større endringar i rammevilkåra for stønadsordninga dei seinare år. I tillegg vert det føreslått å fjerne ei opplisting av ulike behandlingsformer som det ytast stønad til, ettersom desse ikkje er oppdaterte i tråd med utviklinga i fysioterapifaget.

I møtet 14.03.19, i PS 31/19, vedtok fylkeseldrerådet følgjande: «Fylkeseldrerådet skriv eit forslag til høyrings svar som vert handsama i rådsmøtet 11.04.19.»

Arbeidsutvalet har no utarbeida forslag til høyrings svar. Dette ligg vedlagt.

Forslag til vedtak

Fylkeseldrerådet vedtek høyrings svaret slik det ligg føre.

Bertil Søfteland
leiar fylkessekretariatet

Marielle Solheim
administrativ sekretær

Saksframlegget er godkjent elektronisk og har derfor inga underskrift.

Høyring – Forslag til endringar/ justeringar i forskrift om stønad til dekning av utgifter til fysioterapi m.m

Fylkeseldrerådet i Hordaland viser til «**Høyring – forslag til endringar/ justeringar i forskrift om stønad til dekning av utgifter til fysioterapi m.m**»

Fylkeseldrerådet støttar i all hovudsak forslag til endring av forskrift av 25. september 2018, og at § 2 og § 4 vert oppheva. Når det gjeld forslaga til endringar i § 5, så sluttar vi oss også til desse.

Men vi vil at det vert tatt inn ei presisering: At endringane ikkje må medføra eit dårlegare tilbod for den aktuelle pasientgruppa, eller ha administrative konsekvensar som vil bety noko.

Det er viktig at forslaget vil medvirka til at regelverket for pasientbehandling vert tydelegare, og at det gjer reglane tydelege for pasientane.

Med venleg helsing

Fylkeseldrerådet i Hordaland

Arkivnr: 2018/16480-78
Saksbehandlar: Marielle Solheim

Saksframlegg

Saksgang

Utval	Saknr.	Møtedato
Fylkeseldrerådet i Hordaland	39/19	11.04.2019

Forslag til uttalar frå den nasjonale eldrerådskonferansen

Samandrag

Det har kome inn ti forslag til uttalar frå den nasjonale eldrerådskonferansen. Den førebelse redaksjonskomiteen har slått nokre av desse saman, slik at det vert i alt åtte uttalar. Desse ligg vedlagt.

Desse forslaga skal handsamast på konferansen, og dei uttalane som vert vedtatt der vil vere offisielle uttalar frå konferansen.

Eventuelle endringsforslag skal innleverast skriftleg under konferansen. For meir informasjon om dette, samt dei originale forslaga til uttalar, vert medlemene av fylkeseldrerådet i Hordaland vist til e-post mottatt 14.03.19. Det er viktig at de sett dykk inn i forretningsordenen som ligg vedlagt denne e-posten.

Fylkeseldrerådet vert no tilrådd å gå gjennom forslaga til uttalar, ein etter ein, for å sikre at alle er kjende med innhaldet, og vurdere om de vil levere endringsforslag og om nokon er mot nokon av forslaga.

Forslag til vedtak

Saka vert lagt fram utan tilråding.

Bertil Søfteland
leiar fylkessekretariatet

Marielle Solheim
administrativ sekretær

Saksframlegget er godkjent elektronisk og har derfor inga underskrift.

(basert på forslag fra Akershus og Troms)

Vedtatt forslag foreslås tilsendt Pensjonistforbundet, Kommunenes sentralforbund, NHO, Kommunal- og Moderniseringsdepartementet

Pensjonistene må få tilbake forhandlingsretten

Landskonferansen for fylkeskommunale eldreråd krever at:

- *Pensjonistforbundet får tilbake forhandlingsretten*
- *Pensjonen må reguleres i takt med den generelle lønns- og prisveksten*
- *Det må utarbeides en opptrappingsplan av minstepensjonen*

Om partene ikke oppnår enighet, skal trygdeoppjøret videresendes til Stortinget. Siden grunnlaget for inntektsoppjøret blir gitt av Det tekniske beregningsutvalget for inntektsoppjøret (TBU) som fastsetter lønnsveksten, mener landskonferansen for fylkeskommunale eldreråd det er vesentlig at representanter for pensjonistenes organisasjoner, som ivaretar interessene til vel én million pensjonister i Norge, får plass i TBU.

Bakgrunn:

I forbindelse med pensjonsreformen fra 2011 mistet pensjonistenes organisasjoner forhandlingsretten. Trygdeoppjøret har deretter blitt gjennomført som en teknisk regulering av pensjonen. Det betyr at pensjonen nå blir regulert med lønnsveksten minus en faktor på 0,75 prosent. Som en konsekvens av pensjonsreformen får pensjonistene ta del i en mindre del av velstandsutviklingen enn tidligere. Mange pensjonister har god økonomi og klarer seg godt tross underreguleringen. Men mange pensjonister har lave pensjoner, høye boutgifter og høye sykdomsutgifter. For denne gruppen er reduksjonen av kjøpekraften og økningen av egenandeler og boutgifter med på å forringe deres livskvaliteter. I dag lever ca. 50.000 enslige minstepensjonister under EUs lavinntektsgrense. 9 av 10 av disse er kvinner.

I årene etter 2015 har alderspensjonistene tapt kjøpekraft hvert eneste år, også i de årene lønningene har steget, med følgende konsekvenser for pensjonistene:

År	2014	2015	2016	2017
Pensjon	2,9	1,7	1,7	0,9
Prisvekst	2,0	2,1	3,6	1,9
Kjøpekraft	0,9	-0,4	-1,8	-1,0

Dersom man skal stanse den negative økonomiske utviklingen for pensjonistene, så må pensjonen reguleres i takt med den generelle lønns- og prisvekst, og det må utarbeides en egen opptrappingsplan av minstepensjonen.

Det tekniske beregningsutvalget for inntektsoppjøret legger til rette for at partene i arbeidslivet og myndighetene har en best mulig felles forståelse av situasjonen i norsk økonomi. Trepartssamarbeidet er ett av Norges viktigste konkurransefortrinn. Samarbeidet består av representanter for Staten og arbeidsgiver- og arbeidstakerorganisasjonene. Pensjonistene som tidligere ble representert ved Pensjonistforbundet, har etter pensjonsreformen ikke lenger plass ved forhandlingsbordet.

Forhandlingsretten for pensjonistene må gjeninnføres slik at det årlige trygdeoppjøret igjen kan gjennomføres som forhandlinger mellom pensjonistorganisasjonene og Staten.

(basert på forslag fra Aust- Agder)

Vedtatt uttalelse foreslås tilsendt Kommunenes Sentralforbund og Helse- og Omsorgsdepartementet

TILGJENGELIGHET OG KVALITET I ELDTREOMSorgen

Landskonferansen for fylkeseldreråd mener funnene i Riksrevisjonens rapport om tilgjengelighet og kvalitet i eldreomsorgen er alvorlige, og oppfordrer staten v/ Helse- og Omsorgsdepartementet i samarbeid med landets kommuner om å følge opp anbefalingene fra Riksrevisjonen. Med tanke på de eldre som blir berørt av disse systemsviktene, er det vesentlig at dette løses raskest mulig.

Bakgrunn:

Riksrevisjonen foretok i 2018 en undersøkelse av om eldre får kommunale helse- og omsorgstjenester i samsvar med Stortingets vedtak og forutsetninger om likeverdig tilgjengelighet og god kvalitet, og hvordan de statlige virkemidlene er innrettet for å understøtte kommunenes arbeid med å forbedre tjenestene.

Undersøkelsen viser at det fortsatt er store mangler og et forbedringspotensiale i kommunenes eldreomsorg. De eldre har ingen tid å miste. Derfor haster det å ta grep for å sikre tilgjengelighet og kvalitet i eldreomsorgen. Helse- og omsorgsdepartementet har ifølge Riksrevisjonen et særskilt ansvar for:

- at statlige virkemidler bidrar til at kommunene utreder de eldres behov og ønsker bedre, før de tildeler helse- og omsorgstjenester
- at de eldres klagerettigheter blir bedre ivaretatt, både i kommunene og gjennom fylkesmennes behandling
- å bidra til mer presis kunnskap om kvaliteten i eldreomsorgen, blant annet ved å utvikle flere og bedre nasjonale kvalitetsindikatorer
- å bidra til å spre anerkjent kunnskap i kommunene om hvordan arbeid med kvalitetsforbedringer bør ledes og gjennomføres
- å sørge for å ha god informasjon om hvordan kommunene forbereder seg på konsekvensene av den forventede økningen i antall eldre, og vurderer hvordan statlige virkemidler best kan brukes for å bistå kommunene i arbeidet
- å vurdere hvordan departementets virkemidler kan hjelpe kommunene i deres arbeid med å redusere det høye sykefraværet og den omfattende bruken av deltid
- å avklare, i samarbeid med KS, hva «heldøgns omsorg» for eldre innebærer og hvordan begrepet skal brukes i planlegging og statistikk

(basert på forslag fra Hedmark)

Vedtatt uttalelse foreslås sendt samferdselsdepartementet.

Like kriterier over hele landet for TT-kort!

Den nasjonale konferansen for fylkeskommunale eldreråd ønsker at det utarbeides nasjonale føringer for å bedre ordningen og fjerne urettferdigheter som dagens regulering av ordningen skaper.

Bakgrunn:

Ordningen med TT-kort (tilrettelagt transport) er et tilbud om alternativ transport for personer som på grunn av nedsatt funksjonsevne eller sykdom, ikke kan bruke kollektivtransport. Det er kommunen eller fylkeskommunen som er ansvarlig for ordningen og som fastsetter kriteriene for hvem som kan få TT-kort. Det er ingen lovfestet individuell rett til TT-tjenester. Ordningen med TT-kort er etablert i flere fylker og det viser seg at det er store forskjeller over hele landet. Det viktigste for å skape en mer rettferdig ordning er å se på godkjenningskriteriene. I dag vil to personer med sammenlignbare problemer som bor på hver sin side av fylkesgrensene kunne få helt forskjellige svar på sine søknader

De store variasjonene utgjør en forskjellsbehandling som bør ryddes opp i på sentralt hold. De viktigste forhold som må tas tak i er:

- Mange kommuner er involvert i ordningen, men langt fra alle. Potensielle søkere trenger lokal støtte som kjenner vilkårene og kan gi assistanse med søknadsprosessen og evt. ankebehandling. Kommunene må ta ansvar for sine innbyggere.
- De viktigste vilkår for TT-kort må være gjennomgående like. På de områder de blir forskjellige bør det være på grunn av regionale forhold. Det vil motvirke tilfældigheter og urettferdigheter som ordningen preges av i dag.
- For noen brukere vil det være riktig at godkjenning for TT-kort er langvarig, men der det er mulig at funksjonsevnen kan bedres, bør den være tidsbegrenset.
- De som får TT-kort og ikke benytter seg av det, bør få det inndratt slik at de som trenger det mer kan få nytte av ytelsen. Dette gjelder ca. 2 av 10 godkjente brukere på landsbasis.
- Det bør i nasjonale retningslinjer treffes tiltak for å motvirke at TT-kort anvendes for reiser som skal dekkes av andre ordninger. Dette gjelder særlig til og fra sykehus som skal dekkes etter Helseforetakenes vilkår.
- Størrelsen på egenandelen varierer langt utover hva som er akseptabelt. Dette føles urettferdig for mange. Det bør etableres lik sats for lik tjeneste.

(basert på forslag fra Trøndelag)

Vedtatt uttalelse foreslås tilsendt Handicapforbundet, Blindeforbundet, Hørselshemmedes landsforening og andre aktuelle forbund/paraplyorganisasjoner

Tilgjengelighet for alle!

Den nasjonale konferansen for fylkeskommunale eldreråd oppfordrer private, publikumsrettede aktører og i særdeleshet offentlige myndigheter til å forsterke sitt fokus på tilrettelegging for syns- og hørselshemmede, slik at lov om universell utformings intensjon om å tilrettelegge for deltakelse også ivaretar dem med slike fysiske utfordringer.

Bakgrunn:

Offentlige myndigheter er i økende grad blitt gode til å planlegge for universell utforming i egne prosjekter, og å se til at private aktører følger lov om universell utforming når det gjelder tilgjengelighet i bygninger osv. ut fra behovene til personer med synlige nedsatte fysiske ferdigheter – f.eks. rullestolbrukere, rullatorbrukere mv.

Det er bra at krav om universell tilgjengelighet nå er satt på dagsorden i de fleste utbyggingssaker og i forbindelse med anbudsutlysninger for kollektivtrafikk osv.

Imidlertid registreres det at *funksjonsnedsettinger som ikke er synlige*, blir glemt når universelle tiltak planlegges. Mennesker med syns- og hørselsproblemer og førlighet i fingre o.l. opplever at deres behov blir oversett.

Det blir ikke fokusert på å merke trapper og adkomster f.eks. for synshemmede, og det blir ikke fokusert på tilrettelegging for hørselshemmede i offentlige lokaler. Det er ofte mangler ved de akustiske forholdene i mange bygninger – især bygninger med store glassflater. Ofte har man glemt å legge inn teleslynger.

Mange hørselshemmede kvier seg for å oppsøke offentlige kontorer og serviceinstitusjoner fordi de har vansker med å oppfatte hva som blir sagt. Dette gjelder f.eks. på legekontorer. Ofte blir opplysninger vist på skjerm f.eks. ved ekspedisjoner i apotek, venterom på sykehus og legekontorer osv. Numrene som blir vist, blir ikke fulgt av muntlige signaler, og da blir synshemmede holdt utenfor.

Videre blir man henvist til bruk av digitale hjelpemidler når man skal ta kontakt med offentlige etater og service-institusjoner. På telefon gis en rekke opplysninger i rask rekkefølge om at man skal taste den og den tasten for å nå de forskjellige avdelingene. Dette skaper ekstra problemer for de som ser dårlig, de som har hørselsproblemer og de som har redusert førlighet i fingrene. De møter også ekstra problemer ved bruk av automater som f. eks billettautomater for kjøp av tog- og bussbilletter.

Den nasjonale konferansen for fylkeskommunale eldreråd vil sette fokus på disse problemstillingene når det gjelder tilgjengelighet av tjenester og deltakelse for alle i samfunnet. Alle skal være mest mulig sjølhjulpne i dagens samfunn, og da må det tenkes nøye gjennom hvordan samfunnet legger til rette for det.

(basert på forslag fra Trøndelag)

Vedtatt uttalelse foreslås tilsendt reiseoperatørene/pensjonist-/ seniororganisasjonene

Flere reisetilbud for hele landet og hensynet til enslige

Den nasjonale konferansen for fylkeskommunale eldreråd vil innstendig oppfordre turoperatørene om å legge opp flere turtilbud fra flere steder enn det sentrale Østlandet og Vestlandet. Pensjonist- og seniororganisasjonene må stille krav til turoperatørene de samarbeider med om bedre tilbud for eldre over hele landet! De eldre er etter hvert blitt en viktig kundegruppe, og gode reisetilbud med moderate kostnader bør gjøres lettere tilgjengelig for dem uansett hvor de bor i landet.

Bakgrunn:

Tilbudet for reisende er langt bredere fra flyplassene Gardermoen, Flesland og Torp flyplasser m.fl., enn fra Trondheim Lufthavn Værnes og nordover. Det er sjølsagt mulig å kople seg på turene fra sørlige områder i Norge, men dette medfører ekstra kostnader før utreise og etter hjemkomst. Ofte må man legge inn ekstra hotellovernattinger i tillegg.

Mange eldre er dessuten enslige. Hotellovernattinger er dyrere for enslige enn for par. Dermed oppleves situasjonen ekstra urimelig. Som medlemmer i pensjonist- og seniororganisasjoner vil den nasjonale konferansen for fylkeskommunale eldreråd oppfordre sine egne forbund og organisasjoner til å stille krav til reiseoperatører som de har samarbeid med og bidrar til å markedsføre turer for, om å tilrettelegge reisetilbud for ikke bare halve, men hele landet!

(basert på forslag fra Trøndelag)

Vedtatt uttalelse foreslås tilsendt Helse- og Omsorgsdepartementet, Kommunaldepartementet, stortingsrepresentantene.

Utenforskap må forhindres!

Den nasjonale konferansen for fylkeskommunale eldreråd oppfordrer kommunene til å opprette IT-hjelpere, med faste kontordager/tider. Hjelperne må ikke bare sitte i kommunesentra, men være mobile og kunne nås også i distriktene. Et bibliotek, en kafeteria på butikksenteret, en frivillig-sentral e.l. kan være praktiske og enkle møteplasser for at eldre som trenger det, kan få nødvendig hjelp.

Bakgrunn:

Den nasjonale konferansen for fylkeskommunale eldreråd er svært bekymret for det utenforskapet flere av oss eldre etter hvert føler i samfunnet i dag. Dette gjelder først og fremst i forhold til den teknologiske utviklingen, som stadig brer om seg og blir stadig mer forvirrende og krevende for oss eldre. Vi eldre er ikke oppvokst med, er generelt ikke utdannet i eller har hatt yrkesmessig erfaring med den moderne IT-teknologien. En teknologi i rasende utvikling, og som vi møter på stadig flere samfunnsområder, som nettbank, selvbetjente butikk-kasser, billettautomater på togstasjoner, legekontorer og sykehus, selvangivelser osv. osv.

Snart kan vi ikke gjøre noen ting uten at det er styrt på data, gjerne gjennom flere apper med tilsvarende mange passord og innloggingsprosedyrer. En så enkel ting som at våre fingrer ikke lenger er så myke og treffsikre som før, skaper også problemer og følelse av hjelpeløshet, og endog dumhet.

Det tilbys IT- kurs for eldre. Imidlertid resignerer mange eldre, idet de blir overveldet av alt dette nye, som virker uoverkommelig. Mange erfarer dessuten at det tilbys lite opplæring utover i distriktene. Mange eldre kjører ikke bil lenger. Både busser og annen transport i distriktene reduseres stadig. Er du heldig og kan benytte et offentlig transportmiddel, ja så må du betale med -- en app, en vipps eller på nettbank. Tilbyr du kontanter; så tar de enten ikke penger eller så kommer det gebyr i tillegg til den fastsatte billettprisen.

Dette er blitt en ond sirkel som må brytes gjennom tilpassede og tilgjengelige hjelpetiltak!

(basert på forslagene fra Sogn og Fjordane/ Troms)

Vedtatt uttalelse foreslås tilsendt Helse- og Omsorgsdepartementet, Kunnskapsdepartementet, universiteter og høyskoler, Kommunenes Sentralforbund

Styrk helsefag- og sykepleierutdanningen og helsearbeidet i kommunene!

Den nasjonale konferansen for fylkeskommunale eldreråd ber om at det umiddelbart må settes i gang tiltak av sentrale og lokale myndigheter, slik at helsefagutdanningen og helsearbeidet styrkes. På landsbasis mangler man nå rundt 5900 sykepleiere, samtidig som bl.a. antallet eldre øker hvert år. Det er ingen tid å miste, dersom syke, hjelpetrengende og eldre mennesker skal få den hjelp de trenger av kompetente ansatte, nå og i fremtiden.

Bakgrunn:

Media bringer stadig nyheter fra landets kommuner om at sykehjem mangler tilfredsstillende bemanning for å klare å gi blant annet demente det lovpålagte kravet til minst en time aktivitetstilbud daglig («Leve hele livet»). Samhandlingsreformen har dessuten medført at kommunene må ta imot sykere pasienter fra sykehusene nå enn før. Behovet for kompetente ansatte i helsesektoren i kommunene er større enn tidligere. Totalt sett vil behovet for sykepleiere og helsepersonell bli sterkt stigende i årene som kommer. På landsbasis anslås det at vi (tall fra 2018) mangler 5900 sykepleiere i arbeid. Sykepleierforbundet beskriver situasjonen som "en varslet krise".

I 2018 ble det opprettet ca. 100 nye studieplasser for sykepleiere i landet. Nå står søkerne i kø for å ta studiet, mens myndighetene ikke har greid å legge godt nok til rette for situasjonen. Situasjonen krever at det etableres flere studieplasser og praksisplasser, en god struktur for yrkesfagene i videregående skole og mer desentralisert utdanning.

I tillegg er det en betydelig mangel på sykehjemsplasser i landet, slik at mange eldre står i kø for å få plass. Vi vet at eldre innbyggere vil øke sterkt i antall de kommende år, og de kan bli hardt rammet av disse forholdene.

Den nasjonale konferansen for fylkeskommunale eldreråd krever at lokale og sentrale myndigheter gjør de nødvendige prioriteringene for å bedre situasjonen og sikre behovene for syke, hjelpetrengende og eldre.

(Justert forslag fra Sogn og Fjordane)

Vedtatt uttalelse foreslås tilsendt Kommunenes Sentralforbund

Fullverdig internett -tilgang på eldre-institusjonar

Den nasjonale konferansen for fylkeskommunale eldreråd krev at alle kommunar legg til rette for fullverdig internett -tilgang på alle sine institusjonar, slik at bebuarar kan gjere seg nytte av digitale hjelpemiddel, på line med dei som er heimebuande.

Bakgrunn:

Samfunnet har gjennom dei siste åra blitt meir og meir digitalisert. Dei styrande legg opp til at kommunikasjon og offentlege tenester i stor grad skal gå via nettet. Dette gjeld alle aldersgrupper, også dei eldre.

Men i tillegg til offentleg kommunikasjon er det minst like viktig at eldre har tilgang til digital kommunikasjon og kontakt med familie og vener.

Dette let seg ikkje lenger gjere når ein vert bebuar på mange av institusjonane våre, som ein i dag veit ikkje har fullverdig tilgang til internett.

For mange eldre er t.d. «Skype» og «Facebook» lyspunkt i tilværet og ei viktig åre til kontakt med sine kjære. Fleire og fleire eldre tek i bruk både smarttelefon og nettbrett. For mange er dette blitt ein del av kvardagen deira.

Det er ikkje ein verdig eldrepolitikk å ta frå våre eldste desse moglegheitene.

Arkivnr: 2018/16480-82
Saksbehandlar: Marielle Solheim

Saksframlegg

Saksgang

Utval	Saknr.	Møtedato
Fylkeseldrerådet i Hordaland	40/19	11.04.2019

Økonomisk støtte til medisinsk fotterapi

Samandrag

Fylkeseldrerådet har fått følgjande førespurnad frå ein privatperson:

Det gjelder fotpleie for eldre, især minstepensjonister. Fotpleie hos autorisert fotterapeut koster i dag ca. kr. 700,- for 1 time og er anbefalt hver 6. uke. Det er viktig at eldre og især dem som har diabetes får stelt føttene sine regelmessig hos profesjonelle fotterapeuter, men prisen tilsier at for en minstepensjonist uten ekstra midler blir dette for dyrt. Det hadde derfor vært på sin plass at denne gruppen betaler egenandel for fotpleie, og at resten blir dekket av NAV.

Delar av enkelte pasientgrupper er avhengig av regelmessig fotterapi for å vere ved god helse. Diabetes, til dømes, kan føre til at i utgangspunktet mindre fotplager, som diabetikarar dessutan er ekstra disponerte for, kan få fatale følger. [Helsedirektoratet](#) skriv:

Diabetes gjer opptil 34 gonger økt risiko for amputasjonar, og kvart år vert det utført over 400 amputasjonar på grunn av diabetes i Norge. Dei fleste av amputasjonane kunne ha vore unngått med god fotpleiebehandling og diabeteskontroll. Fotkontroll er viktig, spesielt for eldre menneske og personar som har hatt diabetes i mange år.

At nokon opplever at prisen for fotterapi er for høg til at dei kan oppretthalde naudsynt behandling kan altså få alvorlege konsekvensar og forringa livskvalitet, også i form av passivitet og isolasjon.

Kostnadar knytt til medisinsk fotterapi er sjukdomsrelaterte kostnadar, noko som har potensiale til å til dømes gå inn under eigenandelstak 2.

Forslag til vedtak

Fylkeseldrerådet utarbeidar ein uttale om at naudsynt medisinsk fotterapi bør omfattast av ordninga med frikort for helsetenester, eller eventuelt andre stønadsordningar. Uttalen kan sendast til Helse- og omsorgsdepartementet, Stortinget sin helse- og omsorgskomiteé, og til eldre- og folkehelseministeren.

Bertil Søfteland
leiar fylkessekretariatet

Marielle Solheim
administrativ sekretær

Saksframlegget er godkjent elektronisk og har derfor inga underskrift.

Arkivnr: 2018/16480-80
Saksbehandlar: Marielle Solheim

Saksframlegg

Saksgang

Avklaring rundt middagen under Vestlandskonferansen

Samandrag

Første dag under Vestlandskonferansen er det middag kl. 19:30. Til denne middagen har vi vårt eige separate rom, og både fylkesordførar (som har takka ja) og ordførar i Os kommune er inviterte som gjestar.

Fylkeseldrerådet vert bedne om å at stilling til om det skal vere underhaldning i løpet av middagen, og eventuelt kven som skal få førespurnad.

Forslag til vedtak

Saka vert lagt fram utan tilråding.

Bertil Søfteland
leiar fylkessekretariatet

Marielle Solheim
administrativ sekretær

Saksframlegget er godkjent elektronisk og har derfor inga underskrift.

Arkivnr: 2018/16480-72
Saksbehandlar: Marielle Solheim

Saksframlegg

Saksgang

Utval	Saknr.	Møtedato
Fylkeseldrerådet i Hordaland	42/19	11.04.2019

Tema for orienteringar i møtet 19.06.19

Samandrag

I møtet 14.03.19, under PS 29/19, vart det vedteke å invitere høvesvis regionalavdelinga og økonomiavdeling til å halde orienteringar i møtet 19.06.19.

Fylkeseldrerådet vert no bedne om å ta stilling til kva tema dei ynskjer orienteringar om.

Forslag til vedtak

Saka vert lagt fram utan tilråding.

Bertil Søfteland
leiar fylkessekretariatet

Marielle Solheim
administrativ sekretær

Saksframlegget er godkjent elektronisk og har derfor inga underskrift.